

T.C.

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**GÜVENSİZLİK KATMANI, GÜVENLİK ÇARPANI: MÜLTECİ AKIMININ VE
YASADIŞI GÖÇÜN TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ**

HAZIRLAYAN

ESMA YAVUZ KAPLANDURAN

GAZİANTEP-2019

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**GÜVENSİZLİK KATMANI, GÜVENLİK ÇARPANI: MÜLTECİ AKIMININ VE
YASADIŞI GÖÇÜN TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ**

HAZIRLAYAN

ESMA YAVUZ KAPLANDURAN

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ MURAT ASLAN

GAZİANTEP-2019

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU**

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Esmâ YAVUZ KAPLANDURAN** tarafından hazırlanan “**Güvensizlik Katmanı, Güvenlik Çarpanı: Mülteci Akımının ve Yasadışı Göçün Türk-Yunan İlişkilerine Etkileri**” başlıklı tez, 01 / 07 / 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Ahmet KESER

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Murat ASLAN

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ŞÖHRET

Gaziantep Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

**Prof. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü**

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “GÜVENSİZLİK KATMANI, GÜVENLİK ÇARPANI: MÜLTECİ AKIMININ VE YASADIŞI GÖÇÜN TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmıő olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.10/06/2019

ESMA YAVUZ KAPLANDURAN

ÖNSÖZ

Güvenlik, insanlık tarihi kadar eski geçmişe sahip olan bir olgudur. Yaşamımızın her alanında öngörülmesi gereken bir dinamikten yola çıkarak ele aldığımız bu kavram hayatımızın her alanına sirayet etmiştir. Son yıllarda hızla artan mülteci ve yasadışı göçmen akımlarının yarattığı güvenlik sorunları, aktörleri birtakım önlemler almaya itmiştir. Bu çerçevede Suriye kriziyle birlikte Türkiye ile Yunanistan'ın zaman zaman uzlaşmayı tercih ettiği dikkat çekmektedir.

Tez çalışmam esnasında benden desteğini hiç esirgemeyen ve birçok fedakârlıkta bulunan sevgili eşim, hayat arkadaşım Mevlüt KAPLANDURAN'a ve değerli aileme gösterdikleri anlayıştan dolayı çok teşekkür ederim. Son olarak çalışmamı sonuçlandırmamda görüşleriyle katkıda bulunan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Murat ASLAN'a çok teşekkür eder, çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

Gaziantep, 2019

Esmâ YAVUZ KAPLANDURAN

ÖZET

Bu çalışmada ilk olarak Türk- Yunan ilişkilerine etki eden etmenler tarihsel süreç içerisinde incelenmiştir. İki ülke ilişkilerinin şekillenmesinde mülteci ve yasadışı göçmenlerin etkisi detaylı olarak irdelenmiş, aynı zamanda Suriye’de yaşanan iç savaş sonrası mülteci akımının Türk-Yunan ilişkilerine olumlu ve olumsuz etkileri değerlendirilmiştir. İkinci bölüm yasadışı göçlerin önlenmesine yönelik yapılan çalışmaları ele almıştır. Bu konu üzerine Avrupa Birliği ile Türkiye arasında yapılan Geri Kabul Anlaşmanın Türk-Yunan karasuları ve hudut hatlarında yaşanan sorunlara etkisi değerlendirilmiştir. Söz konusu bölümde her iki ülkenin ayrı ayrı mülteci ve yasadışı göçmenler hakkındaki argümanlarına değinilmiştir. Nihayetinde üçüncü bölümde ikili ilişkilerin yapılandırılmasında göç gibi yumuşak güvenlik sorunlarının nasıl şekillendiği incelenmiş, tartışmanın temelini oluşturan ve sonucunu şekillendiren güvensizlik katmanı ve güvenlik çarpanı kavramları literatüre kazandırılmıştır.

Karasuları ve hudut hatları çerçevesinde yaşanan sorunlara mülteci ve yasadışı göçmenlerin de dâhil olmasının ikili ilişkileri hangi yönde etkilediğine dair tespitler yapılmıştır. Nihayetinde söz konusu göç olgusunun güvenlik veya güvensizleştirme istikametinde bir araç olarak ortaya çıktığı vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci ve Yasadışı Göçmenler, Güvensizleştirme, Güvensizlik Katmanı, Güvenlik Çarpanı, Göçün Güvensizleştirilmesi.

ABSTRACT

In this study, the factors that affect Turkish- Greek relations have at first been studied within a historical continuum. The effect of the refugee incident between two countries and its effect on shaping the relations has been scrutinized in detail and at the same time positive and negative sides of refugee influx that occurred after the war that took place in Syria have been evaluated. The second part deals with efforts put in place to prevent illegal immigrations. Upon this issue, the effect of the taking back deal made between Europe Union and Turkey over Turkish and Greek coastal waters and limits have been evaluated. Within the relevant section arguments from both countries over illegal immigrants have been separately dealt with. Finally in the third section, soft security problems such as immigration and their effect on establishing bilateral relations have been studied and also the layer of distrust that underlies the discussion and shapes the result and also the security factors have been added to the literature.

Some results have been concluded about adding refugee and illegal immigration issues to the problems that occur around territorial waters and the limits and their effects on bilateral relations. Finally it has been emphasised that relevant immigration incident is being used as a tool of trust or distrust.

Key words: Refugee and Illegal Immigrants, De-Securization, Layer of Distrust, Trust Factor, Securization of Immigration.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	vii
GRAFİK LİSTESİ.....	viii
HARİTA LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ.....	1

İKİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK YUNAN İLİŞKİLERİNE ETKİ EDEN GÜVENLİK SORUNLARI.....	3
1.1 Lozan Barış Antlaşması ve Beraberinden Getirdiği Sorunlar	4
1.2 Türk-Yunan Mübadelesinin Sonuçları ve Günümüze Etkileri.....	7
1.3 Kıbrıs Sorunu.....	9
1.3.1 Kıbrıs Sorununun Adadaki Göçmenlere Yönelik Etkileri.....	10
1.4 Ege Sorunu	12
1.4.1 Kara Suları Sorunu.....	12
1.4.2 Göçün ve Kontrolünün Karasuları ile Bağlantısı.....	13
1.4.3 Hava Sahası ve Fır Hattı Sorunu.....	15

1.5 Azınlıklar Sorunu	17
1.6 Aidiyeti Tartışmalı Ada ve Kayalıklar	19
1.6.1 Ege Adalarının Egemenliği Sorununun Ortaya Çıkışı.....	20
1.6.2 Aidiyeti Tartışmalı Ada ve Kayalıklarda Göçmenlerin Tahliyesine Yönelik Hususlar	22
1.7 Sonuç	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İLE AB ARASINDA YAPILAN GÖÇMEN ANTLAŞMASIYLA BİRLİKTE TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN DEĞİŞEN POLİTİKA VE STRATEJİLERİ 27

2.1 Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşmalarına Yönelik Girişimler	30
2.2 Türkiye ve AB Geri Kabul Anlaşması	31
2.2.1 Türkiye-AB Arasındaki Geri Kabul Anlaşması'nın Hukuki Açıdan Değerlendirilmesi.....	39
2.2.2 Türk-Yunan Güvenlik ve Güvensizlik Sorunlarının İncelenmesinde AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın Etkileri	40
2.3 Türk-Yunan İlişkilerinde Geri Kabul Anlaşması'nın Etkisi.....	42
2.4 Göç ile Güvenlik Sorunları Arasındaki Bağlantı.....	44
2.5.1 Türkiye Açısından.....	47
2.5.2 Avrupa Birliği Açısından	53
2.5.3 Yunanistan Açısından	64
2.6 Sonuç	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇÜN GÜVENLİK SORUNSALLARINA KATMAN VEYA ÇARPAN ETKİSİ 68

3.1 Kavram Olarak Güvenlik.....	69
3.1.1 Güvenlik Kavramına İlişkin Yaklaşımlar	71
3.1.2 Küreselleşme ve Güvenlik	74

3.1.3 Güvenlik İkilemi	76
3.2 Güvensizlik Katmanı ve Güvenlik Çarpanı	77
3.3 Sonuç	80

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ	81
--------------------	-----------

KAYNAKÇA	83
-----------------------	-----------

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	28
Tablo 2. Yıllara göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı	29
Tablo 3. 4 Nisan 2016 Tarihinden İtibaren Teslim Alınan Düzensiz Göçmenler	34
Tablo 4. Geri Gönderme Merkezleri	35
Tablo 5. Birebir Formülü Kapsamında Ülkemizden Çıkış Yapan Suriyelilere İlişkin İstatistikî Bilgiler.....	37
Tablo 6. 2017 Yılında Aktif Olarak Türkiye’de Aile İkamet İzniyle İkamet Eden Yabancıların Uyruklarına Göre Dağılımı	38
Tablo 7. AB’ye Yasadışı Yöntemlerle Girmeye Çalışan Suriyeli Göçmenlerin Oranı	56
Tablo 8. AB Göç Politikalarını Etkileyen Anlaşmalar	58

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1. Avrupa'ya Ulaşmaya Çalışanlardan Yıllara Göre Hayatını Kaybedenlerin Oranı ve Ulaşanlar.....	40
Grafik 2. Avrupa'nın "Müslüman Göçmenler Başta Olmak Üzere Yeni Göç Dalgaları.....	46
Grafik 3. 2015 yılı itibariyle Avrupa'ya Başlıca Mülteci Güzergâhı.....	54
Grafik 4. Ocak-Ekim 2015 AB'ye En Çok İltica Başvurusunun Geldiği Ülkeler	62
Grafik 5. AB'nin 2014'te Kabul Ettiği İltica Başvuruları.....	63

HARİTA LİSTESİ

Sayfa No.

Harita 1. Atina FIR ile İstanbul FIR Sınırnı Gösterir Harita	16
Harita 2. Ege Denizi'nde Egemenliği Belirsiz Ada, Adacık ve Kayalıklar	20

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluđu İçin Ermeni Gizli Ordusu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliđi
EURODAC	: Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanıma Sistemi
FRONTEX	: Avrupa Dış Sınırlarda Operasyonel İşbirliği Yönetimi Ajansı
FIR	: Uçuş Bilgi Bölgesi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması rgt

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Yüzyıllardan beri süre gelen göç ve mülteci akımları her dönemde nitelik değiştirerek varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Daha önceleri genellikle gönüllü gerçekleşen göç dalgaları günümüzde zorunlu göç halini almış, dolayısıyla bu yasadışı göçlerin ve mültecilerin göç ettikleri toplumlara olumlu veya olumsuz etkileri olmuştur. Bu çerçevede 2011 Suriye Krizi ile beraber gelişen göç politikaları Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilere bir hareketlilik getirmiştir. Bu çalışma, Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenlerin Türkiye-Yunanistan, Türkiye-AB ilişkilerine etkilerini incelemektedir.

Tezin amacı, bu etkileri incelerken aynı zamanda güvenlik ve güvensizlik kavramlarına yeni metaforlar eklemektir. Bu çalışmanın önermesini araştırmak üzere Türk-Yunan ilişkilerine yön veren ana etmenlerden mülteci ve yasadışı göçmenlere yönelik antlaşma ve sahadaki uygulamalar, iki ülkenin ilişkilerinde güvenlik ve güvensizleştirme çabalarını ne derece etkilemiştir? Sorusu cevaplanacaktır. Araştırmanın metodolojisinde, literatür taraması çerçevesinde ikincil kaynakların incelenmesi suretiyle önerme araştırılmıştır. Bu çalışmada nitel bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca Türk-Yunan güvenlik ve güvensizlik sorunlarının farklı yönlerinin incelenmesiyle Türk-AB Göç Antlaşmasının etkisinin ölçülmesinde, her iki ülke yetkili makamlarının resmi açıklamaları esas alınacaktır.

İkincil kaynakların kullanıldığı bu çalışmada, mülteci ve yasadışı göçmenlere yönelik yapılan Türkiye-AB Geri Kabul Antlaşması ile antlaşmanın uygulanma durumu, iki ülke ilişkilerine damga vuran güvenlik sorunlardan bir kısmında kaygıları arttırarak güvensizlik katmanı oluşturacak, bir kısmında ise uzlaşmayı ön plana çıkararak güvenlik çarpanı oluşturacaktır. Bu argümanla yola çıkan söz konusu çalışmada, göç olgusu güvenlik ya da güvensizleştirme istikametinde bir araç olarak ortaya çıkacaktır.

Şiddetten, baskıcı yönetimlerden, kötü yaşam şartlarından ve tehditlerden uzaklaşmak isteyenlerin daha güvenli sığınak alanlarına ihtiyaç duyması sonucunda oluşan göç hareketleri birey, devlet ve aktörler için farklı güvenlik sorunları yaratmaktadır. 2011 yılında Suriye iç savaşı sonucu ülkelerinden göç eden Suriyelilerin büyük çoğunluğu Türkiye'ye sığınmıştır.

Türkiye'yi transit ülke konumuna sokan göçmenler bu güzergâhı kullanarak Avrupa'ya ulaşmaya çalışmaktadır. Balkanların sınır hatlarını kapatması ve İtalya hattının tehlike arz etmesi nedeniyle göçmenlerin Doğu Akdeniz ve Ege Denizi güzergâhlarına yöneldikleri görülmektedir. Bu göç hareketleri birçok politikaya etki etmekte ve devletlerarasındaki ilişkilere yön vermektedir.

Yasadışı yollarla Avrupa'ya ulaşmaya çalışan göçmenlerin giderek arttığı dönemde AB, birtakım önlemler alma ihtiyacı hissetmiştir. Yasadışı göçmenleri üye ülkelerden uzak tutmak isteyen AB, transit ülke konumundaki Türkiye ile anlaşma yolunu tercih etmiştir. Bu durum Türkiye'ye fırsatlar sunmasının yanında yükümlülükler de getirmiştir. AB için göçmen kaygılarının sürdüğü dönemde Türkiye ile Geri Kabul Antlaşması imzalanmış ve Türkiye için Vizesiz Seyahat görüşmeleri başlatılmıştır. Türkiye ile AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşmasına göre, Türkiye AB'ye yasadışı yollarla giren göçmenlerin geri alınmasına aracılık edecek ve buna karşılık Türkiye'de bulunan ve belli şartları sağlayan göçmenlerden AB'ye bire bir politikası çerçevesince göçmen geçişi sağlanacaktır. Nitekim AB gerek Geri Kabul Anlaşmalarıyla gerek gerçekleştirdiği mutabakat ve protokollerle yasadışı göçmenlerin girişini büyük ölçüde engellemeyi başarmıştır. Türkiye'nin söz konusu antlaşma çerçevesinde elde etmeye çalıştığı Vize Serbestisi avantajı, şart koşulan 72 kriterin tamamlanmamış olması sebebiyle uzun süre sürüncemede kalmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, tarihsel süreç içerisinde Türk-Yunan ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlar incelenecek, bu sorunların günümüz Türk-Yunan ilişkilerine güvenlik algılamaları istikametinde ne şekilde yön verdiğine değinilecektir. İkinci bölümde, Türkiye, Yunanistan ve AB'nin geçmiş göç politikalarına değinilecek ve geliştirdikleri yeni göç politikaları irdelenecektir. Aynı bölümde Avrupa'nın göçü güvenlikleştirmeye çalışırken uyguladığı politikalar ve bu yönde attığı adımlar incelenecek, üçüncü ülkelere karşı uyguladığı ortak göç politikasına değinilecektir. Türkiye ile AB arasında yapılan Geri Kabul Anlaşması öncesi ve sonrası Türkiye ve Yunanistan'ın politika ve stratejileri incelenecektir. Son bölümde ise, güvenlik kavramı detaylı olarak incelenecek ve küreselleşmenin güvenlik kavramına olan etkileri çalışılacaktır. Literatürde daha önce incelenmemiş olan güvensizlik katmanı ve güvenlik çarpanı kavramları bu bölümde tanımlanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK YUNAN İLİŞKİLERİNE ETKİ EDEN GÜVENLİK SORUNLARI

Türk-Yunan ilişkilerinde mevcut olan ve egemenlik kaynaklı sorunlar, göç sorunu bir girdi olarak ele alınmasa da Türkiye ve Yunanistan'ı buldukları coğrafyada karşı karşıya getirmektedir. Göç, bu egemenlik sorunlarını hem karmaşıklaştıracak, çözümünü de uzlaşmayı mümkün kılacak bir girdi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu argümanla yola çıkan ilk bölümde Türk-Yunan sorunları egemenlik tabanlı güvensizlik sorunlarını göç temelinde etkilemekte midir? Sorusuna cevap aranacaktır.

Türk-Yunan ilişkileri geçmiş tarihten bu yana hep çalkantılar içinde ilerlemiştir. Her ne kadar zaman zaman yumuşama dönemine girilmişse de kronikleşmiş olan sorunların her dönemde karşımıza çıktığı görülmektedir. İki ülkeyi hem birbirine yakınlaştıran hem de birbirine rakip haline dönüştüren meseleler halen tam manasıyla çözüme kavuşturulamamıştır. Özellikle iki ülke için de egemenlik odaklı problem sahası haline gelen Ege sorunu, diğer sorunların da bir nebze tetikleyicisi olmaktadır. Sorunun tarihi boyutuyla ele alınması, tarafların ruh halinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

İki toplumun milli devlet kimliği kazanması, birbirlerine karşı verdiği mücadeleler sonunda gerçekleşmiştir.¹ Yunanistan'ın kurtuluş politikasına baktığımız zaman bugün bile hala yayılcı politikasını sürdürme çabasında olduğu görülmektedir. Yunanistan'ın; 'Odessa' fikri, Etnik-i Eteryacı Cemiyeti'nin hedefleri, 1896 yılında yayınlanan bildiri, Yunanistan'ın Türkiye üzerindeki irredantizm politikasının hala izlerini taşımaktadır. Tarihsel geçmişte Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan iki toplumun kimine göre barış içinde yaşadıkları iddia edilse de bu tarihsel birliktelik birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir.

Bahse konu sorunlar dikkate alındığında Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin şekillenmesinde Batı'nın dış etken olarak etkin bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz. 1830 yılında İngiltere, Rusya ve Fransa'nın ürünü olarak doğan Yunanistan bu devletler tarafından korunurken diğer yandan Yunanistan, Batılı güçlere bağımlı hale gelen bir ülke olmuştur.²Ulus-

¹ Salim Gökçen, **Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Temel Sorunlar**, Dergi park, s. 144.

² Şükrü Sina Gürel, **Türk-Yunan İlişkileri(1821-1993)**, Ümit Yay. Ankara, 1993, s.14.

devlet sahnesinde yerlerini alan taraflar bir yandan Lozan Barış Antlaşması'ndan kalan sorunların çözümüyle mücadele ederken diğer yandan 1950'li yıllarda baş gösteren Kıbrıs Meselesi ile ilgilenmek durumunda kalmış ve akabinde 1960'lı yıllarda Ege Denizi kaynaklı meselelerle uğraşmaya başlamışlardır. Türkiye ile Yunanistan arasında mevcut diğer sorunlardan da bahsetmek mümkündür. Bu çerçevede; kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, FIR hattı, Lozan Antlaşmasından sonra Yunanistan'ın azınlıklara karşı muameleleri, Türkiye aleyhine faaliyet gösteren terör örgütlerine destek vermesi, ikili sorunların Avrupa Birliği platformuna taşınması, Türkiye üzerinden Yunanistan'a yasadışı geçiş yapan göçmenler sorunlarının bir kısmını teşkil etmektedir.³

1.1 Lozan Barış Antlaşması ve Beraberinden Getirdiği Sorunlar

1915 yılında İngiltere'nin Batı Anadolu'yu vaat etmesi ile İtilaf devletlerinin yanında 1. Dünya Savaşı'na katılan Yunanistan, İttifak Devletlerinin savaşta yenilmesiyle "Megali İdea" fikrini tekrardan hayata geçirme hayaline kapılmıştır.⁴ Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü koruyamayacağı düşüncesiyle iştahı kabaran dönemin Başbakan'ı Eleftherios Venizelos, Helen medeniyetinin beşiği olan bu bölgede oluşacak büyük Yunanistan için adım atmanın vaktinin geldiğini düşünmüş ve 1919 Paris Barış Konferansı'nda da Yunanistan'ı Helen ideali doğrultusunda temsil etmiştir.⁵

Yunanistan, Konferansa katılan devletlerin delegelerine 1918 tarihli bir nota göndermiştir. Gönderdiği notada Wilson İlkelerinin self determinasyon⁶ ilkesi gereğince bazı bölgelerde yaşayan Rum nüfusunun Türklerden daha fazla olduğunu iddia etmiş ve kendilerine verilmesini talep etmiştir. Bu bölgeler; Kuzey Epir, Doğu ve Batı Trakya, Trabzon ve civarı, Batı Anadolu, Gökçeada, Bozcaada, On İki Adalar ve Kıbrıs'tır.⁷ İngiltere ve Fransa Yunanistan'ın toprak taleplerini 'aşırı' bulmasına karşın Yunan taleplerini kabul etmiştir. İtalya ise Saint Jean de Maurienne gizli antlaşması gereğince bu toprakların kendisine verildiğini iddia

³ Bora Ünay, **Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi**, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı, s.3.

⁴ Ünay, **a.g.e**, s.51.

⁵ Alexander AnastasiusPallis, **Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)**,(Çev.) Orhan Azizoğlu, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, I.Baskı, Mart, 1995, s.24-30

⁶ Kendi kaderini kendi tayin etme hakkı.

⁷ Melek Fırat, "1919-1923 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt-I, İstanbul, İletişim Yayınları, I.Baskı, 2001, s.179-181

ederek Yunanistan'ın talebine soğuk yaklaşmıştır. ABD de İzmir'in ticari konumu nedeniyle Yunan isteklerine pek sıcak bakmamıştır.⁸

Paris Barış Konferansları neticesinde Yunan askerlerinin İzmir'e çıkışı onaylanmış, 15 Mayıs 1919'da büyük güçlere ait savaş gemileriyle İzmir'e çıkmışlardır.⁹ İzmir ve bölgesinde yaşayan Rumlar bu durumu büyük sevinçle karşılamış ve Rumlarla Türkler arasında sükûneti bozacak uzun bir süreç başlamıştır. İlk Yunan Birliğinin İzmir'e varmasından hemen sonra 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Samsun'a çıkmış ve Türk halkını bu işgale engel olmaya davet etmiş akabinde milli mücadeleyi başlatmıştır.¹⁰ Bu mücadele Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

Lozan Barış Konferansı, 20 Kasım 1922'de İsviçre'nin Lozan kentinde başlamış 21 Kasım'da konferansın ilk oturumu gerçekleştirilmiştir. Konferansa İngiltere, Fransa, Japonya, Romanya, Yugoslavya, Bulgaristan, İtalya, Belçika, Sovyet Rusya, Portekiz temsilcilerinin her biri belli konulardaki görüşmeler için katılım göstermiştir; ABD ise konferansta gözlemci statüsünde yer almıştır.¹¹ 23 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması ile sonuçlanacak görüşmeler iki dönem halinde gerçekleşmiş ve üç ana komisyon çerçevesinde yapılmıştır. Bu komisyonlarca gerçekleştirilen görüşmelerde farklı konular ele alınmıştır. Birinci Komisyon ülke ve askerlik sorunları ile Boğazlar rejimi, İkinci Komisyon Türkiye'de yabancılar ve azınlıklar rejimi, Üçüncü Komisyon maliye ve iktisat sorunları, limanlar ve demiryolları ile sağlık sorunlarıyla ilgilenmek için kurulmuştur.¹²

Gerçekleştirilen konferanslar sırasında Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların çözümünü zorlaştıracak konular arasında sınır sorunları, mali sorunlar ve insani sorunlar başta gelmektedir. Birinci komisyonun ilk toplantısında Trakya konusu ele alınmıştır. Trakya, Yunanistan için de Türkiye için de büyük öneme sahip olan bir konudur. Lozan'da tartışmalara sahne olan Trakya konu başlığı, temelde Meriç Nehri sınırının belirlenmesinde ve göçmen sorununun çözümünde tıkanmıştır. Trakya Sorunu Türkiye-Yunanistan arasında bir jeopolitik sorun olmanın yanı sıra etnik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Trakya'nın batısında yaşayan Türklerin durumu ile İstanbul'da yaşayan Rumlar, iki ülke için etnik uzantıların coğrafi

⁸Ünay, **a.g.e.**, s.52

⁹Ünay, **a.g.e.**, s.53

¹⁰ Turgut Özakman, **Şu Çılgın Türkler**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 55.Basım, Eylül, 2005, s.19-20

¹¹Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, **Lozan Barış Konferansı'nın İlk Aşaması ve Konferansın Kesintiye Uğradığı Dönemde Yunanistan**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 53, 2013, s.142

¹²Seha L. Meray, **Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler**, Birinci takım, Cilt I, İstanbul, 2011, s.7

düzlemde muhafaza edilmesine yönelik gayretlere neden olmuştur. Trakya'daki nüfus mevzusu, Yunanlıların Doğu Trakya üzerindeki talepleri kadar, Türklerin Batı Trakya'daki taleplerine de dayanak oluşturacaktır.¹³

Trakya sorununa yönelik olarak; Milletler Cemiyeti'nin göçmen sorunlarını incelemekle görevlendirildiği yetkili Dr. Fridtjof Nansen'ın bu konu hakkında hazırladığı rapor, 1 Aralık 1922 tarihinde Konferans'ta okunmuştur. Nansen, iki ülkede gerçekleştirdiği görüşmeler sonucunda, iki ülkenin de ahali değişimine sıcak baktıklarını belirtmiş, Yunanistan'daki Müslümanlarla Anadolu'daki Ortodoksların isteğe bağlı olarak değiştirilebileceğini belirtmiştir. Fakat İstanbul'daki Rumların değişim dışı tutulabileceğini önermiştir.¹⁴

Lozan'da görüşmelere katılan Türk Heyeti, ulus devletinin oluşturulması amacıyla Türkiye'de yaşayan Rumların olabildiğince fazla sayıda Yunanistan'a göç etmeleri fikrine sıcak bakmıştır. Fakat Türkiye, Batı Trakya Müslüman Türklerinin bölgede çoğunluğu oluşturmaları nedeniyle mübadele dışı bırakılmalarını istemiştir. Yunanistan ise göçmenlerin ekonomik problem yaratacakları gerekçesiyle mübadelenin kısıtlı sayıda olmasını amaçlamıştır. Çünkü 'Küçük Asya Felaketi' sonrası Anadolu, Rumlara yerleşim imkânı sağlamıştır.

Türk ve Yunan heyetlerinin mübadele konusunda görüşmeleri devam ederken Milletler Cemiyeti'nin konuya müdahil olması Türk Heyeti tarafından olumlu karşılanmamıştır. Çünkü bu dönemde Türkiye henüz Milletler Cemiyeti'ne üye değildir. Mübadele konusundaki görüşmeler esnasında ortaya çıkan sorunlardan bir diğeri mübadelenin zorunlu ya da gönüllü olacağı konusuydu ilgilidir. Gönüllülük esasının süreci çok uzatacağı ve aksatacağı sebepleriyle "zorunluluk" esaslı bir mübadele yapılacağı karara bağlanmıştır. Bunun dışında oluşan sorunlardan diğeri ise değişimin kimleri kapsayacağı konusundadır. Komisyondaki Türk üyeler, Batı Trakya Müslümanlarının mübadelesini istemediği için İstanbul'daki Rumların da zorunlu mübadeleye dâhil edilmesinde ısrar etmiştir.¹⁵ Fakat İstanbul Rumlarıyla ticari bağlantıları bulunan müttefikler bu konuda Yunanistan'dan yana tutum sergilemişlerdir.¹⁶ Nitekim görüşmeler sonucunda İstanbul Rumlarının ve Batı Trakya Türklerinin mübadele

¹³Stefanos Yerasimos, **Milletler ve Sınırlar**, (Çev. Şirin Tekeli) İletişim Yayınları, 6.B, İstanbul, 2010, s.77

¹⁴Ünay, **a.g.e**, s.61

¹⁵ Yücel Bozdağlıoğlu, **Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları**, TSA/Yıl:18, Özel Sayı 3, Aydın, 2014, s.17

¹⁶Bozdağlıoğlu, **a.g.e**, s.18

dışında kalması kabul görülmüştür. İstanbul sınırının belirlenmesi konusundaki tartışmalar ise 1912 Belediye Kanunu'nun çizdiği sınırlar kabul edilerek sorun çözülmüştür.¹⁷

30 Ocak 1923'te imzalanan nüfus mübadelesinin 1. Maddesine göre; Türk topraklarına yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklular ile Yunan topraklarına yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyrukluların göç işlemleri 1 Mayıs 1923 tarihinden başlanarak zorunlu mübadele gerçekleştirilmiştir. Mübadele sözleşmesinin 2. Maddesi ise 1. Maddeye getirilen istisnaları düzenlemektedir. Buna göre, İstanbul'da oturan Rumlar ile Batı Trakya'da oturan Müslümanlar mübadele kapsamı dışında tutulacaktır. Fakat buna 1912 Kanunu'yla belirlendiği şekilde 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş¹⁸ Rumlar ve 1913 Bükreş Antlaşmasına göre belirlenmiş, sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanlar dâhil edilecektir.¹⁹ Bu istisnalar dışında da bir kısım Rum azınlığın çeşitli nedenlerle mübadele dışında tutulduğu görülmektedir. Gerek Türk gerekse mübadeleye tabi olmayan Gayr-i Müslim erkeklerle evlenen Rum asıllı kadınlar, mübadele sözleşmesi hazırlanmadan önce ihtida edenler²⁰, Kurtuluş Savaşı sırasında Türklere askeri ve insani yardımda bulunan ve casusluk yapan Rumlar ile nakillerinde zorluklar çıkacağı düşüncesiyle sakat ve hasta olanlar mübadeleleri sonuçlandırılmış olmasına rağmen muaf tutulmuşlardır.²¹

Mübadele esnasında karşılaşılan bir diğer sorun da Patrikhane'nin durumuyla alakalı olmuştur. Patrikhane'nin sadece dini işlerle ilgilenen bir kurum olarak İstanbul'da kalması kararlaştırılmıştır. Tazminat konusu da her iki ülke ilişkilerini gerginleştiren bir sorun olmuştur. Yunanistan, ekonomik sıkıntılar nedeniyle tazminat verebilecek durumda olmadığından Karaağacı Türkiye'ye tazminat bedeli olarak vermiştir.

1.2 Türk-Yunan Mübadelesinin Sonuçları ve Günümüze Etkileri

Türk-Yunan mübadelesi Dünya tarihinde birtakım ilklere sahne olmuştur. Daha önce eşine rastlanmamış bir göç olgusuyla karşılaştığımız bu mübadelenin esas çarpıcı noktası zorunlu olması ve bunun Uluslararası Hukuk tarafından meşrulaştırılmış olmasıdır.²² Her iki ülke de azınlıklar sorununu “zorunlu göç” olgusuyla çözmeye çalışmıştır. Daha önce aynı

¹⁷Ünay, a.g.e, s.61

¹⁸Etablis.

¹⁹Bozdağlıoğlu, a.g.e, s. 20

²⁰ Müslümanlığa geçenler.

²¹Bozdağlıoğlu, a.g.e, s. 20-21

²²Bozdağlıoğlu, a.g.e, s.25

gerçekleşmeyen bu nüfus mübadelesinin bir diğer çarpıcı noktası da din temelli oluşudur. Burada mübadeleye tabi tutulanların kültürel, etnik ve dilsel farklılıkları önemsenmemiştir. Bunlardan farklı olarak Sözleşme'nin geriye dönük olması da Sözleşmeyi farklı kılan sebeplerdendir. Yani mübadele 1923 yılında göç edenleri değil, 1912 yılından itibaren göç edenleri kapsamaktadır.

Mübadele kararı, toplumun dini açıdan homojenleştirilmesi yönünde hem Türkiye'nin hem de Yunanistan'ın arzuladığı bir karardır. Fakat mübadillerin göç ettirildikleri bölgeye uyum sağlayabilecekleri ortamın yaratılması için belirli bir süreye ve araştırmaya ihtiyaç vardı. Sürecin hızlandırılması yönünde istekli olan her iki ülke de mübadele sonrası iskân problemiyle karşı karşıya kalmıştır. Dinsel yönden çözüme kavuşmuş olan azınlık sorunu daha sonra iki ülkeye de ekonomik yükümlülük getirmiştir. Ekonomik olarak zor bir süreçte olan Yunanistan için durum biraz daha zordur. Çünkü Anadolu ve Doğu Trakya'dan 1.200.000'e yakın Rum Ortodoks Yunanistan'a göç etmiştir. Yunanistan'ı terk eden Müslümanlardan kalan yerlere Rumların yalnızca yüzde kırkı yerleştirilebilmiştir.²³ Bu da göç eden Rumların yaşam standartlarını oldukça etkilemiştir.

Uyum sorunu Yunanistan'a göçen Rumlar arasında daha fazla olmuştur. Hatta birçoğu bu sebepten Avrupa ve Amerika'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Birçoğunun isteksiz olarak göç ettiğini, kendilerini hala Türkiye'ye ait hissettiklerini Kemal Arı şöyle dile getirmiştir:

Örneğin istemeden göç eden bazı Rumların, VIII. Edward'ın Türkiye'yi ziyaretinden sonra, Türk donanmasını, Kasım 1936'da Malta'yı ziyaret edip dönüşte de Pire ve Atina'ya uğrayışı sırasında pek sıcak bir ilgi ve sevgiyle karşılandığına; yine Faler'de, Türk askerlerini ağırlamak için adeta birbirleriyle yarış ettiklerine tanık olunmuştu. İskeleye yanaşan bir Türk motoru ve filikasının personeline, göç etmek zorunda kaldıkları Türk kentlerinin ve kasabalarının adlarını bağırarak söyleme suretiyle hemşehri aradıkları ve bulduklarında da tam anlamıyla bağırlarına bastıkları, gerçekten görülmeye değer bir tablo yaratmıştı.²⁴

Türkiye'ye göç eden Müslümanların Yunanistan'a göç eden Rumlardan daha az olmasına rağmen durum Türkiye için de pek farklı olmamıştır. Türkiye, uygulamada çıkan

²³Bozdağlıoğlu, a.g.e, s.26

²⁴ Kemal Arı, **Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç(1923-1925)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2012, s. 164

sorunlara çözüm olarak Mübadele İmar ve İskân Vekâletinin kurulması kanununu çıkarmıştır. Gelen göçmenlerin nakilleri, yerleştirilmeleri ve üretim durumuna getirilmeleri bu kanun ile gerçekleştirilmiştir. Göçmenlerin yerleştirilmesi ile alakalı önemli sorunlardan biri de kendilerine uygun meslekleri yapabilecekleri alanlara yerleştirilmemiş olmalarıdır. Bu birtakım ekonomik sorunları da beraberinde getirmiştir. Uygulamanın zorlaşmasına sebep olan konulardan biri de Türkiye’den gidenlerle Türkiye’ye gelenler arasındaki toplumsal farklılıklardır. Anadolu’dan giden Rumlar genellikle şehirli kesimiyken Türkiye’ye gelenler genellikle köylü kesimidir. Bunlarda birtakım sosyal ve toplumsal sorunların yanında ticari ve ekonomik anlamda da problemlere yol açmıştır. Sonuç olarak; her iki ülkeye göç eden göçmenlerin farklı toplumsal sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını söylemek mümkündür. Rumların Yunanistan’daki sosyal ve kültürel hayata uyum sağlamaları, Türkiye’ye gelen göçmenlere göre daha zor olmuştur. Yunanistan’a göç edenlerin Yunan toplumundan ayrı bir kimlik oluşturmaları ve birçoğunun Avrupa ve Amerika’ya göç etmesi bu sonuca örnek oluşturmaktadır.²⁵

1.3 Kıbrıs Sorunu

1950 yılında Türk dış politikasının temel sorunu haline gelen Kıbrıs sorunu, temelde Rumların self determinasyon hakkı talepleriyle başlamıştır. 85 yıl kadar süreyle İngiltere’nin idaresinde kalan Kıbrıs, Rumların bu yönetimden rahatsız olması, Ada’da yaşayan Rumların Türklere fazla olması gibi gerekçelerle Türk-Rum sürtüşmelerine sahne olmuştur. Yunanistan, söz konusu gerekçeyle problemi 1954 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na taşıyarak Kıbrıs sorununu uluslararası arenada tartışılan bir konu haline getirmiştir. Tarafların sorununa “adil, barışçı ve demokratik çözüm” bulunması amacıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 5 Aralık 1958’de bir tasarı kabul etmiştir. Türkiye ve Yunan Hükümetleri 11 Şubat 1959’da bağımsız bir Kıbrıs Devleti’nin kurulmasına karar vermiş; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Cumhuriyeti Kıbrıs’ın garantörü olmuştur.²⁶

Kıbrıs’ta tamamen üstün haklara sahip olmak isteyen, Türklere eşit haklarda olmaktan hoşnut olmayan Rumlar; Enosis hayalini gerçekleştirmek amacıyla bir anayasa sunmuş ve bu anayasanın Kıbrıslı Türklere tarafından kabul görmemesiyle 21 Aralık 1963 gecesi “Kanlı Noel” denilen olayı gerçekleştirmiştir. Kanlı Noel’in ardından olaylar hız kesmeden devam etmiş Yunanistan ve Türkiye sık sık karşı karşıya gelmiştir. 1974 yılında Türkiye Kıbrıs Barış

²⁵Bozdağlıoğlu, a.g.e, s. 28

²⁶ Gökçen, a.g.e, s. 158

Harekâtı gerçekleştirmiştir. Bu harekâtın amacı Kıbrıslı Türklere ve Rumlara barış getirmek, bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurmaktır. Birinci Kıbrıs Harekâtının başarısız olmasıyla İkinci Kıbrıs Harekâtı da gerçekleştirilmiş, son olarak Rauf Denktaş'ın onurlu mücadelesiyle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.²⁷Kıbrıslı Türklerin self-determinasyon haklarını kullanarak KKTC kurmaları Kıbrıslı Rumların dışarıdan destek almaları ihtiyacını doğurmuş, nihayetinde GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adına 4 Temmuz 1990 tarihindeki AB'ye yaptığı tam üyelik başvurusu sonuçlandırılmıştır.²⁸

12 Mart 1990 tarihinde BM Genel Konseyi, Kıbrıs'taki iki toplumun eşitliğini, bulunacak çözümün iki toplumun da siyasi idaresine bağlı olması gerektiğini 649 sayılı kararla bildirmiştir. Kıbrıs Türk tarafı bu kararın tamamını kabul ettiğini beyan etmesine karşın GKRY kararı kesinlikle reddettiğini duyurmuştur.²⁹GKRY'nin bu konu hakkındaki görüşmeler devam ederken tüm Kıbrıs adına, tek yanlı bir kararla, AB'ye üyelik başvurusunda bulunması siyasi tartışmaların odağı haline gelmiştir. Gayr-i meşru olarak yapılan bu başvurunun amacı ekonomik siyasi olup Türkleri azınlık konumuna getirip adanın tamamen Rumlara ait olduğu fikri uyandırılmaya çalışılmıştır. Bunun dışında Lozan'da, Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan ve 1960 Antlaşmaları ile Kıbrıs'ta sağlanan dengeleri, Yunanistan lehine bozmak ve böylelikle Türkiye'ye karşı siyasi üstünlük sağlamak amaçlan hedeflerdendir.³⁰

1.3.1 Kıbrıs Sorununun Adadaki Göçmenlere Yönelik Etkileri

Kıbrıs'ta taraflar arasındaki bir diğer görüş ayrılığı ise göçmenler konusundadır. Ada'nın tarih boyunca hem ada içi hem de ada dışı göçlere şahit olduğu kaynaklarda da sıklıkla yer almaktadır. Göç hareketlerinin yoğun olarak yaşadığı 1963 ve 1974 dönemlerinde Türk tarafı ve Rum tarafı sıklıkla karşı karşıya gelmiştir. 1974 senesinde Nikos Sampson tarafından gerçekleştirilen ve Makarios'un devrilmesiyle oluşan güvensizlik ortamında Kıbrıs halkı, daha güvenli olan kuzeye doğru bir göç hareketi başlatmış ve bu birtakım sorunları beraberinde getirmiştir.³¹ Bu dönemin en önemli faaliyetlerinden biri de hiç şüphesiz yapılan nüfus mübadelesidir. Bu aktarım sonucunda Güney Kıbrıs'ta esir tutulan Türklerin Kuzey Kıbrıs'a

²⁷ Fikret Alasya, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1987, s. 70

²⁸Soyalp Tamçelik, "**Kıbrıs ve Avrupa Birliği İlişkileri-I**"Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.167

²⁹Tamçelik, a.g.e, s.187

³⁰Tamçelik, a.g.e, s.194

³¹ Ulvi Keser, **Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar**, ÇTTAD, 2006, s. 109

geçmeleri sağlanmış ve Kıbrıs Türkleri sınırları ve nüfusları belli olan bir bölgede toplanma imkânına kavuşmuş olmuştur.³² Bu yıllarda Kıbrıs Ada'sında farklı istikametlerde göçlere de rastlamak mümkündür. Güney'den Kuzey'e geçen Kıbrıslı Türkler olduğu gibi Kuzey'den Güney'e geçen Rumlar da vardır. Aynı zamanda Kıbrıslı Türkler başta Türkiye olmak üzere, Kıbrıslı Rumlar da başta Yunanistan olmak üzere farklı Avrupa ülkelerine göç etmişlerdir. Bu göç hareketlerinin yanı sıra Türkiye'den Kıbrıs'a göç harekâtının da yaşanması birtakım kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasi zorlukları da beraberinde getirmiştir. Göç hareketlerinin bu şekilde devam ettiği süreçlerde her iki toplumun da sosyal dokusunu sarsmayacak yöntemler geliştirmek en mantıklı seçenek olmuştur.

GKRY AB üyeliği sonrasında, siyasi birçok değişime sahne olan Kıbrıs Adası, göçmenlerle alakalı durumlarda da değişimlere sahne olmuştur. Self determinasyon hakkı tanınmasına rağmen GKRY'nin tüm Kıbrıs Cumhuriyeti adına hukuk dışı davranarak AB'ye başvurması, AB'nin bunu reddetmek yerine gayet olağan bir tavır takınarak kabul etmesi sonucunda göç hareketleri de çeşitlenmeye başlamıştır. AB hukukunun sadece Kıbrıs Cumhuriyeti adına yani sadece adanın güneyinde uygulanıyor olması nedeniyle oldukça karmaşık bir durum söz konusudur.³³ Bu gergin durum, iki toplumun Kıbrıs'a sığınma talebiyle gelen mültecilere karşı yaklaşımda da kendini göstermektedir. Kıbrıs'a sığınma talebiyle gelen üçüncü taraflar, tartışmaların büyük çoğunlukla güvenlik etrafında döndüğü son derece karmaşık tartışmaların yaşandığı bir ortamla karşılaşmaktadır.

Sığınma talepleri, ilk göçmenlerin tekneyle adaya geldikleri 1990'ların sonlarından beri artarak devam eden bir seyir izlemiştir. Göçmenlerin burayı tercih etmelerindeki en mühim sebep Kıbrıs'ın nispeten ulaşılması kolay bir AB ülkesi olmasıdır.³⁴ Kıbrıs'ın kuzey kesimine oranla güney kesiminin daha fazla göç alması da bununla bağdaştırabileceğimiz bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Türkiye'den KKTC'ne göç etmiş olan göçmenler, 5 yıl boyunca Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşımış, KKTC kimliği kullanmıştır. Kıbrıs Rum Kesimi, Kıbrıslı Türklere Kıbrıs Cumhuriyeti pasaportu verebileceğinin propagandasını yaparak Kuzey'de yaşayan Türkler arasında bir kargaşaya sebep olmuştur. Rum Göçmen Bürosu'nun yaptığı açıklamaya göre; Kıbrıs Cumhuriyeti pasaportu almak üzere başvuru yapanların

³² Keser, a.g.e, s. 109.

³³Christalla Yakinthou-Öncel Polili, **Ortak Bir Amaç Üzerinden Uzlaşmak: Kıbrıs'ta Mülteci ve Sığınmacılar İçin İnsan Hakları**, Tesev, Aralık, 2010, s. 8

³⁴Yakinthou-Polili, a.g.e, s.8

sayısında ciddi bir artış görülmüştür.³⁵ Bunun en önemli sebeplerinden biri de Avrupa Birliği'ne giriş sürecinin hızlanmasıdır.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, 1 Mayıs 2004 yılında resmen AB üyesi olması Türkiye aleyhine birçok sonuç doğurmuştur. Her şeyden evvel Yunanistan ile beraber Türkiye'yi veto yetkisine sahip olacak ve AB üyesi olunca Türkiye'yi Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımaya zorlayacaktır. Böylece Türkiye bir AB ülkesini fiilen işgal etmiş sayılacak, Türkiye'nin AB'ye üyeliğini GKRY bu gerekçelerle reddedecektir.

GKRY'nin ortaya attığı bir diğer iddia ise kaçak göçmen ve işçilerle ilgilidir. Rumlar, kaçak göçmen ve işçi sorununun çözümü için AB platformunda da defalarca görüşmelerini fakat çözüme kavuşmamış olması ve fazla önemsenmemesi sebebiyle kaçak göçmen akışının arttığını iddia etmiştir. Rumlar, Türkiye'nin kaçak göçü cesaretlendirdiğini ve bu konuda AB'nin Türkiye'ye karşı bir yaptırımında bulunmadığını belirterek AB'nin derhal bu konuya müdahale etmesini istemiştir. İddia göçmenlerin Türkiye'den ve KKTC'den geldiği yönündedir.³⁶

1.4 Ege Sorunu

1.4.1 Kara Suları Sorunu

Karasuları uluslararası hukuktaki tanımına göre; devletlerin kara ülkesini çevreleyen ve üzerinde egemen haklar kullandıkları deniz alanı olarak tanımlanmaktadır.³⁷ Kara sularının genişliği konusunda Türkiye ve Yunanistan'ın farklı uygulamalara gitmesi sorunun tetikleyicisi olmuştur. Lozan Antlaşması'nda taraflar karasularını 3 mil olarak belirlemiş fakat Yunanistan 1936 yılında 6 mile çıkardığını açıklamıştır. Bunun üzerine Türkiye de karasuları rejiminde değişikliğe giderek karasularını 6 mile çıkarmıştır. Bu iki ülke arasında sorun yaratmamıştır. Bu konu ile alakalı esas sorun Papandreou hükümetinin karasularını 12 mile çıkaracağını açıklamasıyla oluşmuştur. Yunanistan gerçekleştirmek istediği mil sınırına ulaşırsa Ege'de oluşacak mevcut durum şöyle olacaktır: Türk kara suları %7,47'den %8,76'ya çıkarken, Yunan karasuları %43,68'den %71,53'e yükselmekte ve açık deniz alanları %30'luk bir daralmayla %19.71'e ulaşmaktadır. Böylece Yunanistan, Ege'yi bir Yunan Gölü haline getirmektedir.³⁸

³⁵ Keser, a.g.e, s.119

³⁶ Keser, a.g.e, s.124

³⁷ Tayyar Arı, **Ege Sorunları ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları**, s. 53, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/468/5378.pdf> (Erişim Tarihi: 25.01.2019)

³⁸ Şükrü Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri(1821-1993)**, Ümit Yayınları, Ankara, 1993, s.76

Sorunun çözümü için ise Türkiye, barışçıl yollar sunmaktadır. Nitekim III. Deniz Hukuku Konferansı'nda da özel coğrafi özellikleri olan yarı kapalı denizlerde karasuları genişliğinin hakkaniyetli bir şekilde antlaşmayla belirlenmesine yer verilmiştir.³⁹

Karasuları sorunu ve kıta sahanlığı sorunu Türk –Yunan ilişkilerinden oldukça önemli yere sahiptir. Çünkü bu sorunlar, her iki ülkenin doğrudan egemenlik haklarıyla ilintili hususlardır. Aslında devletlerarası sınırlar ilk akla geldiği şekilde karasal anlam taşıyan hususlardır. Yalnız yakın zamanda kara sınırlarının ihlal edilmesinin yanında deniz sınırlarının da ihlal edilmesi gibi bir sorunla karşılaşmaktadır. Ege Denizi'nde yaşanan kaçak göçmen sorunları Türk-Yunan deniz sınırı konusunun doğrudan muhatabıdır. Deniz sınırları, devletlerin kara sınırları gibi somut olmadığı için ve deniz sathında bir hat olarak gösterilemediği için genellikle devletlerarası karasuları sınırlandırılmaları dikkate alınmaktadır.⁴⁰

1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, devletlerin deniz üzerindeki yetkileri ve sınırlarını belirlemede esas belgedir. Bu sözleşmeye göre kıyı devleti iç sularında ulusal düzenlemeler yapabilir, kurallara uyulmaması durumunda uygulama ve yargı yetkisini kullanabilmektedir.⁴¹ Fakat devletler bu yetkiler kullanılırken uluslararası hukukun kurallarına göre hareket etmek durumundadır. Anlaşmada aksi belirtilmedikçe ve kıyı devleti tarafından yardım talep edilmediği müddetçe diğer devletlerin bu alanlara müdahalesi söz konusu değildir. Kıyı devleti, ülkesine yasadışı yollarla giren göçmenlere yönelik durdurma, engelleme, gemiye çıkma, el koyma gibi denetim ve uygulamalarda bulunabilir. Bundan farklı olarak, bireysel şekilde organizatör olmadan bot ya da herhangi bir deniz aracıyla yasadışı geçmeye çalıştıkları kıyı devleti tarafından idari ve adli yaptırım uygulayabilmektedir. Kıyı devletinin bu gibi durumlarda, kaçak göçmen taşıyan gemileri limanlarına almama ve karasularını terk etmeye zorlama hakları da saklı bulunmaktadır.⁴²

1.4.2 Göçün ve Kontrolünün Karasuları ile Bağlantısı

Küresel düzeydeki etkileri sebebiyle uluslararası işbirliğini gerekli kılan düzensiz göç ile mücadele, bu alanda yapılan hukuki düzenlemeler ve uygulamalarla hayata geçirilmektedir. Teknolojik imkânların artması ve devletlerin kara sınırlarındaki denetimlerini sıkılaştırması,

³⁹ Arı, **a.g.e.**, s. 58

⁴⁰ Gökhan Ak, **Ege'deki Hayalet: Türk-Yunan Deniz Sınırı, Durum ve Etkiler**, CTAD, Sayı 20, 2014, s.257

⁴¹ Gökhan Aydın, **Deniz Yoluyla Gerçekleştirilen Düzensiz Göç ile Mücadelede Devletlerin Yetki ve Uygulamaları**, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2016, s. 129

⁴² Aydın, **a.g.e.**, s.130

uluslararası sınırların yasa dışı geçilmesi için deniz yolunun daha çok tercih edilmesine sebep olmaktadır. Göçün ve kontrolünün karasularıyla olan ilgisi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Yasa dışı yollarla yeni yurt arayışına giren göçmenler, deniz yolunun daha tehlikeli bir seçenek olmasına karşın bu yolu tercihe yönelmekte ve kara sularına sahip muhatap devletleri gerekli önlemler almaya itmektedir. Deniz yoluyla gerçekleştirilen göçlerde, liman sahillerini kullanan yasadışı göçmenlerin, karasularına yani muhatapların yetki alanına girmesiyle yasadışı göçmenlerin karasuları ile bağlantısı ortaya çıkmaktadır.

Karasularda göçmenlerin, yasadışı giriş/çıkışları organizatör şeklinde gerçekleştiyse göçmen kaçakçılığı suçu oluşacağı için Palermo Sözleşmesi ve Göçmen Kaçakçılığı Protokolü hükümleri uygulanır. Kıyı devleti yargı yetkisini kullanarak organizatörlere göçmen kaçakçılığı suçundan cezai işlem uygular. Fakat göçmenler hakkındaysa bu şekilde bir yargılama yapmamalıdır. Bu uluslararası hukuk tarafından kısıtlanmış bir durum değildir. Ancak, göçmenler arasında mülteci statüsü kazanma amacıyla sığınma başvurusunda bulunmak isteyenlerin bulunması halinde ve gerekli sebeplerin en kısa sürede yetkili otoriteye bildirilmesi halinde, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 31. maddesi gereği bu kişiler hakkında cezai işlem uygulanamaz.⁴³ Düzensiz göç faaliyetlerinde bulunan göçmenlerden; daha önce sığınma talebi bulunanlardan, kıyı devletince ikamet izni verilenler sınır dışı edilmeyerek verilen izin çerçevesinde, şartlara bağlı olarak ülke içinde ikamet etmesine izin verilmektedir. Yasadışı göç faaliyetlerinde bulunan göçmenlere yönelik geri göndermeme ilkesi önemli bir husustur. 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olan kıyı devletler uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadırlar. Göçmenlere yönelik idari işlemler uygulandıktan sonra sınır dışı etmeden önce sığınma taleplerinin olup olmadığı yetkililer tarafından sorulmalıdır. Geri göndermeme ilkesi, sığınma başvurusu bulunan göçmenlerin hayatı ve özgürlükleri tehdit altında olan ülkeye gönderilmelerini yasaklamıştır. Karasuları ile ilgili olarak BMDHS'nin 19. Maddesi'ne göre; yabancı bayraklı gemilerin kıyı devletinin karasularındaki geçişinin zararsız olması için, bu geçişin kıyı devletinin barışına, güvenliğine ve düzenine aykırı olmaması gerekmektedir. Bu çerçevede kıyı devletleri zararsız olmayan geçişleri önlemek adına gerekli tedbirleri alabilmektedir. Bu kıyı devletlerinin karasularına kaçak yollarla göçmen taşınması, düzensiz göç gerçekleştirilmesi de kıyı devletin düzenine aykırılık oluşturacağı için gerekli tedbirlerin, kıyı devleti tarafından uygulanmasına yer vermektedir.

Deniz hukukunun devletlere tanıdığı yetkilere göre, aynı zamanda uluslararası düzenlemeler çerçevesinde, devletlerin iç sularında ve karasularında düzensiz göçe ilişkin bir

⁴³ Aydın, a.g.e, s. 131

durum söz konusu olduğunda devletin gemi ve üzerindeki göçmenler hakkında yargı yetkisi dâhil uygulama yetkisi de korunmaktadır. Aynı zamanda gemileri karasularından çıkarma yetkileri de bulunmaktadır. Fakat bu uygulamaları yerine getirirken geri gönderme ilkesini ihlal etmemesi gerekmektedir. Geri döneceği ülkede tehdit altında bulunan göçmenlerin sığınma talep etmeleri durumunda gerekli prosedürler uygulanmalıdır.

1.4.3 Hava Sahası ve Fır Hattı Sorunu

İkinci Dünya Savaş'ı sonrasında sivil havacılığın bir düzen içerisinde yürütülmesi amacıyla ve uçuş güvenliğinin sağlanması amacıyla 1944 Chicago Sözleşmesi ile ICAO kurulmuş, uçuş bildirim bölgeleri (FIR) oluşturulmuştur.⁴⁴ ICAO tarafından belirlenen FIR alanı, içerisinde uçuş bilgisi ve arama kurtarma ile ikaz sistemlerinin sağlandığı teknik hava sahasıdır. Chicago Sözleşmesine göre, kara ülkesi ve karasularının üzerindeki saha, devletin ulusal hava sahasını oluşturur. Devletin egemenliği karasularının bittiği yerde son bulur. Açık deniz üzerindeki hava sahasında ise hiçbir devletin yetkisi bulunmamaktadır. Her devlet, ulusal hava sahasında tam yetkilere sahiptir. O halde her devlet kendi ulusal hava sahasındaki uçuşları düzenleyebilir veya gerektiğinde yasaklayabilir.⁴⁵

Uluslararası hukukta belirlendiği şekilde karasuları ile hava sahasının genişliğinin aynı olduğu prensibine göre, Ege'de deniz milinin hem Türkiye hem de Yunanistan için 6'şar mil olduğu bilindiğine göre hava sahalarının da 6 mil olması gerekmektedir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki hava sahası sorununun kaynağını da söz konusu uzanım oluşturmaktadır. Ege'de karasuların 6 mil olmasına rağmen Yunanistan'ın hava sahasını 10 mil olarak ilan etmesinden sonra oluşan 4 millik farkın uluslararası hukuk açısından da yasal olmadığı aşikârdır. Türkiye, bu çerçevede uluslararası hukuk kuralları olan 1944 Chicago Sözleşmesi ve 1982 BMDHS'ne dayanarak Yunan karasuları ve Yunanistan ulusal hava sahasını 6'şar deniz mili olarak kabul etmektedir.⁴⁶

Türkiye ile Yunanistan arasındaki hava sahası sorunu Yunanistan'ın FIR Hattı olarak belirlenen bölgeyi kendi egemenliğinde görmesiyle başlamıştır. Oysa Fır bölgeleri teknik

⁴⁴ Fuat Aksu, **Türk Yunan İlişkileri, İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, Araştırma Projeleri Dizisi 2, Ankara Üniversitesi, 2001, s. 96

⁴⁵ Ülkü Halatçı Ulusoy, **Uluslararası Hukuk Açısından Ege Hava Sahasında Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Sorunlar**, Ankara Üniversitesi, s.309

⁴⁶ Serhan Yücel, **Ege'de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları**, Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, s.94

amaçla kurulur, sınır çizmeye veya egemenlik hakkı iddia etmeye konu olamazlar.⁴⁷ 1952 yılında Paris'te yapılan bir toplantıda, Ege Deniz'i üzerinde seyir halinde olan uçakların Atina'ya bildirilmesi, Türk karasularına girerlerse de İstanbul'a bildirilmesi kararlaştırılmıştır. 1958 yılında ise Fır hattı her iki ülkenin karasuları üzerinden geçecek şekilde belirlenmiştir. Atina bu hattı Türk uçaklarının Ege'ye çıkışını engellemek için kullanmaya çalışmış, Türk askeri uçaklarının da kendi saptadığı düzenlemeye uygun hareket etmelerini istemiştir. Yunanistan'ın FIR Bölgesiyle alakalı taleplerinin kabul edilmesi sonucunda Türkiye'nin açık denizler üzerinde eşit ve serbest kullanım hakkı kısıtlanmış olacaktır.⁴⁸ Bu da Türkiye tarafından kabul edilemez bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Harita 1. Atina FIR ile İstanbul FIR Sınırını Gösterir Harita⁴⁹

1974 Kıbrıs Barış Harekâtına kadar Türkiye ve Yunanistan arasında hava sahasına ilişkin bir sorun yaşanmamıştır. Harekâtla beraber hava sahasının önem kazanması ve Yunanistan'ın kara ve karasuları sınırıyla paralel olan hava sahasını daha geniş tutması, hava sahasına olan ilgiyi arttırmıştır. Yunanistan'a göre, bir ülkenin ulusal hava sahası kara ve deniz ülkesinden

⁴⁷ Arı, a.g.e, s. 58

⁴⁸ Ünay, a.g.e, s. 163

⁴⁹ ICAO Document 7280 EUM II/1952, <https://www.defence-point.gr/news/%CE%BA%CF%85%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%8A%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%B7%CE%BB%CE%B9%CE%BD%CF%8C-%CF%84%CE%B5%CE%AF%CF%87%CE%BF%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1-%CE%B1> (Erişim Tarihi: 03.06.2019)

bağımsızdır. Bu yüzden Yunanistan'a göre deniz ülkesinin ötesinde hava ülkesi olması mümkündür.⁵⁰ Ayrıca Yunanistan, bu uygulamaya yönelik uzun süre Türkiye tarafından itiraz edilmemiş olmasını, örf ve âdet hukuk kuralının geçerli sayıldığını iddia etmiş ancak Türkiye Kıbrıs Barış Harekâtından sonra bu uygulamayı kabul etmediğini beyan etmiştir. Türkiye, Yunanistan'ın 10 millik hava sahası uygulamasından 1974 sonrası haberdar olduğunu bildirmiş ve derhal hem ICAO hem de üyelerine Yunanistan sahillerinden itibaren 6-10 mil arasında kalan bölgenin tehlikeli olduğunu duyurmuştur.⁵¹

Yunanistan'ın söz konusu uygulaması, Ege Denizi'ndeki uluslararası hava sahasının yarı yarıya azalması anlamına gelmektedir. Bu durum sadece Türkiye'yi değil bütün devletlerin kullanabileceği uluslararası hava sahasını daraltmaktadır. Ayrıca hava sahasında zararsız geçiş hakkının da olmadığı hesaba katılırsa seyrüsefer üzerinde ne kadar önemli bir kısıtlama getirildiği daha net görülmektedir.⁵² Hava sahasına ilişkin incelenmesi gereken bir diğer konu ise Yunanistan'ın Limni adası çevresinde 3.000 mil karelik "kontrol bölgesi" oluşturmasıdır. Türkiye'ye göre Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı Kurallarına göre bu ihlal anlamına gelmektedir. Çünkü bu bölge, tüm uçakların önceden izin alarak uçabilecekleri iddia edilen bir bölgedir. Yunanistan bu uygulama ile kendi adaları ile havada birleşmek suretiyle koridorlar açarak uluslararası uçuş alanlarını daraltmakta ve uçuş serbestisini kısıtlamaktadır. Yunanistan bu şekilde Ege'de hava sahası üzerinde hava trafiği güvenliğini arttırmak amacıyla verilen teknik yetkiyi egemenlik yetkisine dönüştürmeye çalışmaktadır.⁵³

1.5 Azınlıklar Sorunu

Azınlık meselesi genellikle Türk-Yunan ilişkilerinin gidişatına göre şekillenerek çok sık karşımıza çıkmaktadır. Her iki ülke azınlık meselesini ülkelerine karşı bir tehdit olarak algılamalarının yanında kimi zaman da olumlu ve yapıcı yaklaşılması halinde ılımlı hava yaratacak araçlar haline getirebilmektedirler.

Lozan Antlaşması'nda Türkiye'de azınlık meselesi de gündem olmuştur. Bu antlaşmaya göre Türkiye'ye yurttaşlık bağıyla bağlı üç topluluğun azınlık statüsü resmen tanınmıştır. Bunlar Ermeniler, Rumlar ve Musevilerdir. Lozan'da azınlıklar meselesi müzakere edildiği

⁵⁰ Halatçı Ulusoy, **a.g.e.**, s.316

⁵¹ Halatçı Ulusoy, **a.g.e.**, s.318

⁵³ Y. Furkan Şen, **Türk Milliyetçiliği ve "Öteki" Algısı: Yunanistan'la Çözülemeyen Ege Sorunu**, Türk İdare Dergisi, Sayı 480, s.212

zaman Türkiye temsilcisi İsmet İnönü ve Rıza Nur “Türk olmayan” topluluklara özel bir statü tanınmasına şiddetle karşı çıkmışlardır.⁵⁴Türkiye-Yunanistan arasındaki azınlık meselelerinden Batı Trakya Türkleri ve İstanbul Rumları sorununa ilişkin çözüm 10 Haziran 1930 Ankara Sözleşmesiyle olmuştur. Sözleşmeye göre yerleşim yeri ve doğum tarihine bakılmaksızın İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türkleri “*etabli*” sayılmıştır. Ayrıca sözleşmeyle birlikte mübadil Türklerin Yunanistan’da bıraktıkları mülkler Yunan Devletine, mübadil Rumların mülkleri de Türk Devletine bırakılmıştır.⁵⁵ Bu mübadele işlemlerinde birtakım istisnalara da yer verilmiştir.

Türkiye 1930 yılında imzalanan ve Yunanlı ticaret adamlarının Türkiye’de ikamet ederek iş kurmalarını sağlayan İkamet Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması’nı” 1964 Kıbrıs olaylarında feshetmiştir. Bu her ne kadar İstanbul Rum Azınlığına yönelik bir tutum olmasa bile İstanbul Rumları da anlaşmanın feshinden etkilenmiş ve bir kısmı göç etmek zorunda kalmıştır. Böylelikle Rum nüfusunda azalma olmuştur.⁵⁶ Diğer taraftan Kıbrıs’ta yaşanan 6-7 Eylül olayları sonrasında da Rum azınlığının sayısında değişime neden olmuştur. Batı Trakya Türklerine gelince ise tarım toplumu oldukları için göç etmeye karar vermeleri ticaretle uğraşan Rumlar kadar kolay olamamıştır.⁵⁷

Bu uygulamaların özellikle de 1930 Ankara Sözleşmesi’nin diğer ülke vatandaşları üzerinde sosyo-politik etkileri olmuştur. Fakat sözleşmede yer alan hususlar çerçevesinde ve istisnalar göz önünde bulundurularak yapılan analizde göç etmek zorunda kalan mübadillerin sadece sözleşme çerçevesindeki Rumları ve Türkleri kapsadığını söyleyebiliriz. Bu büyük mübadele işlemine, bahse konu sözleşme çerçevesinde, Lozan’da azınlık statüsü verilen Musevi ve Ermeniler dâhil edilmemiştir.

Görüldüğü üzere Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan siyasal bir sorun her zaman azınlıkları olumlu ya da olumsuz manada etkileme gücüne sahip olmuştur. Bu tip örnekler her dönem farklı mahiyetlerde karşımıza çıkmış ve Türk-Yunan ilişkilerinde insan olan azınlık kavramı bir araç olarak kullanılmıştır.

⁵⁴ İzzet Çıvgın, **Azınlıklar Sorunu**, Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, s.300

⁵⁵Ünay, **a.g.e.**, s. 182

⁵⁶ Faruk Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri& Büyük Güçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar**, İstanbul: Der Yayınları, No:269, 2000, s. 185

⁵⁷ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s.344

1.6 Aidiyeti Tartışmalı Ada ve Kayalıklar

Tarihte “Adalar Denizi” olarak adlandırılan Ege Denizi, Karadeniz’den gelen ve boğazlardan geçerek Batı Akdeniz’e ulaşan ticaret yollarının kilit noktalarını oluşturmaktadır. Ege Denizi, aynı zamanda Karadeniz Bölgesi ile Türkiye’nin en önemli sanayi bölgesi olan Marmara Bölgesini, Türkiye’nin diğer kıyılarına ve açık denizlere ulaştıran bir konumdadır.⁵⁸Ege Denizi’nden geçerek Türk Boğazlarına ulaşan gemi sayısının her geçen gün artması da buradaki ticaretin Türkiye için önemini göstermektedir. Ege Adaları, jeopolitik ve stratejik önemleri dikkate alınarak aynı zamanda uluslararası antlaşmalardaki düzenleniş biçimlerine göre 5 grupta incelenmektedir. Bunlar; Boğazönü Adaları, Saruhan Adaları, Menteşe Adaları, Kuzey Sporad Adaları, Kiklat Adaları olarak adlandırılmaktadır.⁵⁹

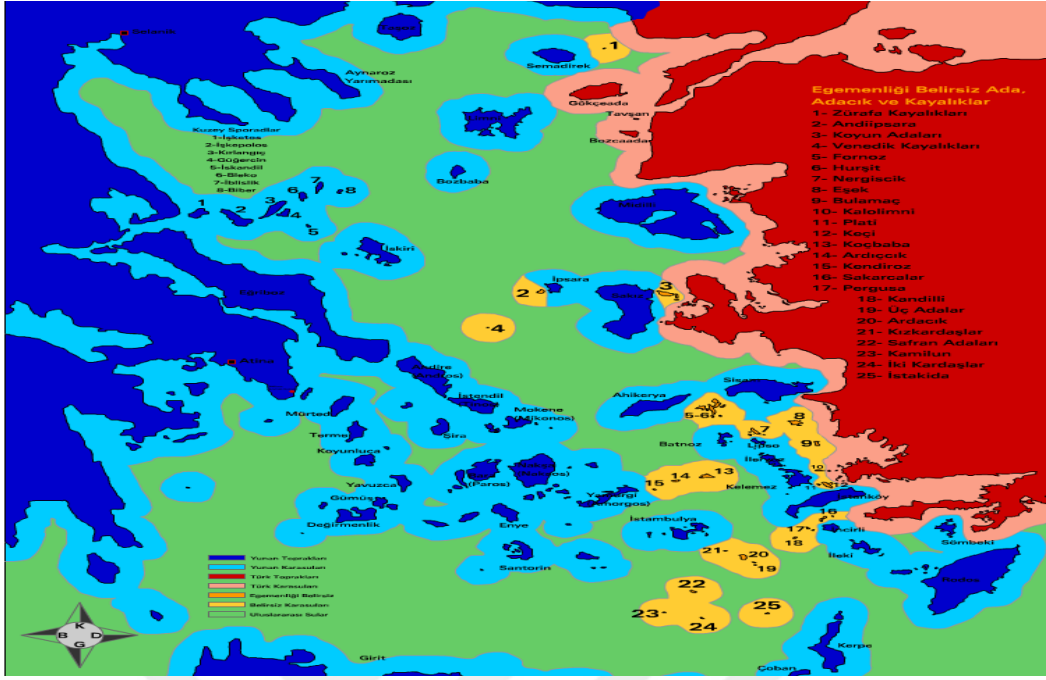
Ege Denizi’nde Yunanistan’ın kendi egemenliğinde olduğunu iddia ettiği, Türkiye’nin ise kabul etmediği, dolayısıyla egemenliği tartışmalı 152kadar ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır. Bu adaların stratejik ve askeri önemlerinin yanında, deniz alanlarının belirlenmesi konusunda da etkisi önem arz etmektedir. Çünkü Uluslararası Adalet Divanı, deniz yetki alanlarına ilişkin kararlarından önce adaların egemenliğinin hangi tarafa ait olduğunu belirlemekte ve ondan sonra deniz yetki alanlarının belirlenmesiyle ilgilenmektedir.⁶⁰

⁵⁸ Alper Ferudun, **Ege’de, Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Aidiyeti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, 2009, s.7

⁵⁹Ünay, **a.g.e.**, s. 129

⁶⁰Ferudun, **a.g.e.**, s.1

Harita 2. Ege Denizi'nde Egemenliği Belirsiz Ada, Adacık ve Kayalıklar⁶¹

Lozan Barış Antlaşması'nın ana metninde, Ege Adaları üzerindeki egemenlik haklarına ilişkin maddeler bulunmaktadır. Bu maddelerden 16. madde adalar konusu için önemlidir. Çünkü Yunanistan'a göre Türkiye, bu madde gereği Adalar konusunda hak iddia edemeyecektir. Ancak söz konusu maddede sınırdaş olan ülkelerin komşularıyla kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmayacağı da karara bağlanmıştır.⁶² Yani, Yunanistan'ın iddiasının tersine Türkiye'nin Lozan'da görüşülmeyen Ege Adaları'nın aidiyetini sorgulama hakkı bulunmaktadır.

1.6.1 Ege Adalarının Egemenliği Sorununun Ortaya Çıkışı

Ege Denizi'nde uluslararası antlaşmalarla egemenlikleri belirlenen adaların dışında kalan adaların hangi ülkeye ait olduğu konusundaki tartışmalar Lozan'dan bu yana süregelmektedir. Ege'de ada sayısının 1800 civarında olması, Anadolu sahillerinden 3 deniz mili ötedeki adaların bazılarının isimleri belirtilerek antlaşmalarla Yunanistan'a bırakılmış olması, Ege'deki kıyıdaş devletlerden birinin egemenlik haklarını genişletmek istemesi durumunda, diğer devletin bu durumu kendi egemenlik haklarına yönelik bir tehdit olarak

⁶¹ Faruk Aydın, Ege Denizi'ndeki Adalarımız İşgal Altında, Yayın Tarihi: 04.07.2016, <https://www.stratejikortak.com/2016/08/ege-denizi-iskal-altindaki-adalar.html> (Erişim Tarihi: 03.06.2019)

⁶²Ferudun, a.g.e, s.50

algılamalarına sebep olmaktadır. Her iki devletin de Ege Denizi'ndeki ada, adacık ve kayalıkların hukuki statülerinin belirlenmesinde kaynak olarak kullandıkları belgeler aynıdır. 23 Temmuz 1923 tarihi Lozan Barış Antlaşması, 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması her iki ülke içinde ana kaynak olarak kullanılmakta fakat iki ülke açısından farklı yorumlanması ile aidiyetlik tartışmaları ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası antlaşmalarla herhangi bir düzenlemeye tabi tutulmayan bu ada ve kayalıkların egemenlik haklarının kendisinde olduğunu iddia eden Yunanistan, 1995 Kasım sonrası bu küçük adaları iskâna açmayı planladığını duyurmuş⁶³ ve buraya yerleşecek kişilere bazı teşviklerin uygulanacağı bildirilmiştir. Bu uygulamada özellikle Anadolu sahillerine yakın adacıklara öncelik verileceği de belirtilmiştir. İskâna açılması planlanan bu adacıklara yerleşenlere bina, su, yakıt, bayrak direği, sığınak ve kilise gibi tesisler yapılacağı, bu uygulamadan yabancıların da faydalanabileceği çıkan haberlerde yer almıştır.⁶⁴ Yunanistan'ın iskâna açmayı planladığı ada, adacık ve kayalıkları uluslararası antlaşmalarla kendisine devredilenlerin dışındakilerden seçmesi ve Anadolu'ya yakın sahillere öncelik vermesi, fiili bir durum yaratarak, bahse konu ada ve adacıkları kendi lehine statü kazandırmayı amaçlamadığı görülmektedir.

Uluslararası hukukta egemenlik devrinin uluslararası antlaşmalarda ya da o ülkenin halefi olma yoluyla olacağı bilindiğine göre; Kuzey Ege'de Balkan Harbi sonrasında Yunanistan'ın işgal etmediği adalar ile Güney Ege'de Rodos, Meis ve Oniki Ada haricindeki Menteşe adaları ve bunlara bitişik adalar üzerinde Osmanlı Devleti'nin halefi Türkiye'nin egemenliği devam etmektedir. Yunanistan'ın Ege'yi Yunan gölü haline getirebilmesi için bu adalara sahip olması gerektiği için Kardak Krizi'ni lehine çevirmeyi amaçlamıştır.

Kardak Krizi, Ocak 1996'da Türkiye ile Yunanistan arasında 25 Aralık 1995 günü Figen Akad adında bir Türk gemisinin Kardak Kayalıklarında karaya oturması sonucu Türk ve Yunan kurtarma ekipleri arasında anlaşmazlık çıkmasıyla patlayan krizdir.⁶⁵ Kara'ya oturan Figen Akad'a yardım amacıyla ilk olarak Yunan sahil güvenlik botu ulaşmıştır. Güvenlik botunun, Yunan karasularında olduklarını ifade etmeleri üzerine gemi kaptanı yardımı reddetmiş ve Türk karasularında olduklarını ifade etmiştir. Gemi, Türk makamlarından gelecek olan yardımı

⁶³ Ulvi Keser, Gökhan Ak, **Ege'de Yunanistan'ın Türk Adaları: Unutulamayanlar**, Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi, 2013/2, K Kıbrıs Özel Sayı, s.153

⁶⁴Ferudun, **a.g.e.**, s.64

⁶⁵ Keser, Ak, **a.g.e.**, s.154

beklemiş ve Türk sahil güvenlik makamlarından gelen yardımla kurtarma çalışmaları devam ederken Yunanistan Türkiye'ye gönderdiği bir notada Yunan karasularında olduklarını belirterek kurtarma çalışmalarını durdurmalarını istemesiyle ada, adacık ve kayalıklar sorununun resmiyet kazanmasıyla beraber diğer Ege uyuşmazlıklarını doğrudan etkilemesi noktasında ön plana çıkmıştır.

Yunan hücumbotlarının tacizlerine rağmen kurtarılan gemi Güllük Limanı'na çekilmiştir. Bu olay yaşandıktan yaklaşık bir ay sonra Kelemez Adası Belediye Başkanı bir kısım insanı da yanına alarak Kardak Kayalıklarına gitmiş ve oraya Yunan bayrağı dikmiştir. Yunan televizyonlarında yayınlanan bu görüntüler üzerine bundan yaklaşık bir ay sonra Hürriyet Gazetesi'nin iki muhabiri helikopterle gittikleri Kardak Kayalıklarındaki Yunan bayrağını indirip Türk bayrağını dikmişlerdir.⁶⁶Karaya oturan Figen Akad gemisinin yarattığı krizden sonra bu defa da Kardak Kayalıklarındaki bayrak krizi Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerginliğin artmasına sebep olmuştur. Akabinde Yunanistan'ın Doğu Kardak'a asker çıkartması ile birlikte süreç devam etmiş ve her geçen gün biraz daha sertleşmiştir.

Yunanistan, Türkiye'ye bırakılan adaların, ismen sayılarak belirtilen Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan adaları ile Asya sahillerinin 3 mil içerisinde olan adalardan ibaret olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla Yunanistan, bunların dışında kalan adalarda Türkiye'nin hak iddia edemeyeceği yorumunu getirmektedir. Kardak Kayalıkları da Asya sahillerinin 3 mil içerisinde olmamasından ve antlaşmada isimleri sayılarak Türkiye'ye bırakılan adalar içerisinde olmadığından Türkiye'nin egemenliğinde olması Yunanistan'ın yorumuna göre mümkün değildir.

1.6.2 Aidiyeti Tartışmalı Ada ve Kayalıklarda Göçmenlerin Tahliyesine Yönelik Hususlar

Lozan Antlaşmasının 12'inci maddesinde Türkiye'nin egemenliğini devrettiği adalar ismen sayılarak belirlenirken, diğer taraftan Türkiye egemenliğinde kalan adaların hukuki statüleri teyit edilmiştir. Söz konusu maddede Türkiye'nin devretmediği adalar üzerindeki hâkimiyeti konusunda genel yargılar ortaya konulmuştur. Fakat 15'inci maddede 12'inci maddeye istisna olarak Menteşe adaları bölgesi eklenmiştir. Yani 15'inci maddede 12'inci maddeye yönelik olarak sadece Menteşe adaları bölgesinde Türkiye'nin egemenliğini devrettiği

⁶⁶Ferudun, a.g.e, s.78

adalarla ilgili bir düzenleme getirilmektedir.⁶⁷Söz konusu 15'incimaddeyle Menteşe adaları ismen belirtilerek İtalya'ya devredilmiştir. Aynı adalar 1947 Paris Antlaşması'yla İtalya tarafından Yunanistan'a ismen sayılarak devredilmiştir Lozan antlaşmasıyla İtalya'ya devredilen Menteşe adaları "bağlı adacıklarla" devredilirken aynı adalar İtalya tarafından Yunanistan'a devredilirken "bitişik adacıklar" ile birlikte devredilmiştir. Ancak sözü edilen bitişik adacıkların hangileri olduğu antlaşma metninde somut olarak belirtilmemiştir. Bu nedenle ada, adacık ve kayalıkların aidiyetinin tespitine yönelik hukuki problemler süregelmiştir.

Ege'deki mevcut durumda, ada, adacık ve kayalıkların büyük bir çoğunluğunun Yunanistan egemenliğinde olması, özellikle de Anadolu sahillerine yakın adaların Yunan egemenliğinde bulunması Yunanistan'ın Ege Denizi'ni kontrol etmesinin önünü açmıştır. Mevcut durum Yunanistan'a Ege'deki ulaşım hatlarının kontrolünü büyük çoğunlukla elinde tutma, ülke savunması gerekçesiyle bir savunma hattı kurmasına olanak tanımaktadır.

Her iki devletin de uluslararası antlaşmalarla devraldığı aidiyeti tartışmalı olmayan ada ve kayalıklarda yetkilerini kullanma hakları saklıdır. Taraflar, egemenliklerinin kendilerine devredildiği adalarda uçuş izni verebilir, adalarda yaşayan kişilere göç ve çalışma izni verebilir, balıkçılık faaliyetlerine izin verebilir, adalara ilişkin yapılan resmi düzenlemelere, örneğin; petrol arama izni, balık tuzaklarına izin verilmesi, fener dikilmesi gibi faaliyetlere inisiyatiflerince karar verebilirler.⁶⁸ Fakat aynı durum aidiyeti tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar için geçerli değildir. Gelecekte, bahse konu adalarda ya da kayalıklarda tıpkı Kardak kayalıkları örneğinde olduğu gibi seyir açısından karaya oturan gemi olması durumunda veya göçmen kaçakçılığına yol açacak bir uygulamanın bu adalarda gerçekleşmesi durumunda iki ülke arasında kriz ortamının oluşması büyük ölçüde olağandır. Aynı zamanda bu adaların Yunanistan tarafından turizm faaliyetlerine açılması, bu adaların etrafında Yunan devleti iznince balık avlanması, petrol arama ya da bilimsel araştırma kapsamında cihaz yerleştirilmesi, seyir güvenliği kapsamında adalara fener yerleştirilmesi gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi de iki ülke ilişkilerini gerginleştirmesi muhtemeldir.⁶⁹ Adaların turizme açılması gibi devlet faaliyetleri kontrol edilebilirken; göçmen kaçakçılığı, gemilerin karaya oturması gibi seyirle alakalı faaliyetlerin kontrolü oldukça zordur.

⁶⁷Keser, Ak, **a.g.e**, s.157

⁶⁸Ferudun, **a.g.e**, s.171-172

⁶⁹Ferudun, **a.g.e**, s.170

1.7 Sonuç

Tarihsel vakalar ve alınan dersler ülkelerin güvenlik algılarını şekillendirmektedir. Her ülkenin tehdit algılamalarında birtakım tarihsel olguların yattığı görülmektedir. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın da güvenlik söylemlerinin altında bu tarihsel gerçeklikler yatmaktadır. Türk ve Yunan ulusal güvenlik algı ve söylemleri incelenirken her iki ulusal kimliğin birbirini inşa etmiş olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Her iki ülke toplumuna bu denli güvensizlik hissini yaratan durum da ulusal kimliklerinin bu denli ötekileştirilmesidir.⁷⁰ Türk-Yunan mevcut sorunlarına rağmen tarafların dış politikaları incelendiğinde, iki ülkenin ortak tehdit algılaması yükseldikçe birbirlerini yakınlattıkları görülmektedir. Özellikle İtalya'nın Doğu Ege adalarını elinde bulundurduğu dönemde Doğu Akdeniz ve Ortadoğu üzerindeki emperyalist söylemleri iki ülkenin yakınlaşmasına neden olmuştur. Bu yakınlaşma Balkan Paktı ile gerçekleştirilmiş ve böylece mevcut sorunlar bir süre dondurulmuştur. Yine aynı şekilde II. Dünya Savaşı'ndan sonra şiddetlenen küresel kutuplaşma ve Sovyet tehdidi Türkiye ve Yunanistan'ın kuzey komşuları olarak yakınlaşmalarına sebep olmuştur.

Türkiye ve Yunanistan'ın ortak bir tehdit karşısında ittifak geliştirebildikleri örnekleriyle mevcuttur. Uluslararası ilişkiler literatüründe güven artırıcı önlemler olarak görülen bu gibi durumlar, tarafların birbirlerinden emin olmamaları nedeniyle güven eksikliği doğurmaktadır. Bu güven eksikliğinin somuta indirildiği çatışma durumlarında güvenlik kaygısı ortaya çıkmakta ve bu durumda güvenlik artırıcı önlemlerin alınması sonucunu doğurmaktadır.⁷¹ Fakat ulusal güvenlik algılamalarında birbirlerine yönelik tehdit algılamaları durumunda karşı karşıya gelecekleri muhtemeldir. Tarafların NATO üyesi olmalarına rağmen Kıbrıs Sorununda karşı karşıya gelmeleri güvenlik algılarındaki değişimin mevcut sürece olan etkisini yansıtmaktadır. Kıbrıs sorunu gibi Ege sorunu da NATO üyesi olan bu iki ülkeyi karşı karşıya getirmektedir. Karasularının genişliği, FIR Hattı, Kıta Sahaneliği ve bölgenin ekonomik sorunları da iki ülkenin ana gündemlerini oluşturmaktadır. İki ülkenin birbirine olan bakışını gösteren en somut örnek adaların silahlandırılmasıdır. Yunanistan silahlandırma yasağına rağmen bu yasağı delmiş, Türkiye ise NATO'dan bağımsız olarak Ege Ordusu'nu kurmuş ve Ege'nin diğer kıyısında konuşlandırmıştır. Tarafların birbirlerine olan güvenlik ve güvensizlik sorununu bu örnek somut bir şekilde göstermektedir.

⁷⁰Yorulmaz, a.g.e, s.123

⁷¹ Fuat Aksu, **Türk Yunan İlişkilerinde Güvenlik ve Güven Artırma Çabaları**, Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye, Cem Karadeli Dergisi, Ayraç Yayınları, 2003, s.5

Türkiye ve Yunanistan stratejilerini jeopolitik üzerine kurmuşlardır. Fakat söz konusu kurguyu hayata geçirirken devletlerini merkeze alan bir tutum içerisine girmişlerdir. Güvenlik ikilemi olarak algılanan pek çok husus, günümüzde Avrupa Birliği üyesi Yunanistan'ın ve AB aday ülkesi Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dâhil olma süreçlerine göre şekillenmiştir. Ulusüstü bir yapılanma olarak AB, iki ülkeyi problemlerin çözümü noktasına birbirine yakınlaştırmaya teşvik etmektedir. Günümüzde varlığını sürdüren kaçak göç, iltica problemleri, güvenlik ikilemi kapsamında geliştirilen askeri harcamalar gibi hususlarda istikrarın sağlanması adına ortak çalışma gerekliliği iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmaktadır.⁷² Yunanistan, kendisine komşu ülke olan Türkiye'yi her zaman bir tehdit unsuru olarak algılamıştır. Megali idea fikriyle çıktıkları bu yolda Türkiye aleyhine olan her girişimde bu girişime ya destek vermiş ya da doğrudan katılımcı olmuştur. Türkiye'ye karşı faaliyet gösteren terör örgütlerinin destekleyicisi iddialarına hedef olan Yunanistan'ın destek olduğu ilk örgütün 1970'li yıllarda faaliyetlerine başlayan ASALA(Ermeni Gizli Ordusu) olduğunu ve destek olmak için örgüt üyelerini ülkelerinde barındırdıkları bilinmektedir.⁷³ Ayrıca Türkiye'den toprak talep eden pek çok Ermeni Derneği hala Yunanistan'da özgürce faaliyetlerine devam etmektedir.

Yunanistan ASALA örgütünde olduğu gibi PKK terör örgütüne de çeşitli şekillerde destek vermiştir. Örneğin; PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan 16 Şubat 1999 tarihinde yakalanmadan önce Yunanistan'ın Kenya'daki Büyükelçiliği'nde bir müddet saklanması verilen desteğin boyutunu kanıtlar niteliktedir.⁷⁴ Yunanistan'ın PKK ile işbirliğine yönelik örnekleri PKK kamplarına yapılan ziyaretlerle, Abdullah Öcalan'ın yakalandıktan sonra verdiği ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Yunanistan ile yapılan işbirlikleriyle örnekleri çoğaltmak pek tabii mümkündür.

Türkiye Yunanistan ilişkileri bu sorunlara sahne olurken Yunanistan, mensubu olduğu AB teşkilatının sağladığı avantajları kullanma yoluna gitmeyi tercih etmiştir ve bu amaçla Türkiye ile olan sorunlarını AB platformuna taşımıştır. Burada amaç iki ülke arasında olan sorunları AB-Türkiye meselesi haline getirip çözüm yoluna bu şekilde ulaşmaktır.⁷⁵

Sonuç olarak geçmişten gelen Türk-Yunan güvensizlik sorunlarında göçmenlerin sorunların çözümünde çoğu zaman engel yarattıkları görülmektedir. Göç olgusu ikili ilişkilerinde bir girdi olarak kullanılmasa da tarafları tüm sorunlarda karşı karşıya getirmektedir.

⁷² Yorulmaz, a.g.e, s.125

⁷³ Ali Güler, **Sorun Olan Yunanlılar ve Rumlar**, Ankara, Berikan Yayınları, 2005, s.214

⁷⁴ Tuncay Özkan, **Operasyon**, Doğan Kitap, I.Baskı, İstanbul, 2000, s.192.

⁷⁵ Ünay, a.g.e, s.262

Egemenlik ile ilgili örneğin ada, adacık ve kayalıklarda yasadışı göçmen kaçakçılığının yapıldığı durumlarda göçmenlerin tahliyesine ilişkin hususlar ikili ilişkileri gerginlik noktasına getirmektedir. Kardak kayalıkları bu hususta önemli bir örnektir. Aynı şekilde karasularının mil mesafesinden kaynaklanan sorunlarda tarafların iddia ettikleri alana giren göçmen kaçakçılığının uluslararası sularda mı karasularında mı gerçekleştiği hususunda sorunlar ortaya çıkmaktadır. Türkiye ve Yunanistan'ın diğer sorunların çözümünde de göçten dolayı orta çıkan boşluklarda egemenliklerinin tehdit olarak algılanmasına sebep olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İLE AB ARASINDA YAPILAN GÖÇMEN ANTLAŞMASIYLA BİRLİKTE TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN DEĞİŞEN POLİTİKA VE STRATEJİLERİ

Önceki bölümde ortaya konulan sorunlarla birlikte modern dönemde göç olgusu Türk-Yunan sorun sahalarında, yeni bir dinamik şekilde ilave olmuştur. Köklü bir ortak geçmişe sahip olan söz konusu iki devletin karşı karşıya kaldıkları sorunlarda göç ile ilintili hususlar çalışmamız açısından önem arz etmektedir. Örneğin, Ege Sorunu kaynaklı tüm problemlerde yasadışı göçmen ve mülteciler mevcut olan sorunları derinleştirme yeteneğine sahip olabilmektedir. Karasuları ihlalinin mülteci ve yasadışı göçmenler tarafından yapıldığı varsayıldığında bunların tahliyesine yönelik çözümler mil sınır tartışmalarını gündem haline getirebilmektedir. Aynı şekilde Ege'de bulunan ada, adacık ve kayalıklara göçmenlerin çıkması halinde müdahale edecek tarafın belirlenmesi egemenlik ile ilintili hususları tekrardan gündeme taşıyabilmektedir. KKTC ve GKRY arasında yaşanan yasadışı göçmen geçişleri de Kıbrıs Sorununun parçası haline gelen konulardan olup Türk-Yunan ilişkilerini hem ikili ilişkilerde hem de AB bünyesinde derinleştirmiştir.

Söz konusu bölümde Türkiye ve AB arasında yapılan Geri Kabul Antlaşmasının Türkiye ve Yunanistan'ın göç politikalarını nasıl etkilediği sorusuna cevap aranmıştır. Ayrıca argüman olarak; AB Geri Kabul Antlaşması, Türk-Yunan sorun alanlarında yük haline gelen göçün, kontrol altında tutulmasına katkıda bulunmuştur.

Türkiye, jeopolitik ve coğrafi konumu nedeniyle göçmenler için kaynak ve transit ülke konumundadır. Özellikle Avrupa'ya ulaşmak isteyen diğer ülke vatandaşlarının Türkiye'yi tercih ettiği, Türkiye üzerinden geçiş güzergâhı olarak Yunanistan veya Bulgaristan gibi sınır ülkelerini kullandıkları görülmektedir. 2000'li yıllardan itibaren AB üyelik müzakereleri çerçevesinde Türkiye'nin göç yönetimi kurmaya yönelik somut adımlar attığı dönemlerde Suriye iç savaşı patlak vermiştir. 2011 yılı baharında ortaya çıkan Suriye iç savaşıyla beraber, AB topraklarına yönelik düzensiz göç ve sığınmacı hareketleri daha önce görülmemiş seviyelere ulaşmıştır. İlk etapta bölgesel bir kriz olarak nitelendirilen ve büyük çoğunluğu Suriye olmak üzere, diğer ülke vatandaşlarının da içinde bulunduğu bu göç hareketinin AB sınırlarına ulaşması sonucunda Türkiye ve AB arasında yapılacak iş birliğinin de önemi giderek artmıştır.

Tablo 1. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı⁷⁶

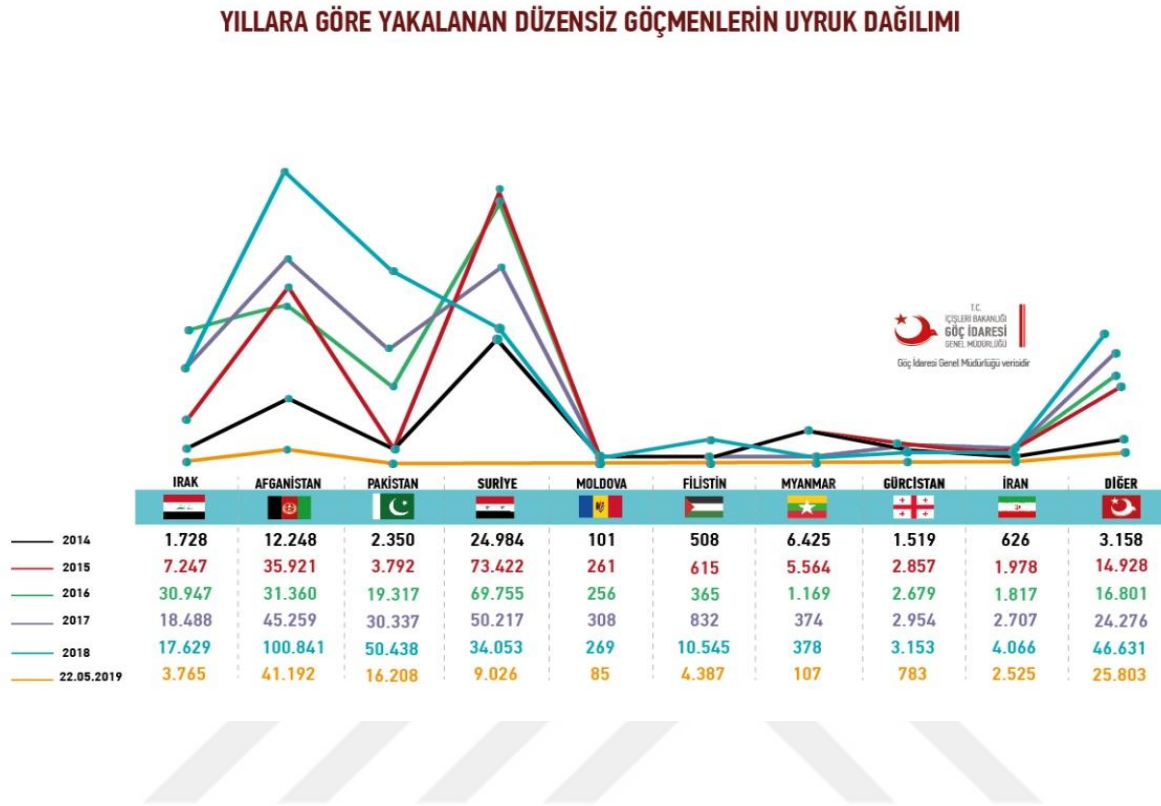

*22.05.2019 tarihi itibarıyla

2011 Suriye Savaşı'nın patlak vermesinin ardından 2013 yılı hariç diğer devam eden yıllarda düzensiz göçmenlerin sürekli arttığını görülmektedir.

⁷⁶T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Tablo 2. Yıllara göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı⁷⁷

İç savaştan, baskıcı yönetimden veya çeşitli örgütlerin şiddetinden kaçan milyonlarca Suriyeli, geçici koruma rejimine tabi oldukları Türkiye’den kitleler halinde, AB üyesi Avrupa ülkelerine çeşitli yollardan girerek sığınma talebinde bulunmaya başlamıştır. Avrupa Birliği ise yükselen bu göç dalgasını temelde bir güvenlik meselesi olarak algılamıştır.⁷⁸ Türkiye-AB ilişkilerinde vize serbestliği süreci ve göçün kontrol altına alınmasında iş birliği, taraflar için önem arz etmektedir. Bu kapsamda, Türkiye AB’den vizesiz seyahat hakkı talep etmekte, AB ise vizenin kaldırılması için ön koşul olarak Geri Kabul Antlaşması’nın imzalanmasını istemektedir.⁷⁹ Mülteci krizin bir Avrupa krizine dönüşmeye başladığı dönemlerde krizin çözümüne yönelik önemli adımların atıldığı 2015-2016 yılları arasında Türkiye ile AB arasında

⁷⁷T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

⁷⁸ Beyza Çağatay Tekin, **Düzensiz Göçün Yönetimi Konusunda Varılan Türkiye-AB Mutabakatının Avrupa Birliği’nin Uluslararası Kimliği Üzerinde Etkileri**, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 39, Sayı 11, Aralık 2017, s.658

⁷⁹ Çiğdem Nas, **Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi**, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt 23, Sayı 2,2015,s.170

“stratejik ortaklık” söylemleri yankı bulmuştur.⁸⁰ Yukarıda düzensiz göçmenlerin uyruk dağılıma bakıldığı zaman 2015 ve 2016 yılında Suriye krizinin sebep olduğu göç dalgası çözümü için atılan adımların 2018 ve 2019 yıllarında meyvelerini vermeye başladığı görülmektedir.

Avrupa’ya gerçekleşen düzensiz göçmen akımı AB üyesi ülkeleri birtakım önlemler almaya itmiştir. Avrupa Birliği’nin kurulmasından itibaren, artarak devam eden düzensiz göçmen akımlarının, Birliğin kültürel yapısına uyum sağlayamadıkları gibi emek piyasasına ve refah devleti politikasına yük olacağı algısı kendini hissettirmiştir. Göçün güvenlik bağlamında bir sorun haline gelmesi, AB’yi ve üye ülkeleri düzensiz göçmen akımını ve mültecilerin siyasi sığınma hakkı almasını engelleyecek önlemler almaya itmiştir.⁸¹ Suriye’deki iç savaştan kaçan göçmenler 2014 ve 2015 yıllarında daha çok alternatif yolları kullanmaya başlamışlardır. Ege Adaları ve Türkiye-Bulgaristan karayolu AB ülkelerine giden göçmenlerin giderek daha çok kullandığı transit noktalar haline gelmiş ve bu durum adaların mültecileri ağırlama kapasitelerini zorlamaya başlamıştır. Türkiye’nin göçmenlerin Avrupa’ya geçiş yaptığı ana transit ülke olması nedeniyle, yasadışı göçle mücadelede ve sınırların korunması konularında Avrupa Birliği, Türkiye’ye işbirliği arayışında olmuştur.

2.1 Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşmalarına Yönelik Girişimler

Üçüncü nesil geri kabul anlaşması olarak nitelendirilen, son dönem geri kabullerin yapıldığı 2000’li yıllarda, düzensiz göç ile AB ülkelerine gelen ve AB’yi terk etmeleri istenen göçmenlerin etkin bir şekilde geri dönüşlerinin sağlanamaması AB için yeni alternatifler üretmeyi gerekli kılmıştır. Yasadışı olarak bulunan ve iade edilecek olan göçmenlerin çoğu zaman hangi ülkenin vatandaşı olduklarını kanıtlayıcı belgelerinin kaybolması, AB’nin ve üye devletlerin bu göçmenleri doğrudan kaynak ülkeye iade etmeleri mümkün olmamaktadır. Böyle bir durumda alternatif olarak bulunan çözüm, kimlikleri tespit edilemeyen ancak geçiş güzergâhı tespit edilen göçmenlerin kaynak ülkeye göndermek yerine, transit ülkeye geri kabul anlaşması yoluyla gönderilmesidir.⁸²

⁸⁰ Ebru Turhan, **Mülteci Krizinin AB-Türkiye İlişkilerine Etkileri: AB’ye Üyelik Sürecinden bir “Stratejik Ortaklığa” Doğru mu?**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 31, 2017, s.647

⁸¹ Nah, a.g.e, s.177

⁸² Kerem Batır, **Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme**, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 15, Sayı30, s.593

AB'nin bu anlaşmaları imzalayabilmesi için yasal zemin Amsterdam Anlaşması'nın 'b' maddesinde bulunmuştur. Bu maddeye göre; Amsterdam Anlaşması'nın yürürlüğe girişinden itibaren 5 yıllık süre içinde kanun dışı ikamet edenlerin, vatandaşı oldukları ülkelere geri gönderilmeleri sağlanacak, aynı zamanda kaçak göç ve oturma alanında önlemler alınacaktır. Böylece "Üçüncü Nesil Geri Kabul Anlaşmaları" olarak adlandırılacak süreç başlatılmış olmaktadır. Bahse konu anlaşmaları diğerlerinden ayıran en önemli özellik, sadece ülke vatandaşlarını değil, ilgili ülkeden transit geçiş yapan diğer ülke vatandaşlarını da kapsamaktadır.⁸³ Aynı zamanda Üçüncü Nesil Geri Kabul Anlaşmalarını diğerlerinden ayıran bir diğer önemli özellik, anlaşmaların üye ülkeler tarafından değil de AB tarafından imzalanmasıdır.⁸⁴

2009 Lizbon Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte Geri Kabul Anlaşmaları daha güçlü bir zemin kazanmıştır. Bu anlaşma ile AB'nin yasadışı göçmenlere yönelik artık üçüncü ülkelerle de anlaşma yapmalarına olanak sağlanmıştır. Bu düzenleme Birliğe anlaşma yapması için açık şekilde yetki vermekte ve üyeler ile AB arasında yaşanabilecek yetki karmaşasının önüne geçmektedir. Fakat üye devletlerin ikili geri kabul anlaşması yapma hakkı saklı bulunmaktadır.

Geri Kabul Anlaşmaları, taraf olan ülkelere ciddi yükümlülükler getirmekte olup, anlaşmanın cazip kılınabilmesi adına mali kaynak sağlanması tartışılmaktadır. Üçüncü ülkelere AB ile geri kabul anlaşmalarını imzalamaları için vize kolaylığı gibi teşviklerin uygulanması gerektiği, aksi takdirde anlaşmanın sürüncemede kalmasına sebep olacağı muhtemeldir. Bu nedenle Komisyon geri kabul anlaşmalarını müzakere ederken ilgili devlet vatandaşlarına AB ülkelerine seyahatlerde vize almalarını kolaylaştıracak uygulamaları da müzakere etmektedir.

2.2 Türkiye ve AB Geri Kabul Anlaşması

Suriye krizinin yaşandığı dönemden itibaren, hızla büyüyen göç dalgasıyla mücadele için Türkiye ile AB'nin attığı en önemli adım Geri Kabul Anlaşması'dır.⁸⁵ 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanarak 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'na göre; Türkiye, AB topraklarında yasadışı olarak bulunan vatandaşlarını ve

⁸³ Batır, a.g.e, s. 593-594

⁸⁴ Batır, a.g.e, s. 593-594

⁸⁵ Melike Akkaraca Köse, **Geri Kabul Anlaşması ve Vizesiz Avrupa: Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerini Anlamak**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 3/2, s.195

Türkiye üzerinden geçtiği kanıtlanan üçüncü ülke vatandaşlarını belirli şartlar dâhilinde geri almayı kabul etmiştir.⁸⁶ Anlaşma aynı şekilde Türkiye toprakları üzerinde yasadışı olarak bulunan AB vatandaşlarının ve AB üzerinden geçtiği kanıtlanan üçüncü ülke vatandaşlarının AB ülkelerine iadesini de öngörmektedir. Fakat bu şekilde kayda değer bir düzensiz göç olmadığı için anlaşmanın Türkiye'nin geri kabulüne ilişkin bir yükümlülük getirdiğini söyleyebiliriz.⁸⁷

Türkiye, ilk etapta Geri Kabul Anlaşması'nı imzalama konusunda birtakım kaygılardan ötürü geri durmuştur. Bu sorunlardan ilki Türkiye'nin AB tarafından iade edilecek bütün düzensiz göçmenleri karşılayacak ve ülkelere yollayacak kapasiteye sahip olmadığıdır. İkinci sorun ise, AB sınırları içine yasadışı yollarla giren göçmenlerin Türkiye üzerinden geçip geçmediğini ispatına yöneliktir.⁸⁸ Ayrıca AB tarafından gönderilen yasadışı göçmenlerin Türkiye'ye ciddi mali yükümlülük getireceği ve Türkiye'nin ara bölge olarak kullanılacağı da aşikârdır.

Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanmasından ardından, Türkiye-AB arasında gerçekleştirilen müzakereler sonucunda 15 Ekim 2015 tarihinde Türkiye üzerinden AB'ye yönelen düzensiz göçü önlemek amacıyla Ortak Eylem Planı düzenlenmiştir. Türkiye-AB Ortak Eylem Planı raporuna ilişkin değerlendirmelerde bulunan Avrupa Komisyonu Birinci Başkan Yardımcısı Frans Timmermans, Türkiye'deki resmi makamların düzensiz göç akınlılarının önlenmesi için Suriyeli mültecilere iş piyasasının açılması gibi önlemleri memnuniyetle karşıladığını dile getirerek, Avrupa'ya ulaşan düzensiz göçmenlerin sayısında bir azalma olduysa da bu sayının kış aylarında yine yükseldiğini belirtmiştir. Açıklamalarına devam eden Timmermans, "Göçmen krizinin altında yatan nedenler yani Suriye'de süregelen iç savaş ve çatışma ortamı tam olarak bitmeden sona ereceğini düşünmek yanılsama olur" şeklinde ifadelerde bulunmuştur.⁸⁹ Ortak Eylem Planı çerçevesinde Türkiye, toprakları üzerinden AB'ye yönelen düzensiz göçmenleri engellemeye yönelik çabalarını arttıracığını ve sığınma statüsü verilmeyen düzensiz göçmenleri geri kabul edeceğini taahhüt etmiştir. AB ise

⁸⁶Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma, https://www.ab.gov.tr/files/sib/18_resmi_gazete_geri_kabul.pdf (Erişim Tarihi:22.05.2019)

⁸⁷ Tekin, a.g.e, s.667

⁸⁸Nas,a.g.e, s.179

⁸⁹ Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, **Mülteci Krizi'nin Yönetimi: Komisyon'un AB-Türkiye Eylem Planının Uygulanmasına İlişkin Raporu**, Avrupa Komisyonu Basın Açıklaması, Yayın Tarihi: 10.02.2016, <https://www.avrupa.info.tr/tr/news/multeci-krizinin-yonetimi-komisyonun-ab-turkiye-eylem-planinin-uygulanmasina-iliskin-raporu> (Erişim Tarihi: 22.05.2019)

düzensiz göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması için Sığınmacı Mali İmkânı doğrultusunda Türkiye'ye finansal destek sağlayacağını taahhüt etmiştir.

Ortak Eylem Planı'nın, Türkiye'den AB'ye düzensiz göç hareketini sınırlandırma konusunda yetersiz kalması üzerine Geri Kabul Anlaşması'na işlerlik kazandırmak adına 18 Mart 2016 tarihinde Türkiye-AB Mutabakatı olarak anılan yeni bir düzenleme getirilmiştir.⁹⁰Mutabakatla, Türkiye'den Yunan adalarına 20 Mart 2016 tarihinden sonra ulaşan düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye geri gönderilmesi öngörülmektedir. Bunun karşılığında Türkiye, geri gönderilen her bir Suriyeli için Türkiye'den bir Suriyelinin AB'ye yerleştirilmesini taahhüt etmiştir.⁹¹AB tarafından 72.000 kişiyle sınırlandırılan bu uygulama sınıra ulaştığı zaman tekrar gözden geçirilmesi önerilmiştir. Bu mutabakatla birlikte Türk vatandaşlarına yönelik vize zorunluluğun kaldırılmasına yönelik çalışmaların hızlandırılması da gündeme gelmiştir. Avrupa Komisyonu, birtakım şartların yerine getirilmesinin ardından, vize serbestisi için gerekli düzenlemelerin yapılacağını taahhüt etmiştir.

⁹⁰ Tekin, a.g.e, s.667

⁹¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar**, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart-ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa> (Erişim Tarihi:22.05.2019)

Tablo 3. 4 Nisan 2016 Tarihinden İtibaren Teslim Alınan Düzensiz Göçmenler⁹²

**4 NİSAN 2016 TARİHİNDEN İTİBAREN
TESLİM ALINAN DÜZENSİZ GÖÇMENLER**

UYRUK	TOPLAM	UYRUK	TOPLAM
GENEL TOPLAM	1861	GENEL TOPLAM	1861
PAKİSTAN	715	GANA	7
SURİYE	351	TUNUS	5
CEZAYİR	194	FİLDİŞİ	5
AFGANİSTAN	108	HAİTİ	5
BANGLADEŞ	102	LÜBNAN	4
IRAK	93	MALİ	4
FAS	56	DOMİNİK	3
İRAN	50	HİNDİSTAN	3
MISIR	25	SIERRA LEONE	3
NİJERYA	20	YEMEN	2
SRİ LANKA	17	KONGO	2
DEMOKRATİK KONGO	16	BURKİNA FASO	1
KAMERUN	15	GAMBİYA	1
NEPAL	11	KOMORLAR	1
MYANMAR	11	NİJER	1
GİNE	10	SUDAN	1
FİLİSTİN	9	ÜRDÜN	1
SENEGAL	8	ZİMBABVE	1

⁹²T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Tablo 4. Geri Gönderme Merkezleri⁹³

GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ				
KONU	GGM DURUMU	S.N.	İL	TOPLAM
MEVCUT VE PLANLANAN GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ	GENEL MÜDÜRLÜĞÜMÜZCE İŞLETİLEN GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ	1	ADANA	80
		2	AGRI	400
		3	ANTALYA	170
		4	AYDIN	564
		5	ÇANAKKALE	400
		6	EDİRNE	500
		7	ERZURUM ¹	750
		8	ERZURUM ²	750
		9	GAZİANTEP	750
		10	HATAY	192
		11	İSTANBUL (BİNKİLİÇ)	120
		12	İSTANBUL (SİLİVRİ)	270
		13	İZMİR	750
		14	KAYSERİ	750
		15	KIRIKKALE	200
		16	KIRKLARELİ	750
		17	KOCAELİ	350
		18	MALATYA	350
		19	MUGLA	88
		20	VAN 1 (TUŞBA)	392
		21	VAN 2 (KURUBAŞ)	750
		22	İSTANBUL (Tuzla-Konteyner)	900
		23	İĞDIR *	1.500
		24	OSMANIYE (DÜZİCİ)*	3.000
2018 YILINDA HÂLİHAZIRDA KULLANILAN TOPLAM KAPASİTE				14.726
MEVCUT VE PLANLANAN GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ	AÇILMASI PLANLANAN (2019)	25	AB Projesi (18 Mart Mutabakatı Kapsamında) TADILATI DEVAM EDEN	750
		26	BURSA	200
		27	ANKARA	800
		28	BAYBURT	200
		29	HATAY	400
		30		17.076
MEVCUT VE PLANLANAN GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ	AÇILMASI PLANLANAN (2020)	31	ADANA	400
		32	BALIKESİR	200
		33	KÜTAHYA	400
		34	MALATYA	400
		35	NİĞDE	400
2020 YILI SONUNDA ULAŞILMASI PLANLANAN TOPLAM KAPASİTE				19.476
*Geçici Geri Gönderme Merkezi				

KONU	S.N.	İL	TOPLAM
KABUL VE BARINMA MERKEZLERİ	TOPLAM KAPASİTE		
	1	YOZGAT	150
GENEL MÜDÜRLÜĞÜMÜZCE İŞLETİLEN	2	TEKİRDAĞ	50

Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçmeye çalışan göçmenlerin engellenmesine yönelik olarak imzalanan mutabakatta⁹⁴, 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye üzerinden Ege adalarına ulaşan tüm düzensiz göçmenlerin uluslararası kurallara uyulması çerçevesinde Türkiye'ye iade edileceği belirtilmiştir. Ayrıca mutabakata göre, Yunan adalarına ulaşmış olan her bir Suriyelinin Türkiye'ye iade edilmesi karşılığında Türkiye'de AB'ye bire bir formülü kapsamında bir Suriyeli yerleştirecektir. Yerleştirmeler ilk etapta 18.000 kişiyi kapsayacaktır. Bu sayı gönüllülük esaslı çerçevesinde 54.000 kişiye kadar artırılabilir. Dönemin Avrupa Birliği Bakanı ve Baş müzakereci Ömer Çelik, yazılı soru önermesine verdiği bir cevapta bire bir formülünün söz konusu iş birliğinin en önemli unsuru olduğunu belirtmiştir. Çelik, bire bir formülü kapsamında 20 Mart 2016'dan itibaren Türkiye'den Yunan adalarına geçen bütün düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye iade edilmesine ve bu kapsamda iade edilen her Suriyeliye

⁹³T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

⁹⁴ Yusuf Furkan Şen, Gözde Özkorul, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme**, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2016, s.107-108

karşılık düzensiz yolla AB'ye geçmeye çalışmamış bir Suriyelinin bir AB ülkesine yerleştirilmesine yönelik bilgilendirmelerde bulunmuştur.⁹⁵

Mutabakatın bir diğer şartı ise Türkiye, düzensiz göç ile mücadelesini hem denizde hem de karada arttıracak, bu rotalarla alakalı her türlü tedbiri komşularıyla iş birliği çerçevesinde ele alacaktır. Akabinde Türkiye'den AB'ye yönelen düzensiz göç hareketi sona erdiğinde veya önemli bir düzeye indiğinde Gönüllü İnsani Kabul Planı uygulanacağı belirtilmiştir. Bunlardan farklı olarak Vize serbestisi kriterlerinde yer alan hususların Haziran 2016 sonuna kadar yerine getirilmesi durumunda vize serbestisinin hızlanmasına yönelik adımlara hız verileceği bildirilmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, katıldığı televizyon programında Türkiye'nin bu konuda çalışmalarını tamamladığını dile getirerek, mektup AB'ye ulaştığı andan itibaren AB ile birlikte bu sürecin bir an önce sonuçlandırılması gerektiğini belirtmiştir.⁹⁶

Mutabakatın içerdiği bir diğer husus, Suriyelilere yönelik yardımları içeren projelerin finansmanını sağlamak üzere Sığınmacı Mali İmkânı kapsamında Türkiye'ye verilmesi öngörülen 3 milyar avronun ödenmesine hız verileceği yönündedir. 2018 yılına kadar tüm kaynakların tüketilmesi durumunda ve bu konuda Türkiye tarafından yükümlülüklerin yerine getirilmesi koşuluyla 3 milyar avroluk ek ödeme tahsis edileceği de ayrıca belirtilmiştir. Yine dönemin AB Bakanı Ömer Çelik, 18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesinde kaynağın kullanımının hızlandırılmasına ve finanse edilecek projelerin ivedilikle belirlenmesine ilişkin mutabakatın sağlandığını açıklamıştır. 2017 Nisan sonu itibariyle 2 milyar 156 milyon avronun hangi proje ve programlarda kullanılacağına AB Komisyonu taraflarınca tespit edildiğinin, bunun 1 milyar 572 milyon avrosunun sözleşmeye bağlandığı yine Çelik tarafından yapılan açıklamalarda dile getirilmiştir. Son olarak Çelik'in yaptığı açıklamalarda sözleşmeye bağlanan fonun 568 milyon avrosu projelerin uygulanmasından sorumlu uluslararası kuruluşlara, 222 milyon avroluk bölümünün çeşitli projeler kapsamında kullanılmak üzere bakanlıklara aktarıldığı bilgisine ulaşılmaktadır.⁹⁷ Mutabakatın içerisinde Gümrük Birliği'nin iyileştirilmesine yönelik

⁹⁵ T.C Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, **AB Bakanı Ömer Çelik'in Geri Kabul Anlaşmasına İlişkin Açıklaması**, Yayın Tarihi: 23.05.2017, https://ab.gov.tr/ab-bakani-omer-celikin-turkiye-ab-geri-kabul-anlasmagina-iliskin-aciklamasi_50778.html (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

⁹⁶ Türkiye'den AB'ye 7 Kriterli Mesaj, Yayın Tarihi: 08.02.2018, <https://businessht.bloomberght.com/guncel/haber/1829676-turkiye-den-ab-ye-7-kriterli-mesaj> (Erişim Tarihi: 27.05.2019)

⁹⁷ T.C Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, **AB Bakanı Ömer Çelik'in Geri Kabul Anlaşmasına İlişkin Açıklaması**, Yayın Tarihi: 23.05.2017, https://ab.gov.tr/ab-bakani-omer-celikin-turkiye-ab-geri-kabul-anlasmagina-iliskin-aciklamasi_50778.html (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

memnuniyetin de ifade edildiği bir madde görülmektedir. AB, Türkiye ile birlikte Suriye içindeki insani koşulları iyileştirme yönünde çaba gösterecektir.

Son olarak ekonomik ve mali konulu 17. Fasıl'ın müzakere edilmesinden memnuniyet duyulduğu dile getirilirken, Kıbrıslı Rumlar tarafından engellenen diğer fasıllar dâhil yeni fasılların açılacağı yönünde ifadelere yer verilerek⁹⁸ Hollanda Dönem Başkanlığında 33. Fasılın açılmasına karar verilmiştir.

Tablo 5. Birebir Formülü Kapsamında Ülkemizden Çıkış Yapan Suriyelilere İlişkin İstatistikî Bilgiler⁹⁹

BİREBİR FORMÜLÜ KAPSAMINDA ÜLKEMİZDEN ÇIKIŞ YAPAN SURIYELİLERE İLİŞKİN İSTATİSTİKİ BİLGİLER

ÜLKE	TOPLAM
GENEL TOPLAM	21.597
ALMANYA	7.858
FRANSA	3.945
HOLLANDA	3.796
FINLANDIYA	1.536
İSVEÇ	1.315
BELÇİKA	1.159
İSPANYA	602
İTALYA	382
AVUSTURYA	213
LÜKSEMBURG	206
PORTEKİZ	175
HIRVATİSTAN	152
LİTVANYA	102
ESTONYA	59
LETONYA	46
SLOVENYA	34
MALTA	17

16.05.2019 itibarıyla

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
GÖÇ İDARESİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verisidir

AB'nin vize serbestisiyle ilgili getirdiği 72 kriterlerden en tartışmalı olanı, 1951 Cenevre Sözleşmesi gereğince konulan ve mültecilerin statüleriyle ilgili coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasına ilişkin talebidir.¹⁰⁰ Cenevre Sözleşmesi'ne konulan bu coğrafi kısıtlamalar, doğudan gelen mülteci akımının yaratabileceği güvenlik tehditlerine karşı bugüne kadar korunmuştur. Bu şekilde uygulanan ikili sığınma politikası,

Avrupa'dan gelen mültecilere anlaşmanın öngördüğü haklardan yararlanma ve Türkiye'de sığınma imkânı yaratırken, Avrupa dışından gelen mültecilere belirli bir yasal statüleri olmadan gayri resmi olarak ülkede kalmalarına sebep olmuştur. Bunlardan bazıları

⁹⁸Nas,a.g.e, s.183

⁹⁹T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

¹⁰⁰Nas,a.g.e, s.182

Türk kökenli olmaları nedeniyle yasal haklardan faydalanabilmiş bazıları da üçüncü ülkelere yerleşmek zorunda kalmışlardır.¹⁰¹

Tablo 6. 2017 Yılında Aktif Olarak Türkiye’de Aile İkamet İzniyle İkamet Eden Yabancıların Uyruklarına Göre Dağılımı¹⁰²

UYRUK	TOPLAM
GENEL TOPLAM	67.740
Azerbaycan	8.589
Rusya Federasyonu	6.853
Ukrayna	5.003
Suriye	4.173
Türkmenistan	3.346
Özbekistan	2.781
Gürcistan	2.520
Kazakistan	2.308
Almanya	2.223
Bulgaristan	2.187

Gerçekleştirilen müzakereler sonunda Türkiye’nin vize serbestisi için gerekenleri tam olarak yerine getirmediği gerekçesiyle Avrupa Parlamentosu’nun gündemine getirilememiş, yapılan oylamalarda Türkiye lehine bir sonuç alınamamış ve sonuç itibariyle ciddi bir ilerleme kaydedilememiştir.¹⁰³ Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Avrupa Parlamentosu’na tepkisi ise bu konuda oldukça sert olmuştur. Erdoğan’ın “Daha ileri giderseniz bu sınır kapıları açılır” çıkışı, Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması’nın sorgulanmasını da gündeme taşımıştır.¹⁰⁴ Avrupa Birliği

¹⁰¹Nas, a.g.e, s.182

¹⁰²Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, 2017 Göç İstatistik Raporu

¹⁰³ Tekin, a.g.e, s.668

¹⁰⁴ Bahar Bakır, **Geri Kabul Anlaşması Buzdolabına Kalkıyor**, Yayın Tarihi: 26.11.2016, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1328853-geri-kabul-anlasmasi-buzdolabina-kalkiyor#> (Erişim Tarihi: 22.05.2019)

Komisyonu Başkanı Jean Claude Juncker, İspanya'nın başkenti Madrid'e yaptığı bir ziyaret sonrasında yaptığı açıklamalarda Türkiye'nin geri kabul anlaşmalarını iptal etmeyeceğini belirtmiştir. Bu açıklamasını ise, "Bizim onlara olduğu kadar Türkiye'nin de Avrupa'ya ihtiyacı var" sözleriyle desteklemiştir. AB Komisyonu Başkanı, Türk vatandaşlarının vizesiz Avrupa'ya seyahat edememelerinden dolayı AB'yi suçlamayı bırakmaları gerektiğini dile getirerek, "Türkiye, Geri Kabul Anlaşmasında Brüksel'in talep ettiği 72 kriteri yerine getirmese bunun sorumluluğu bizim değildir." ifadelerini kullanmıştır.¹⁰⁵

Mutabakatın düzensiz göç ile mücadelede ise başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü BMMYK'nın istatistiksel verilerine göre, Yunan adalarına geçişler Mutabakat sonrası dönemde 2015 yılına kıyasla ciddi şekilde azalmıştır. 2015 yılında Ege Denizi'nden Yunanistan'a geçen göçmen sayısı 1 milyona yaklaşmışken 2016 yılına gelindiğinde bu sayı 170.000'lere gerilemiştir.¹⁰⁶ Böylece söz konusu mutabakatın AB'ye yönelik göç hareketini azaltmada başarılı olduğunu, fakat vize serbestisine yönelik bir ilerleme kaydedemediğini söylemek doğru olacaktır.

2.2.1 Türkiye-AB Arasındaki Geri Kabul Anlaşması'nın Hukuki Açıdan Değerlendirilmesi

AB'nin Türkiye dışında Geri Kabul Anlaşması yaptığı birçok ülke bulunmaktadır. Burada dikkat çeken nokta imzalanma süreçleri dikkate alındığında tam üyeliği bulunan aday ülkelerle AB üyeliği bulunmayan ülkeler arasında önemli farklılıkların bulunduğudır. Genel olarak tam üyelik müzakereleri sürdüren Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri bu anlaşmalara ve ilgili koşullara hızla cevap verirken, herhangi bir üyelik perspektifi bulunmayan diğer ülkeler süreçte daha geç cevap vermekte ve daha çekinceli davranmaktadır.¹⁰⁷ Bu durumun esas nedeni taraflara eşit yükümlülükler verilmemesidir. Bu gibi durumlarda AB çekinceli yaklaşan bu devletlere de kimi zaman özendirici teşvikler sunmaktadır. Bu durumda AB Geri Kabul Anlaşmaları aslında çatışan çıkarların yakından takip edilmesini sağlayan düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

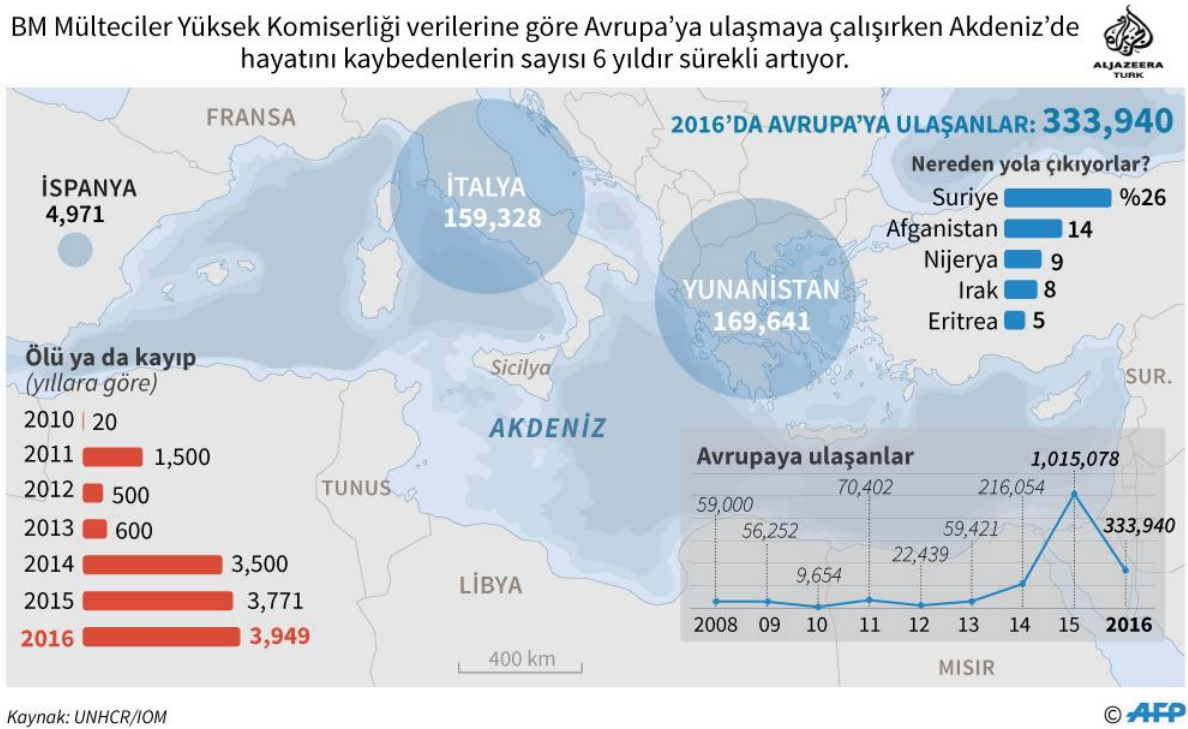
¹⁰⁵ AB Komisyonu Başkanı Juncker'den 'Türkiye' Açıklaması, Yayın Tarihi: 02.12.2016, <http://www.criturk.com/haber/gundem/ab-komisyonu-baskani-junckerden-turkiye-aciklamasi-2845> (Erişim Tarihi: 22.05.2019)

¹⁰⁶Şen, Özkorul, **a.g.e.**, s.108

¹⁰⁷ Tekin, **a.g.e.**, s.665

Geri Kabul Anlaşmalarının ilk andan itibaren uluslararası hukuka aykırılığı tartışma konusudur. Temelde uluslararası hukuktan doğan sığınma hakkını kullanmak isteyen göçmenlerin geldikleri ülkeye geri iadelerini öngören bu anlaşma sığ anlamda hukuka aykırılık içermektedir. Fakat belirli norm ve kurallar çerçevesinde bu anlaşmalarının uluslararası hukuka uygun olduğu kabul edilebilmektedir. AB Geri Kabul Anlaşması'nın kâğıt üzerinde hukuki meşruiyet sorunu bulunmadığı yönündeki açıklamalarının yanında zincirleme iadeye imkân tanınması bağlamında ciddi insan hakları ihlaline yol açtığına ilişkin tespitler de mevcuttur.

Grafik 1. Avrupa'ya Ulaşmaya Çalışanlardan Yıllara Göre Hayatını Kaybedenlerin Oranı ve Ulaşanlar¹⁰⁸

2.2.2 Türk-Yunan Güvenlik ve Güvensizlik Sorunlarının İncelenmesinde AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın Etkileri

Uluslararası sistem devletleri kendi güvenliğini sağlamaya çalıştıkları sert bir alan olarak değerlendirmiştir.¹⁰⁹ Uluslararası sistemde güvenlik sorunlarının çok aşamalı olduğunu savunan Ali Bilgiç, güvenlik çalışmalarına yeni bir perspektif getirerek “güvenlik ikilemi” kavramı üzerinde durmuştur. Güvenlik ikileminin birçok alandan oluştuğu iddiası üzerinde duran Bilgiç, Kıbrıs meselesini örnekleyerek, Uluslararası İlişkiler kuramının ana

¹⁰⁸ UNHCR/IOM

¹⁰⁹ John Baylis, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18, 2008, s.72

kavramlarından olan “kimlik”in devletlerarasındaki güvenlik ikilemine sadece bir örnek oluşturabileceğini belirtmiştir.¹¹⁰ Burada GKRY ve KKTC arasındaki güvenlik ikilemini ortak bir kimlik inşa edilememesi olarak değerlendirmek mümkündür.

Güvenlik olgusunun, geçmişten günümüze uluslararası sistemdeki aktörler arasındaki ilişkileri düzenleyen unsurların başında geldiği aşikârdır. Zamanla değişim gösteren güvenlik algısı ülkelerin ikili, hatta çoklu ilişkilerini de etkilemektedir. Bu çerçevede Türkiye-Yunanistan ilişkilerindeki karşılıklı tehdit algılamalarının güvenlik paradoksundan kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki “güvensizlik” tarihsel süreçte karşılıklı olarak süregelen bir durumdur. Kimi zaman ortak güvenlik tehditleriyle karşılaşan iki devletin yakınlaşma sürecine girdiği görülse de tehdit algılamalarının çatışan çıkarlar çerçevesinde ilerlemesiyle, karşılıklı kaygıların arttığı ve diyalogdan uzak bir ilişki içinde oldukları görülmektedir.

Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde paradoksal güvenlik algısını belirleyen birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye, Yunanistan tarafından coğrafi, ekonomik, askeri güç ve nüfus açılarından çoğu zaman asimetric tehdit olarak görülmüştür. Yunanistan ise Türkiye açısından statükonun bozulmasına çalışan ve Avrupa Birliği ile bölge ülkelerini kendisine karşı iş birliğine zorlayan bir tehdit olarak algılamaktadır.¹¹¹

Karşılıklı tehdit algılamalarının bir güç yarışı yaratması açısından ilişkilerde güvenlik ikileminin varlığı göz ardı edilmemelidir. Çünkü taraflar arasındaki “güvensizlik” mevcut sorunların çözülememesinde en önemli neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Hava sahası, Ege adaları, Kıbrıs ve karasuları gibi konularda güvenlik ikilemini kronikleştiren gerilimler dikkat çekmektedir. Taraflar arasında müttefiklik ilişkisinin bulunması da varılan sonucu değiştirmemektedir. Hatta müttefik ilişkisinin bulunması halinde, ikili sorunlar diğer müttefiklere yakınlaşmak için bir araç haline gelmektedir.¹¹²

¹¹⁰ Ali Bilgiç, “Güvenlik İkilemi”ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarından Yeni Bir Perspektif, Uluslararası İlişkiler, Cilt 8,Sayı 29,s.127

¹¹¹ Murat Yorulmaz, “Değişen” Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde “Değişmeyen” Güvenlik Paradoksu, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt 3,Sayı 1,2014,s.104

¹¹²Yorulmaz,a.g.e, s.104

2.3 Türk-Yunan İlişkilerinde Geri Kabul Anlaşması'nın Etkisi

Avrupa Birliği kurulduğu günden bu yana diğer ülke vatandaşları için bir cazibe merkezi olmuştur. Bilindiği üzere Nisan 2011'den itibaren Suriyeli göçmenler, Türkiye üzerinden Yunanistan ve Avrupa'ya yoğun bir göç hareketi başlatmışlardır. Çoğunluğu Suriye iç savaşından kaçanların meydana getirdiği bu göç hareketi, Avrupa'ya ve uluslararası topluma bu denli geniş göç dalgasına hazırlıklı olmadıklarını göstermiştir.

Göçmenlerin geçiş güzergâhı olarak Türkiye'yi kullanması ve göçün her geçen gün artarak devam etmesi neticesinde AB, bu göç hareketine bir sınırlama getirmek adına çözüm arayışına girmiştir. Avrupa'nın Suriye krizinin yaratmış olduğu kitlesel olarak göç eden Suriyeli göçmenler karşısında, Türkiye ile girdiği diyaloglarda göçü güvenleştirdiği ve ortak göç politikaları kapsamında uygulamış olduğu Geri Kabul Anlaşmaları neticesinde Avrupa'ya göçmen girişini kısıtladığı görülmektedir.¹¹³ Bu noktada tam üyelik müzakerelerinin yürütüldüğü Türkiye ile AB arasında yeni bir sürece girildiği dikkat çekmektedir. Avrupa'nın göç konusunu "güvenlik sorunu" haline getirmesi ve alınacak tedbirleri bu yönde alması Türk-Yunan ilişkilerinin de belirli bir temelde yürütülmesinde etkili olmuştur.

Son zamanlarda Avrupa'ya ulaşmak isteyen düzensiz göçmenlerin tercih ettiği rotaların başında gelen Doğu Akdeniz rotasının Türkiye-Yunanistan hattı üzerinde bulunması nedeniyle Türkiye-AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması'nın Yunanistan ile ilişkisinden söz etmek gerekmektedir. Öyle ki 2015 yılında Doğu Akdeniz Rotasını kullanarak Avrupa'ya geçen insan sayısı 885.386 iken 2016 yılında bu sayı 182.277 olmuştur. Bu sayının 84.585 kişisini Suriyeliler oluşturmaktadır.¹¹⁴ Son zamanlarda deniz alanına yönelen yasadışı göçmenlerin Ege Denizi'ni tercih etmelerinin önemli sebebi deniz kontrollerin karaya göre daha zor olması aynı zamanda yakalanmaları durumunda Yunanistan kamplarına götürülme ihtimallerinin yüksek olmasıdır.¹¹⁵ Türkiye, AB ile yaptığı Geri Kabul Anlaşması gereğince, kendi toprakları üzerinden Ege'deki Yunan adalarına geçen düzensiz göçmenleri geri almayı kabul etmiştir. Yunan basınında da yankı uyandıran bu anlaşma "Mahkeme kararları, sığınmacıların AB-Türkiye anlaşması çerçevesinde zorla geri gönderilmelerinin önünü açıyor"

¹¹³ Sabiha Ekin İlkürk, **Suriyeli Göçmenlerin Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri**, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s.32

¹¹⁴FRONTEX, Risk Analysis For 2017

¹¹⁵İlktürk, **a.g.e**, s.44

başlıklarıyla ele alınmıştır.¹¹⁶Türkiye ile Yunanistan arasında 2002 yılından beri yürürlükte olan geri kabul sözleşmesine dayanan ve geri gönderilmelerin hızlandırılmasını sağlayan bu anlaşma öncelikli olarak can kayıplarını azaltmayı ve düzensiz göç ve insan kaçakçılığını caydırmayı amaçlamaktadır.¹¹⁷

Geri Kabul Anlaşması ve sahadaki uygulamalar Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinde güvenlik ve güvensizleştirme yönünde bazen uzlaşmayı ön plana çıkmakta bazen de güvenlik kaygıları yaratmaktadır. Bu noktada söz konusu göç olgusu, güvenlik veya güvensizleştirme istikametinde bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. AB Komisyonu sözcüsü Natasha Bertaud yaptığı bir açıklamada Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili protokolün devamından yana olduklarını belirtmiş, Türkiye ile AB arasındaki vize serbestisinin sonuçlanması için söz konusu şartı yinelemiştir.¹¹⁸ Bu bilgiler ışığında, Geri Kabul Anlaşması çerçevesince, Türkiye geri kabul taleplerinin değerlendirilmesi sonucunda geri almayı belge eksikliği gibi sebeplerle reddedebilmektedir. Nitekim bu durum Türkiye ile Yunanistan arasında sıkça yaşanmıştır. Türkiye Yunanistan'ın geri gönderme talebinden çok azını kabul etmiştir. Örneğin, 2015 yılının Ocak-Eylül ayları arasında Yunanistan 8.727 kişi için geri gönderme talebinde bulunmuş fakat Türkiye bunların sadece 2.395 kadarını geri almayı kabul etmiştir.¹¹⁹ Türkiye'ye göre Yunanistan, deniz ve kara sınırlarında tespit ettiği kaçak göçmenleri Türkiye tarafına göndermek için bu anlaşmayı araç olarak kullanmayı hedeflemektedir. Mevcut sözleşme kapsamında, Türkiye-AB arasındaki Mart 2016 mutabakatıyla Yunan adalarından Türkiye'ye geri gönderimler hızlandırılmış şekilde başlatılmıştır. Sonuç olarak Türkiye ile AB arasında gelişen ve siyasi boyutu bulunan bu işbirliği, söz konusu sözleşmenin uygulanmasını doğrudan etkilemiştir.

¹¹⁶ Uluslararası Af Örgütü, **Yunanistan: Mahkeme Kararları, sığınmacıların AB-Türkiye anlaşması çerçevesinde zorla gönderilmelerinin önünü açıyor**, Yayın Tarihi: 22.09.2017, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/yunanistan-mahkeme-kararlari-siginmacilarin-ab-turkiye-anlasmasi-cercevesinde-zorla-geri-gonderilmelerinin-onunu-aciyor> (Erişim Tarihi: 30.05.2019)

¹¹⁷ Mehmet Uğur Ekinci, **Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyalogu**, SETA Yayınları 64, I. Baskı,2016, s.20

¹¹⁸ Anadolu Ajansı, **AB'den Geri Kabul Anlaşması Açıklaması**, Yayın Tarihi: 08.06.2018, https://www.ntv.com.tr/dunya/abden-geri-kabul-anlasmasi-aciklamasi,7thzdO4XfUqnXe-HqItIdw?_ref=infinite (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

¹¹⁹ Ekinci, **a.g.e**, s.28

2.4 Göç ile Güvenlik Sorunları Arasındaki Bağlantı

Soğuk Savaş sonrası artan insan hareketliliği zamanla göçün bir güvenlik sorunu haline gelmesine neden olmuştur. “Göçün güvenlikleştirilmesi” kavramı bu dönemlerde daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Devletler göçü daha çok güvenlik perspektifinden ele alarak insani boyutunu daha geri planda bırakmışlardır. Bu çerçevede göç, güvenlik alanında değerlendirilip göçü engellemek ve kontrol altında tutmak için güvenlikleştirme kapsamında değerlendirilmiştir.¹²⁰Göçün güvenlikleştirilmesi aynı zamanda göçmenlerin suç özneleri olarak görülmelerine neden olmuştur.

Güvenlikleştirme kavramını ilk olarak Ole Waever ortaya atmıştır¹²¹ 1995 yılında Waever tarafından yayınlanan “Securitization and Desecuritization” adlı makalede güvenlikleştirme kavramı incelenmiş daha sonra 1998 yılında “güvenlikleştirme teorisi” kitap haline getirilerek bilimsel alanda ayrıntılı olarak ele alınmaya başlanmıştır.¹²² Kopenhag Okulu güvenliği inşacı bir bakış açısıyla değerlendirerek güvenliğin gerçek olup olmadığıyla ilgilenmez, sadece güvenliği öznelerarası bir yapımlar olarak ele alır.¹²³

Kopenhag Ekolü’nün güvenlikleştirme kavramına göre; güvenlik sorunları gerçek ve varoluşsal tehditlerin yol açtığı bir sorun değildir. Yani sorunlar kendiliklerinden güvenliğe tehdit oluşturmazlar, aksine aktörler tarafından güvenlikleştirilirler.¹²⁴ Güvenlikleştirme eylemiyle, bir konu tehdit olarak gösterilir ve böylece bu konu diğer konular üzerinde mutlak önceliğe sahip olur. Bu konuya bir çözüm getirilmezse diğer konuların da önemsizleşeceği algısı yaratılmaya çalışılır.¹²⁵

Kopenhag Ekolü savunucuları bir sorunun güvenlik sorunu haline gelebilmesi için siyasi seçimin o yönde bir tutum içerisine girmesi gerektiğini savunmaktadır. Örneğin bir siyasi

¹²⁰İlktürk, **a.g.e.**, s.29

¹²¹ Başar Baysal, Çağla Lüleci, **Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi**, Güvenlik Stratejileri, 2011, Sayı 22, s.71

¹²² Baysal, Lüleci, **a.g.e.**, s. 71

¹²³ Baysal, Lüleci, **a.g.e.**, s. 71

¹²⁴ Bahar Rumelili, Sibel Karadağ, **Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar**, s.4
https://www.academia.edu/35578277/G%C3%B6%C3%A7_ve_G%C3%BCvenlik_Ele%C5%9Ftirel_Yakla%C5%9F%C4%B1mlar_Migration_and_Security_Critical_Perspectives_with_Bahar_Rumelili_, (Erişim Tarihi 25.05.2019)

¹²⁵ Baysal, Lüleci, **a.g.e.**, s. 76

liderin, göçmenlerin toplumsal barışı tehdit ettiklerini söylemesi sadece bu konuda bir tespit içerisine girdiğini göstermez. Güvenlikleştirme teorisine göre, bu ifade göçmenlerin varlığını siyaset-dışı alandan siyasal alana, daha sonra da güvenlik alanına taşımaktadır.¹²⁶ Güvenlikleştirici aktörler, meseleyi güvenlikleştirme kapasitesi olan aktörlerdir. Bu aktörler, yönlendirme kapasitesi bulunan ve etki alanı fazla olan liderlerdir. Burada söz ediminin etkili olabilmesi için meselenin ne denli tehdit içerdiği ve öncelikli olduğu algısı yaratılır. Ardından olağanüstü önlemler dışında bir seçeneğin olamayacağına inandırılır. Bu ifadeler kitleler üzerindeki etkiyi arttırmak için yardımcı öğeler olarak kullanılır.¹²⁷ Ancak burada güvenlikleştirici aktörün sahip olduğu siyasal otorite ve söz konusu tehdidin tarihsel koşulları da oldukça önemlidir.

Göçün güvenlikleştirilmesi esnasında kimin ne kazandığı ve ne kaybettiği de önemlidir. Göçmenin devletin otoritesini ve egemenliğini zayıflatıp zayıflatmadığı da bu noktada önemlidir. Ayrıca toplumsal ve kimliksel çarpıklıkların bu göç hareketlerinden etkilenmesi durumunda göçün güvenliği kavramının önem kazandığı görülmektedir. Göç hareketinin gerçekleştiği dönemin şartlarına göre şekillenen ve siyasi otoritelerin çıkarlarına göre belirlenen güvenlik algılamaları, göçmenlere yönelik önlemleri tarihin şartlarına göre ele almaya yönlendirmektedir.

Kopenhag Ekolü yazarlarına göre, güvenlikleştirme eyleminde üç öge bulunmaktadır. Bunlar; referans nesnesi, güvenlikleştirici aktör ve işlevsel aktörlerdir.¹²⁸ Burada referans nesnesi halihazırda tehdit edilen ve hayatta kalması gereken öğedir. Kopenhag yazarlarına göre referans nesnesi hayatta kalma hakkı olduğundan korunması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği nesnedir.¹²⁹

Avrupa Birliği'nin de göçe yönelik dış politikasını güvenlik ile ilişkilendirerek siyasal boyutta değerlendirdiğini söylemek mümkündür. Çünkü Avrupa göçü güvenlikleştirirken;¹³⁰ Avrupa'nın nüfusunun fazla olduğu, göçün üye ülkelerin refah sistemlerinin yükünü arttıracığı,

¹²⁶ Rumelili, Karadağ, **a.g.e.**, s.5

¹²⁷ Rumelili, Karadağ, **a.g.e.**, s.7

¹²⁸ Baysal, Lüleci, **a.g.e.**, s. 76

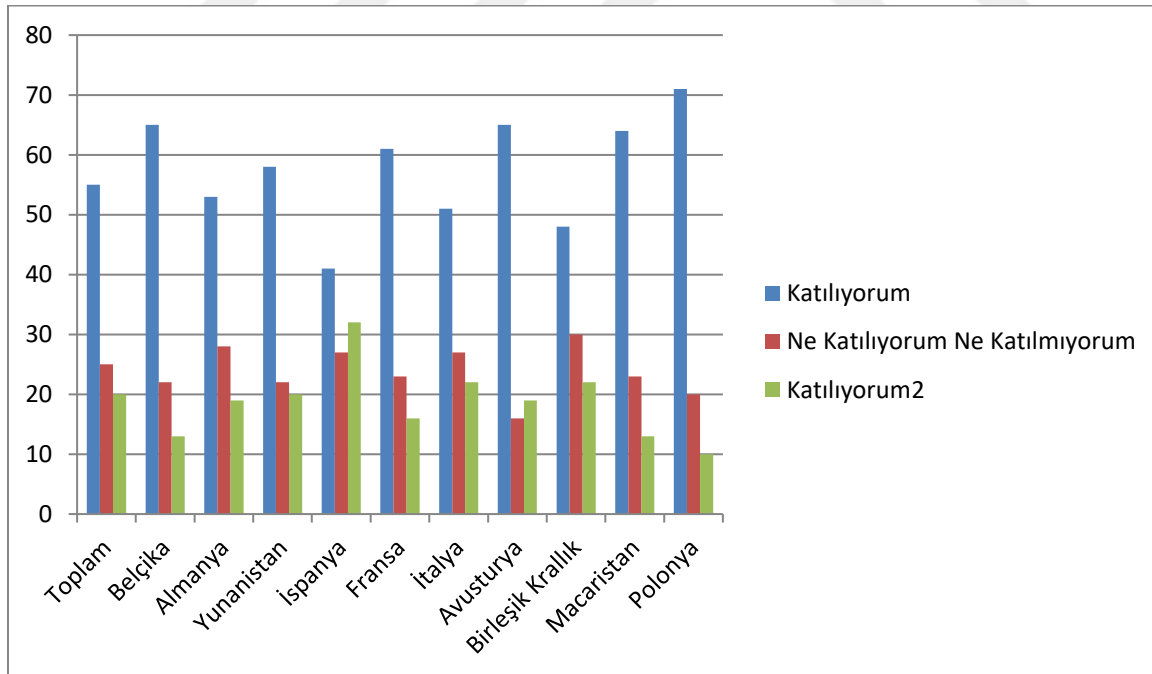
¹²⁹ Baysal, Lüleci, **a.g.e.**, s. 76

¹³⁰Sühal Şemşit, **Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, s.147

iş gücü piyasasının göçü makul gösterdiği, işgücünün serbest dolaşımının her zaman makul olmayacağı, göçün nüfusun yaslanması telafi edemeyeceği gibi söylemlere başvurmaktadır.

Avrupa Birliği'nin de göçe yönelik tutumlarını güvenlikleştirme kavramı çerçevesinde değerlendirdiği görülmektedir. 2011 Suriye Krizi yaşanan göç hareketleri sonrası AB'nin Türkiye ile girdiği siyasi diyaloglarda, siyasi sebepler neticesinde göçü güvenlikleştirdiği ve ortak göç politikalarıyla Avrupa'ya göçmen girişini kısıtladığı bilinmektedir. Suriyelilerin kitlesel olarak Avrupa sınırlarına dayanması sonucunda Avrupa'da siyasi partiler güvenlikleştirici aktör rolünde göçün bir güvenlik sorunu ve güvenlik tehdidi haline geldiğinden bahsetmeye başlamıştır. Çoğu Avrupa vatandaşı göçmenlerin ülkelerine gelmelerini istemeyip, siyasal tercihlerini göç karşıtı partiler lehine kullanmışlardır. Bu çerçevede İngiltere merkezli düşünce kuruluşu Chatam House'nin 10 Avrupa ülkesinde yaptığı araştırmada katılımcıların %55 Müslüman sığınmacıların ülkelere girişinin durdurulmasını istediği görülmektedir. Araştırmada Müslüman Sığınmacılara en çok karşı çıkan Polonya dikkat çekmektedir.

Grafik 2. Avrupa'nın "Müslüman Göçmenler Başta Olmak Üzere Yeni Göç Dalgaları Engellenmeli" Argümanına Cevapları¹³¹

¹³¹İlktürk, a.g.e, s. 52

Göç ve güvenlik arasındaki korelasyon¹³² sonucunda iki kavramın birbirleriyle her dönemde etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Fakat göç ve güvenlik ilişkisi değerlendirilirken tarihsel perspektifin ve mevcut siyasal sistemin şartları göz önünde bulundurulmalıdır. Tüm bu bilgiler ışığında, zaman fark etmeksizin göç olgusunun güvenlik ve güveniksizleştirme istikametinde her dönem bir araç olarak karşımıza çıktığını söylemeliyiz.

2.5 Geri Kabul Anlaşması Öncesi ve Sonrasında Türkiye-Yunanistan'ın Politika ve Stratejileri

2.5.1 Türkiye Açısından

Her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de dış ve güvenlik politikaları belirli bir tarihsel ve kültürel geçmişe bağlanmaktadır. Fakat Türkiye'nin kendine has güvenlik kültürünün oluşmasında coğrafi etkinin rolünden de bahsetmek gerekmektedir. Çünkü Türkiye için coğrafya en az tarihsel tecrübeler kadar önemli etkiye sahip bir unsurdur. Türkiye'nin bulunduğu jeopolitik konum, kendisine her dönem güvenlik sorunlarının yanında fırsatlar sunması coğrafyanın etkisini fazlasıyla hissetmesini sağlamaktadır.

Türkiye, uzun yıllardır bölgesel ve uluslararası siyasetteki konumu ve etkisine uymayan bir ulusal güvenlik sendromu ile yaşamaktadır.¹³³ Avantajları ve sorunlarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nu devralan ulus-devlet, komşuları ve müttefikleriyle bu tarihsel çerçeveyi göz önünde bulundurarak ilişkilerini devam ettirmek durumundadır. Türkiye'nin güvenlik algılamasını derinden etkileyen bu tarihsel miras, uzun dönemli çıkarılan dersler ışığında komşularla yaşanan sorunlu ilişkilerde şüphesizliği arttırarak, her an savaşıma hazır olmaya dayanan stratejiyi ortaya çıkartmıştır.¹³⁴ İmparatorluğun büyük güçlere bağımlı hale gelmeye başladığı 19. Yüzyıldaki ayrılma ve toprak kaybı korkusu da güvenlik kültürünün temel unsuru haline gelmiştir. Bu güvenlik Sevr Anlaşması temelinde Türkiye'nin de güvenlik anlayışına oturmuştur.

Türkiye'nin güvenlik bağlamında komşularıyla ilişkilerinde de geçmişin etkileri göze çarpmaktadır. Türkiye üç kıtaya yayılmış bir imparatorluğun mirasçısı olmanın verdiği ağırlık ve Ortadoğu ve Balkanlar'da ulus-devlet olarak Osmanlı'dan ayrılmış olan komşularının

¹³² İki veya daha fazla rastlantısal değişken arasındaki doğrudan ilişkinin yönünü ve gücünü gösterir.

¹³³ Mustafa Aydın, Fulya Ereker, **Türkiye'de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı**, Uluslararası İlişkiler, Cilt 11, Sayı 43, 2014,s.128

¹³⁴ Aydın, Ereker, **a.g.e.**, s.130

suçlamaları ve hesaplaşmaları ile baş etmek zorunda kalmıştır. Bu ortak tarihin etkilerini Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlu ilişkilerde de görmek mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti'nin bulunduğu coğrafya, bir taraftan dünya siyasetinde etkinlik sahası oluşturmasını sağlamakta, diğer taraftan ülkeyi uluslararası gelişmelere ve bölgesel siyasi dengelerin değişimine karşı hassas hale getirmektedir.¹³⁵ Avrupa, Asya ve Afrika'nın kesişme noktasında bulunması Türkiye'yi stratejik bir bölge haline getirmektedir. Doğu ve güneyden gelen kaçakçı ve mülteci hareketliliği geçiş güzergâhı üzerinde olması, Türkiye'ye sağladığı dezavantajlardan sadece birini oluşturmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu boğazlar ise Türkiye'yi stratejik açıdan güç konumuna getirirken çok yönlü güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Güvenlik bağlamında önemli bir diğer husus İstanbul ve İzmir gibi iki önemli limanın kullanımını engelleyebilecek olan Ege Adaları'nın, Türkiye aleyhine hareket eden bir hükümet tarafından yönetilmesi ihtimalidir. Aynı şekilde Kıbrıs Adasını yönetecek bir düşman güç Doğu Akdeniz hatlarını kontrol altında tutabilecektir. Aynı gücün hem Ege Adalarını hem de Kıbrıs Adasını elinde bulundurması durumunda Türkiye'nin açık denizlere açılan kapıları kapatılmış olacak, deniz trafiğinin kontrolü başka devletlerin hizmetine geçmiş olacaktır. Yunanistan'ın açık denizleri elinde bulundurma arzusu Türkiye ile olan ilişkilerine yön vermekte ve söz konusu durum Türkiye'nin güvenlik politikasında etkin bir rol üstlenmektedir.

Soğuk Savaş öncesi dönemde güvenlik olgusu realist çerçevede ele alınmıştır. 1990 yıllarında dünyada güvenlik gündeminin genişlemesi ve askeri tehditler dışındaki tehditlerin de önem kazanmasıyla yeni güvenlik çalışmaları ortaya konulmuştur. Türkiye de bu dönemde, ağırlıklı olarak bölge ve sorun odaklı çalışmalara yönelerek, Türkiye'nin yeni jeopolitik konumunu tanımlamaya çalışan ve münasebet içinde bulunduğu aktörlerle ilişkilerini irdeleyen stratejik analizler ortaya koymuştur.¹³⁶

Türkiye 1990'lı yılların sonlarında insan hakları, demokratikleşme ve Avrupa Birliği'ne girişin Türkiye'nin demokratikleşme sürecine katkısını ölçer nitelikte güvenlikle direkt bağlantısı olmayan konulara yönelmiştir. Türkiye'de stratejinin uzun yıllar askeri çerçevede geliştiği görülmektedir. Bahse konu algıda en önemli etken nükleer savaş tehlikeleri olarak görülmektedir. Nükleer savaş tehlikesinin azalmasıyla birlikte diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de strateji üretmeye yönelik sivil toplum kuruluşları kurulmaya başlanmıştır.

¹³⁵ Aydın, Ereker, **a.g.e.**, s.132

¹³⁶ Aydın, Ereker, **a.g.e.**, s.140

Türkiye’de genel kabul gören güvenlik algısının askeri nitelikli olması sonucu stratejinin sivil hayata tesiri biraz zaman almıştır.

Türkiye’nin NATO bünyesinde oluşturmuş olduğu güvenlik algısı zamanla yerini AB şemsiyesinden dışlanma kaygısına bırakmıştır. Türkiye’nin kendi stratejisini belirlemeye başlaması gerektiği bu dönemde ortaya çıkmıştır. Zamanla Türkiye’nin askeri güvenlik politikaları, yerini geleneksel güvenlik tehditlerinin yanında bölgesel güvenlik algılamalarına, aynı zamanda uluslararası ortam ile ortaya çıkan yeni aktörlerin yarattığı tehditleri karşılamaya bırakmıştır.

Türkiye’nin komşu ülkeleriyle olan ilişkilerinde de güvenlik algılamasına etkisi yadsınamaz düzeydedir.1996’da Ege kayalıklarındaki hâkimiyet iddialarıyla başlayan ve Kardak Krizi ile ivme kazanan soğuk ilişkiler, aynı zamanda Kıbrıs ile ilintili hususlarda sık sık karşı karşıya gelinmesi, Türkiye’nin güvenlik algısında Yunanistan’ın her zaman yeri olacağını kanıtlamaktadır.

2000’li yıllar Türkiye’nin güvenlik algılamalarının ve stratejilerinin AB’ye üyelik sürecine göre şekillendiği görülmektedir. Bu dönemdeki güvenlik politikalarının belirlendiği yasal süreçlerin AB’ye uyum yasaları çerçevesinde belirlendiği ve özellikle komşularına yönelik politikalarında sorun çözücü pozisyonda yer aldığı görülmekte ve bu sonuçlama Türkiye’nin güvenikleştirmeden uzak duran bir noktaya yönelmesine neden olmaktadır.

2.5.1.1 Türkiye’nin Göç Politikaları ve Yönetimi

Son yıllarda yaşanan siyasal istikrarsızlıklar, başta Ortadoğu olmak üzere birçok ülkede güvenlik sorunları yaratmaya başlamıştır. Yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ve iç çatışmalar bölge toplumlarının daha huzurlu ortam bulma çabalarıyla sonuçlanmaktadır. Bu çaba, bireylerin göç ettikleri veya göç etmeye yeltendikleri noktalarda farklı insani, toplumsal sorunlarla karşılaşmalarına sebep olmaktadır.

Günümüz dünyasının pek çok ülkesi için önemli olan ve çözülmesi zor olan sorunlardan biri göçtür. İnsanlar göç kararı alırken itme, çekme ve kişisel faktörlerden etkilenmektedir.¹³⁷ Ulaşım olanaklarının artması ve belli bölgelerde yoksulluk, savaş, çatışma gibi zorunlu itici faktörler ile gelişmiş, daha iyi yaşam olanakları, eğitim, sağlık ve iş gibi çekici faktörler her yıl

¹³⁷ Şebnem Çakran, Veysel Eren, **Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması**, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 14, Sayı 39, 2017, s.2

binlerce insanın ülke içinde ve ülkeler arasında yer değiştirmesine sebep olmaktadır.¹³⁸ Fakat bu hareketlilik, göç eden toplumların gittikleri coğrafyalarda ciddi siyasal, sosyal, kültürel, etnik ve dinsel pek çok sorunlarla karşılaşmalarına da yol açabilmektedir. Her şeyden evvel göç edenler, gittikleri topluma hemen uyum sağlamakta sorun yaşamakta ve gidilen yerde hemen kabul görülememektedirler. Bu entegrasyon problemleri ve göç kitlelerinin kamu maliyesine getireceği yük, karar alıcıları da bir seçim yapmaya zorlamaktadır.¹³⁹ Göç hareketi gerçekleştiren toplumların şüphesiz ki gidilen yere olan ekonomik, sosyal, kültürel yükü üzerindeki etkinin payı büyüdükçe göçün yönetilmesi gereksinimi daha da artmaktadır. Söz konusu hareketlerin geçmişten süre gelen bir tutum içerisinde daima var olması, ülkelerin bu alanda politika üretmesine, yasal ve kurumsal tedbirler almasına da neden olmaktadır.

Dinamik sürece sahip olan göç olgusu, akış hatlarında bulunan coğrafyaları, göç kitlesi ile karşılaşan toplumları ve devletleri doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla göç alan devletler, sığınma taleplerinin getirdiği sosyal ve ekonomik yükümlülükler yanında bir güvenlik algısına dönüşen sığınma talepleri karşısında çoğu zaman zor durumda kalmaktadır. Bu durumda göç alan devletler, birtakım politik ve stratejik söylemler ve tavırlarla kendi ülke ya da birliklerine gelebilecek hasarı minimum seviyeye çekmeye çalışmaktadır.

Türkiye de akış hattı üzerindeki coğrafyada bulunan bir ülke olmasının yanında bazı dönemlerde çevresindeki ülkelerde meydana gelen iç karışıklık sebepleriyle kitlesel göçlere maruz kalmaktadır. Göç sorunu konusunda, ulus üstü politikalar üreten küresel kuruluşlar içinde Türkiye'yi doğrudan etkilemesi bakımından Avrupa Birliği önemli bir yer tutmaktadır.¹⁴⁰ Avrupa Birliği, sınırları içinde aldığı tedbirler, yaptığı düzenlemelerle mültecilerin üye ülkelere girişini kısıtlamasının yanında göç ve iltica taleplerini kaynağında çözmek için bazı ülkelerle iş birliği yapmaktadır.

2011 Suriye iç savaşının bir sonucu olarak, AB topraklarına yönelik düzensiz göç ve sığınmacı hareketleri, akış hattı üzerindeki Türkiye'nin, geçici ve aracı olarak kullanılmasına sebep olmaktadır. Kuzey Afrika ülkelerinden Akdeniz'i geçerek İtalya'ya ve İspanya kıyılarına ulaşmaya çalışan yasadışı göçmenlere, Ege yoluyla Türkiye'den Yunanistan'a ulaşmaya çalışan göçmenler de eklenmiştir. İç savaştan, baskılardan ve köktenci örgütlerin şiddetinden kaçan

¹³⁸ Yılmaz Demirhan, Seyfettin Aslan, **Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi**, Birey ve Toplum, Cilt 5, Sayı 9, 2015, s.24

¹³⁹ Selim Vatandaş, **Avrupa'ya Göçmen Akışı ve Türkiye'de Göç Politikaları**, Bilgi Analiz, Sayı 3, 2016, s.1

¹⁴⁰ Demirhan, Aslan, **a.g.e.**, s.31

milyonlarca Suriyeli, AB üyesi Avrupa ülkelerine sığınmak amacıyla geçici koruma rejimine tabi oldukları Türkiye’den, Yunanistan ve Bulgaristan gibi sınır ülkelerine geçerek sığınma talebinde bulunmaya başlamışlardır. Göç yollarında Türkiye-Yunanistan hattının yüksek oranda tercih edilmesinin sebebi bu hattın İtalya hattından daha güvenli olmasıdır.

Türkiye’nin özellikle Suriye iç savaşı özelinden göç politikaları göz önünde bulundurulduğunda, yalnızca göç alan ve göç veren ülke olarak görülmeyip aynı zamanda göç geçişlerinin yaşandığı ülke olarak değerlendirildiği ve ulusal göç politikalarını ve yönetimini bu çerçevede ele alması gerektiği görülmektedir. Türkiye’nin ilk dönem göç politikası ulus-devlet inşası çevresinde gelişmiştir. İlk dönem göç politikası anlayışına göre nüfusun hızla etnik, dini ve kültürel yönden türdeş hale gelmesini esas almıştır. Bu çaba Türkiye’nin ulus devlet kurma çabalarına yönelik milli kimlik ve aidiyet oluşturma politikalarıdır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu yıllara denk gelen bu dönemde aynı maksatla Türkiye’den bazı azınlıkların gönderilmesi, yerine Türk ve Müslüman olanların getirilmesi sağlanmıştır. Zamanla aynı amaç doğrultusunda Müslüman ve soydaş olanların Türkiye’ye göç etmesi yetkililerce kurumsallaştırılmıştır. Böylece siyasa yapıcılar yürüttükleri göç ve iskân politikalarıyla bir taraftan az olan Türkiye nüfusunu arttırmaya çalışmakta diğer taraftan saf bir Türk nüfusu oluşturmaya çalışmaktadır.¹⁴¹

Bu çerçevede 30 Ocak 1923’te Yunanistan ile yapılan “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol”, Türkiye’nin ilk dönem nüfus politikasını yansıtır vaziyettedir.¹⁴² Söz konusu sözleşmeye binaen, Türkiye’de yerleşik olan Rum Ortodoks dininden Türk uyrukluları ile Yunanistan’da yaşayan Müslüman dininden Yunan uyrukları istisna dışında mübadeleye tabi tutulmuşlardır. 1934 yılında çıkarılan İskân Kanunu’yla birlikte Türk nüfusunu saflaştırma yönündeki kanuni süreçler yerini bulmuştur.¹⁴³ İskân Kanunu, Türk soyu ve kültürüne yakın olanların sığınmacı ve mülteci olarak alımını kolaylaştırırken, diğer mülteci ve sığınmacıların ülkeye girişini kısıtlamıştır.¹⁴⁴ Ayrıca bu kanunla ülke içinde bulunup Türk olmayanların çeşitli bölgelere yerleştirmeleri ve bu şekilde Türkleşmelerine imkân

¹⁴¹ Demirhan, Aslan, **a.g.e.**, s.37

¹⁴²Bozdağlıoğlu, **a.g.e.**, s.10

¹⁴³ Demirhan, Aslan, **a.g.e.**, s.37

¹⁴⁴**İskân Kanunu**, Kanun no: 5543, Cilt 46, Sayı 26301, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> (Erişim Tarihi: 26.05.2019)

sağlaması amaçlanmıştır.¹⁴⁵ Bunlardan farklı olarak Türkleştirme çalışmaları için atılan bir diğer adım da çıkarılan yasal düzenlemelerle bazı mesleklerin yapılması hakkı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına tanınmıştır. Ayrıca 1924 Anayasası'nın 92. maddesi devlet memuriyeti hakkını Türklere has kılmıştır.

1950-1980 yılları arasını kapsayan ikinci dönem Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıyla başlayan süreçtir. Türkiye bu dönemde güvenlik temelli bir göç politikası benimsemiştir. Bu dönemde sosyal, ekonomik ve siyasi açıdan birçok stratejik gelişim unsurlarının alanı daralmıştır.

1980'lerden günümüze kadar olan üçüncü dönemde ise Türkiye'nin göç algısının kökten değiştiği görülmektedir. Bu dönemde Türkiye göç politikalarını NATO'ya ve Cenevre Sözleşmesine dayandırarak oluşturmuştur.¹⁴⁶ 1990'lı yıllara gelindiğinde küreselleşmenin etkisiyle ülkeye giriş yapan göçmenlerin ve ülkeden çıkış yapan göçmenlerin çeşitlenmesiyle oluşan göç hareketleri Türkiye'nin göç politikasında birtakım değişimlere sahne olmuştur. Şüphesiz ki bu dönemde Türkiye'nin göç politikası ve yönetimindeki en önemli değişimin sebeplerinden bir tanesi de Avrupa Birliği'ne üyelik sürecidir. Türkiye bu dönemde sistemsiz, esnek ve geçici göç politikalarını terk ederek, Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde ulus üstü ve hükümetler arası işbirlikleri ekseninde kurumsallaşan göç politikaları ve uygulamaları geliştirmiştir.¹⁴⁷

Türkiye, AB ile üyelik müzakerelerine başlamasıyla birlikte iltica ve göç mevzuatını da AB müktesebatına uygun hale getirmeye çalışmıştır. Bu amaçla hem ulusal eylem planları hazırlanmış hem strateji belgeleri ilan edilmiş hem de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkartılmıştır.¹⁴⁸ Bu kanunla birlikte göçün yönetimi için kurumsal yapılar da oluşturulmuştur.

Türkiye ve AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması'nın Türkiye'nin göç politika algısında yeri yadsınamaz fakat verilen taahhütlerin yerine getirilmemesi özellikle vize

¹⁴⁵Kıvılcım Akkoyunlu Ertan, Birol Ertan, **Türkiye'nin Göç Politikası**, Türkiye ve Ortadoğu Amme ve İdaresi Enstitüsü, s.12

¹⁴⁶ Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, **KüreselGöç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi**, Rapor No: 123, Ankara, 2012, s.15

¹⁴⁷ Erhan Örselli, Veysel Babahanoğlu, **Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 9, Sayı 43, s.206

¹⁴⁸ Demirhan, Aslan, **a.g.e**, s.57-58

muafiyetinin hayata geçirilmemesi sonucunda bir güvenlik sarmalı ortaya çıkmıştır. Geri Kabul Anlaşması'nda koşullu kabulün bir strateji olarak başarılı olamaması sonucu tarafların ilişkilerdeki güvensizliğe güvenerek karşılıklı taahhütlerde bulunması, güvensizlik stratejisine neden olmaktadır. Geri Kabul Anlaşması sürerken AB'nin vize ve serbest geçiş hakkındaki taahhütlerini sürüncemede bırakması Türkiye tarafında tepkilere neden olmuştur. Türkiye'nin tek taraflı fesih hakkının bulunduğu söz konusu anlaşmayı durdurması da yakın zamanda sık sık gündeme gelmektedir. 26 Mayıs 2016 tarihinde İstanbul'da yapılan Dünya İnsani Zirvesi'nin sonunda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban-Ki Moon ile basın toplantısı düzenleyen Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan; Avrupa Birliği'nin vize muafiyeti ve geri kabul anlaşmaları konusunda Türkiye'ye sürekli dayatma yapmaması çağrısında bulundu.¹⁴⁹ Erdoğan kendilerinin Geri Kabul Anlaşması'na yönelik gerekli adımları attığını fakat AB'nin vize muafiyeti konusunda hala bir adım atmadığını, gerekli görüşmeler sonucunda bir ilerleme kaydedilmemesi durumunda anlaşmanın durdurulacağı mesajını vermiştir. Aynı söylemleri eski Avrupa Birliği Bakanı Volkan Bozkır'ın açıklamalarında da görmek mümkündür. Bozkır yaptığı açıklamada, vize serbestisi konusunda umudunu kaybetmeye başladığını dile getirmiştir.¹⁵⁰

2.5.2 Avrupa Birliği Açısından

Avrupa toprakları, coğrafi keşifler ve gelişen ekonomisi nedeniyle dünyanın çekim noktası haline gelmiştir. Avrupa Birliği'ne göç dalgaları II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. Bu dönemde birçok insanın hayatını kaybetmesiyle her sektörde büyük işçi açıkları ortaya çıkmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra talep edilen işgücü ve sanayi ile birçok göçmene ev sahipliği yapmıştır. Avrupa'ya gerçekleştirilen göç dalgası, kimi zaman işçi göçü olarak yasal yollardan gerçekleşirken kimi zaman sığınmacı olarak yasadışı yollardan devam etmiştir.¹⁵¹ Önceleri işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla gelen göçmenleri kontrol altında tutmak kolayken, sonrasında göçmenlerin kontrol dışına çıkmasıyla söz konusu göçmenler her AB ülkesi için problem haline gelmeye başlamıştır. Böylece her üye ülkenin kendi politikalarını belirlemesinin yanında AB çapında da ortak politikaların yapılması

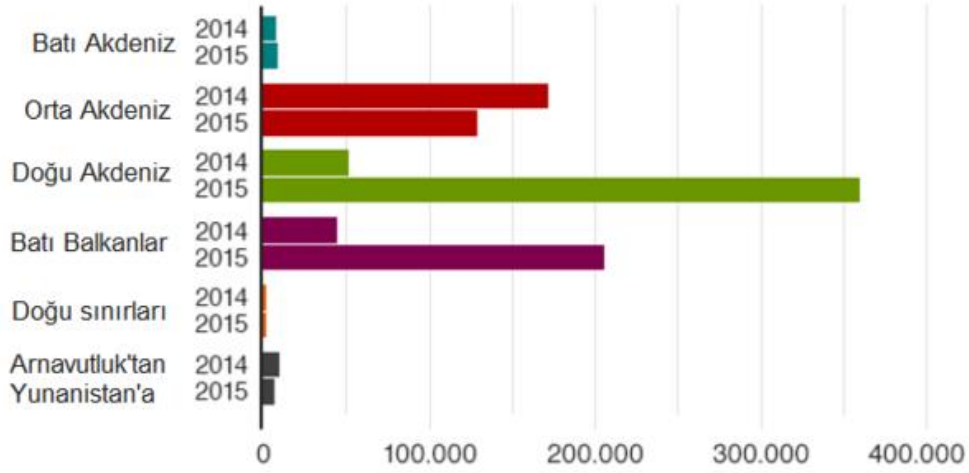
¹⁴⁹ BBC News, **Erdoğan'dan AB'ye: Vize Kolaylığı Yoksa Geri Kabul Anlaşması Da Yok**, Yayın tarihi: 24.05.2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160524_erdogan_ab (Erişim Tarihi: 25.05.2019)

¹⁵⁰ BBC News, **Bozkır, Umudumu Kaybetmeye Başladım Demişti**, Yayın tarihi: 24.05.2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160524_erdogan_ab (Erişim Tarihi: 25.05.2019)

¹⁵¹ Dani Baran, **AB Dış Güvenlik ve Göç Politikaları Üzerinden Mülteci Krizinin Değerlendirilmesi**, Beykent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, s.26

yönünde adımlar atılmıştır.¹⁵² Bu anlamda Birlik bünyesinde farklı anlaşmaların yapıldığı görülmektedir.

Grafik 3. 2015 yılı itibariyle Avrupa'ya Başlıca Mülteci Güzergâhı¹⁵³

Kaynak: Frontex

BBC

Mültecilerin Avrupa'ya giderken kullandıkları güzergâh yukarıda görülmektedir fakat bu güzergâhların kullanımı Avrupa'nın tutumuna göre değişmektedir. Avrupalılaşmak isteyen göçmenlerin özellikle üç ana rotaya yoğunlaştıkları görülmektedir.¹⁵⁴ Birincisi Libya, Tunus ve

¹⁵² Orhan Koçak, R. Demet Gürbüz, **Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi**, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, s.67

¹⁵³ Frontex

¹⁵⁴ Gizem Alioğlu Çakmak, **Avrupalılaşmanın Aşıl Tendonu: Göç Politikaları ve Yunanistan Örneği**, Mukaddime, Özel Sayı 1, 2018, s.41

Mısır güzergâhıdır. Burada hedef İtalya ve Yunanistan'a ulaşmaktır. İkincisi ise Fas ve Cezayir'den Fransa ve İspanya'ya ulaşan hattır. Üçüncü rota ise Türkiye'den Yunanistan'a geçerek oradan Avrupa içlerine ulaşan hattır. Balkan ülkelerinin tek taraflı olarak sınır kapılarını kapatması sonucu sığınmacıların Yunanistan sınırlarına yoğunlaştığı görülmektedir.

Bahse konu güzergâhların önünün kesilmesi amacıyla Avrupa Birliği,1990'lı yılların başına kadar, bölgesel nüfus kontrolü politikalarını uygulamıştır. Bu dönemde ekonomik ve siyasi birlik kriterleri büyük sorunlar yaratmadan sürdürülebilmiştir. Avrupa bu dönemdeki göç hareketlerine yönelik aldığı önlemlerde, bir yandan insan hakları ve demokratik değerler bir yandan milli egemenlik, güvenlik ve ekonomik değerleri göz önünde bulundurarak yeni göçleri engellemek adına önlemler almış ve mevcut olan göçmenlerin entegrasyonunu sağlamaya yönelik politikalar üretmeye çalışmıştır.¹⁵⁵

Tüm dünyada olduğu gibi Avrupa'da da Soğuk Savaş'tan sonra göç kavramı değişmeye başlamıştır. Bu süreçten sonra güvenlik algısının değişmesiyle birlikte göç hareketliliği bir tehdit olarak algılanmış, ülkeler göçe yönelik tepkilerini güvenlikleştirme üzerinden yürütmüşlerdir. Göçün güvenlikleştirilmesinde unutulmaması gereken en önemli konu, göç konusundaki güvenlikleştirmenin çok aktörlü bir süreç olduğudur.¹⁵⁶

Avrupa'da göçün güvenlikleştirilmesi temelde Suriye göç dalgasıyla birlikte olmuştur. Başka bir ifadeyle, AB göç politikalarında benimsenen güvenlik yaklaşımında Suriye krizi önemli bir belirleyici olmuştur. Söz konusu göç hareketi siyasi bir krizi de beraberinde getirmiştir. Bu süreçte AB-Türkiye arasındaki diyaloglarda AB'nin göçü bir tehdit unsuru olarak görüp görmediği konusu pek çok tartışmaya sebep olmuştur. Avrupa böyle büyük çaplı göç hareketlerini metanetle karşılayamamış güvenlik kaygılarıyla dolu bir sürece girmiştir. AB'nin göçü güvenlik anlayışının neresinde konumlandığı sonraki politikaları için önem arz etmektedir. Suriye'den gerçekleşen göç hareketiyle birlikte Avrupa topraklarında göçmen karşıtı söylemler hız kazanmış, göçmen karşıtı tavır takınan partiler ve liderler üye ülkelerde siyasi değişimlere sebep olmuştur. AB'deki radikal sağ partilerin politikaları ve söylemlerinde göç ve göçmen konuları ana gündem maddeleri haline gelmiş, aynı zamanda göç olgusu aşırı sağın taban sağlamasında bir araç olarak kullanılmıştır. Avrupa'nın 2008 krizini yaşamasıyla

¹⁵⁵ Koçak, Gürbüz, **a.g.e**, s.68

¹⁵⁶ Sabiha Ekin İltürk, **a.g.e**, s.31

birlikte göçmenlerin ekonomik ve sosyal anlamda yük oluşturduğuna dair algılar artmaya başlamış ve bu yönde tezler hızla artmaya başlamıştır.¹⁵⁷

Tablo 7. AB'ye Yasadışı Yöntemlerle Girmeye Çalışan Suriyeli Göçmenlerin Oranı¹⁵⁸

Rotalar	2012	2013	2014	2015	2016
Doğu Akdeniz Rotası	37.2244.3	24.799	50.834	885.386	182.27
Deniz	70	11.831	44.057	873.179	7
					174.60
					5
Suriye	906	5.361	27.025	489.011	81.579
Diğer	3.464	6.470	17.032	284.168	93.035
Kara	32.854	12.968	6.777	12.207	7.672
Suriye	6.216	7.366	4.648	7.329	3.015
Diğer	26.638	5.602	2.129	4878	4.657
Arnavutluk'tan Yunanistan'a	5.502	8.728	8.841	8.932	5.121
Uzanan Rota					
Suriye	0	0	0	0	0
Diğer	5.502	8728	8.841	8.932	5.121
Karadeniz Rotası	1	148	433	68	1
Suriye	0	80	14	42	0
Diğer	1	68	419	26	1
Toplam	72.437	107.36	282.93	1.822.1	511.37
		5	3	77	1

Görüldüğü üzere Türkiye-Yunanistan hattı yani Doğu Akdeniz Rotası Suriye'den Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenlerin en sık kullandığı rotalardan biridir. 2015 yılında Doğu Akdeniz Rotasını kullanarak Avrupa'ya geçen insan sayısı 885.386 iken 2016 yılında bu sayı

¹⁵⁷ Özge Bozkaya, Ali Kıncal, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi**, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2018, s.103

¹⁵⁸Frontex, Risk Analysis For 2017

182.277'dir. Bu sayı içerisinde Suriyelilerin sayısı ise 84.585 kişidir.¹⁵⁹ Bu oranın azalmasında en büyük etmen Türkiye ve AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması ve 18 Mart Mutabakatı'nın sonuç vermeye başlamasıdır.

Avrupa Birliği'nin Suriyeli göçmen politikasını anlayabilmek için yıllar içerisindeki göç uygulamalarına değinmekte fayda vardır.

2.5.2.1 Avrupa'nın Göçmenlere Yönelik Bakışını Etkileyen Göç Politikaları

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ortak ekonomik politikalar geliştirmek amacıyla başlayıp giderek siyasal birlikteliğe varan AB'nin sosyal ve ekonomik dönüşümünün en önemli deneyimlerinden birini Avrupa topraklarına gelen göçmenler oluşturmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi Avrupa'da da Soğuk Savaş sonrasında değişmeye başlayan güvenlik algısı şekillenmeye başlamış, göç hareketliliği bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. Ülkeler göçe karşı tepkilerini güvenlikleştirme üzerinden yürütmüşlerdir.¹⁶⁰

Avrupa'ya göçün başladığı ilk aşama, İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde güneydeki çevre ülkelerden, kuzeydeki sanayileşmiş ülkelere istihdam edilmek üzere işçilerin davet edilmesiyle başlamıştır. Sonrasında buralara göç eden kişilerin aileleriyle birleştirilmeleriyle birlikte diğer evre göç hareketi gerçekleşmiştir. Son aşama ise, Soğuk Savaş'ın bitimiyle Doğu Bloğu'ndan Batı'ya iltica eden insanlar tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁶¹ Avrupa Komisyonunun açıkladığı rapora göre 19 milyon göçmen bu dönemde Avrupalı değildir.

Göç hareketlerinin ivme kazanması sonucunda Avrupa ülkeleri hem birlik düzeyinde hem de ulusal düzeyde göç politikaları yürütmek için adımlar atmaya başlamıştır. Her ülkenin göçmenlerle ilgili kendine has yasal düzenlemelerinin yanında, AB de birliğin bütünlüğünü sağlayacak düzeyde iç ve dış göçü kontrol altında tutacak düzenlemeler yapmaya çalışmıştır. Avrupa Birliği'nde mevcut olan sınırların kaldırılması sonrası üye ülkeler, mülteciler ve göçmenlerin kontrolünü sağlamak amacıyla ortak bir tutum içerisine girmek zorunda kalmışlardır.¹⁶² Göç, İşçileri ve Vatandaşlıktan Sorumlu Komisyon üyesi Dimitris

¹⁵⁹İlktürk, **a.g.e**, s.43

¹⁶⁰İltürk, **a.g.e**, s.33

¹⁶¹ Cansu Güleç, **Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları**, TESAM 2, s.83

¹⁶² Koçak, Gürbüz, **a.g.e**, s. 70

Avramopoulos ortak bir tutum takınan AB için şu açıklamalarda bulunmuştur:¹⁶³ “Avrupa, sorumluluk ve dayanışma ruhu içinde birlikte hareket ettiğinde, AB içinde ve dışında ilerleme sağlıyor ve somut sonuçlara ulaşıyoruz. Bunu bugün açıkça görebiliyoruz. Düzensiz akışlar azaldı ve mültecilerin yasal olarak yeniden yerleştirilmesi arttı, Ortak bir Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Gücü’nün alanda operasyonel hale getirilmesi ve Orta Akdeniz rotası boyunca İtalya’ya destek amaçlı ortak eylemler hayata geçirildi.” Söz konusu amaçlar doğrultusunda Birliğin ortak göç ve sığınma politikasına zemin hazırlayacak, ileride yasadışı göç konusunu da içerecek devletlerarası bir dizi anlaşmaya imza atılmıştır.¹⁶⁴ Bu amaç doğrultusunda Avrupa Birliği’nin gerçekleştirdiği anlaşmalar;

Tablo 8. AB Göç Politikalarını Etkileyen Anlaşmalar¹⁶⁵

Yapılan Anlaşma ve Tarihi	Yapılış nedeni
Schengen Anlaşması: 1985 ve 1999	Serbest Dolaşım İlkesi
Dublin Konvansiyonu: 1990	Sığınmacıların Statüsü
Maastricht Anlaşması: 1993	Üç Sütunlu Yapıda Göç Politikası(adalet ve içişleri, sığınma politikası, göç politikası)
Amsterdam Anlaşması: 1997	Maastricht Sonrası Düzenlemeler
Tampere Zirvesi:1999	Göçmen Akışının İdaresi
Temel Haklar Şartı: 2000 ve 2009	Medeni, Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Haklar

¹⁶³ Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği, **Avrupa Göç Gündemi: Göç Akışını Yönetmede Sağlanan Gelişme Sürdürülmeli**, Yayın Tarihi: 06.09.2017, https://ec.europa.eu/cyprus/news/20170906_tr (Erişim Tarihi: 30.05.2019)

¹⁶⁴İltürk, a.g.e, s.34

¹⁶⁵Gamze Değirmenci, **Avrupa Birliği Göç Politikası Kapsamında Fransa’nın Göç Politikası**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011 (Yazar tarafından derlenmiştir.)

Seville Zirvesi: 2002	AB Göç Politikasının Kaynak ve Transit Ülkelere Genişletilmesi
Nice Antlaşması: 2011	Göç Alanında da Nitelikli Oy Çoğunluğu
Avrupa Anayasası Antlaşması: 2004	Ortak Göç Politikaları
Avrupa Göç ve Mülteci Paktı: 2008	Avrupa için Ortak Göç Politikası
Hague ve Stockholm Programı: 2004 ve 2009	Geleceğe Yönelik Adımlar
Lizbon Antlaşması: 2009	Gelinen Son Nokta (dış sınır denetimleri, iltica, göç, suçun önlenmesi, serbest dolaşım, iç sınırların olmadığı bir özgürlük ve güvenlik alanı sunumu)

Lüksemburg'un Schengen kasabasında 1985 yılında imzalanan, 1995'te uygulanmaya başlanan Shengen Anlaşması¹⁶⁶; Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa ve Almanya tarafından imzalanmıştır. Shengen Anlaşması'nın amacı, dönemin üye ülkeleri arasındaki sınırın aşamalı olarak kaldırılması, üye vatandaşlarının giriş-çıkışlarının kolaylaştırılması, malların ve hizmetlerin hareketlerinin bu yolla kolaylaştırılmasıdır. Bu anlaşma ile imzacı devletlerin ortak sınırların kontrolleri yavaş yavaş kaldırılmış, diğer taraftan dış sınırları üzerinde denetim ve güvenlik güçlendirilmiştir. Bu anlamda Shengen, göçe karşı kısıtlamaları güçlendirmek amacıyla gerçekleştirilen bir anlaşma olarak görülmüştür.¹⁶⁷

1990 tarihli Dublin Sözleşmesi, Avrupa Topluluğuna üye devletlerden birine yapılan sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu devletin saptanması amacıyla hazırlanmıştır.¹⁶⁸ Sözleşme ulus üstü bir niteliğe sahip olmayıp hükümetler arası bir girişim

¹⁶⁶ Nazlı Üstün, **Shengen Anlaşması ve Geleceği**, Konya Ticaret Odası, Etüd- Araştırma Servisi, s.1

¹⁶⁷ Güleç, **a.g.e**, s.85

¹⁶⁸ Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi, **İltica ve Göç Mevzuatı**, 2005, Ankara, http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2019), s.10

olarak belirlenmiştir. Dublin Sözleşmesi'ne göre, bir mülteci hangi üye devletin topraklarına girdiyse işlemleri orada yapılacaktır. 1991 yılında da sığınmacıların başka bir ülkeye sığınmacı olarak başvuru yapıp yapmadığının anlaşılması için bir sistem kurulması kararlaştırılmıştır. 2000 yılında EURODAC (Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanıma Sistemi) adında bir sistem sığınma başvurusunda bulunanların parmak izlerini almak için oluşturulmuştur.¹⁶⁹

1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ise 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Bugünkü Avrupa Birliği'nin adını alan bu anlaşmaya göre, göç konusunda alınacak kararlar üye devletlere bırakılmıştır. Bu yönüyle Dublin Sözleşmesi gibi hükümetler arası bir niteliğe sahiptir. Avrupa Birliği'nin üç temel sütunu bu anlaşmayla sağlanmış ve yeni bir hukuksal yapı düzenlenmiştir.¹⁷⁰ Bu Anlaşmayla, öncesinde devletlerarası oluşturulan Trevi ve Göç Grubu gibi oluşumlar kurumsal olarak birleştirilmiş, aynı zamanda Trevi Grubunu AB'nin üçüncü temeli olan Adalet ve İçişleri alanına entegre edilmiştir.¹⁷¹

1997 Amsterdam Anlaşması'yla ise Birliğin bir güvenlik, adalet ve özgürlük alanı olduğu belirtilmiştir. Anlaşmaya serbest hareket, göç ve iltica konularını kapsayan bir bölüm eklenmiştir. Göç meselesine, daha önce düzenlenen Schengen Anlaşması da dâhil edilmiştir. Bu çerçevede ırk ve etnik kimlik temelinde ayrımcılığa karşı yasamanın önünü açmıştır.¹⁷²

Tampere Zirvesi, ortak göç ve sığınma politikası geliştirmeye yönelik ilk sistemli girişimdir. Tampere Programında alınan kararlar göre;¹⁷³ göç hareketlerinin idaresinde insani ve ekonomik gereklerin dengelenmesi, üçüncü ülke vatandaşları için buldukları ülke vatandaşlarıyla eşit olabilecekleri adil bir sistemin kurulması, göçün idare edilmesinde göç veren ülkelerle ortak hareket edilmesi hedeflenmiştir.

Mart 2013 tarihli Lahey Zirvesi, üçüncü ülkelerin iltica sistemlerinin geliştirilmesi için iş birliği yapılması, yasadışı göçle mücadele edilmesi, yeniden yerleştirme programlarının uygulanması, kayıt dışı göçmenlerin kaynak ülkelere iadesi alanında politika yürütülmesi, sınır

¹⁶⁹İlktürk, a.g.e, s.35

¹⁷⁰ Can Baydarol, **Avrupa Birliği'ni Kuran Anlaşma (Maastricht Anlaşması)**, İktisadi Kalkınma Vakfı, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2007, <https://www.iky.org.tr/images/files/A5-tr.pdf> (Erişim Tarihi: 28.05.2019)

¹⁷¹ ORSAM, **Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi**, ORSAM Rapor No: 123, The Black Sea International, Rapor No:22, s.12

¹⁷² ORSAM, a.g.e, s.12

¹⁷³ Sevgi Çilingir, **Kriz Gündeminde AB Politikasının Yetkiler, Hedefler ve Araçlar İtibariyle Değerlendirilmesi: Sınır Yönetimi Örneği**, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 19, Sayı 1, 2018, s.23

güvenliğini sağlamaya dayanan FRONTEX için fon sağlanması prensiplerine dayanmaktadır.¹⁷⁴

Hague Programına göre, 2005-2010 yıllarını kapsayan bir program öngörülmüştür. Bu program Tampere'nin devamı niteliğini taşımaktadır. Program kapsamında temel haklar, entegrasyon sorunu, organize suçlar, terörizm gibi 10 temel öncelik belirlenmiştir. Bahse konu olan program özgürlük, adalet ve güvenlik alanını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.¹⁷⁵

2009 tarihli Lizbon Anlaşması'nda Stockholm Programı ile 2010-2014 yılları arasında göç alanında yapılacak olan çalışmalara yön vermesi amaçlanmıştır. AB Komisyonu, 170'ten fazla alanda ortak düzenleme öngören eylem planı üzerinde uzlaşmaya varmıştır.¹⁷⁶ Stockholm Programı altı öncelikli alana odaklanmaktadır:¹⁷⁷

1. Vatandaşlık ve temel hakların teşvik edilmesi,
2. Hukuk ve adalet Avrupa'sı,
3. Suç, terörizm ve diğer tehditlerle mücadele edilmesi,
4. AB'ye erişimin sağlanması için vize ve sınır yönetimi politikaları,
5. Göç ve sığınma alanında sorumluluk, dayanışma ve ortaklık,
6. AB'nin dış politikalarında adalet, özgürlük ve güvenlik kurallarının geçerli olması.

Avrupa Birliği, Avrupa üyesi olmayan üçüncü ülkelere karşı yürüttüğü Ortak Göç Politikalarında, üye devletlerle birlikte alınan kararlar neticesinde uygulamaya geçmektedir. Avrupa'nın Ortak Göç Politikalarında kullandığı en önemli araçlardan biri şüphesiz ki üye olmayan devletlerle imzaladığı Geri Kabul Anlaşmalarıdır.

Türkiye-AB ilişkilerindeki göç diyalogunu belirleyen en önemli unsur Suriye Krizi'yle ortaya çıkmıştır. Türkiye'ye, Türkiye'den AB'ye göç etmek durumunda kalan Suriyelilerin durumu bugünkü ilişkilerin yapı taşını oluşturmaktadır. Özellikle Ege Denizi üzerinden Avrupa'ya ulaşmaya çalışan Suriyeliler, mali ve sosyal alanda sorun yaşayan AB için gündem maddesi olmuştur. Suriyelilerin Türkiye-AB göç diyalogunda nerede konumlandırıldığı,

¹⁷⁴Güleç, **a.g.e.**, s.87

¹⁷⁵İlktürk, **a.g.e.**, s.37

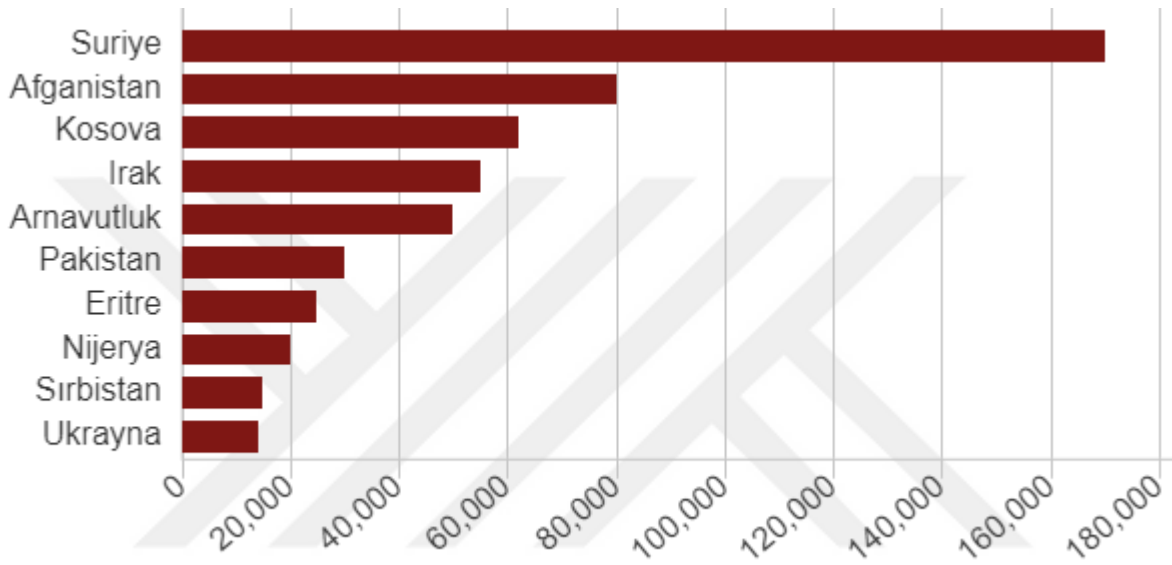
¹⁷⁶**AB'den Stockholm Programına Onay**, Yayın Tarihi: 21.04.2010, <https://www.dw.com/tr/abden-stockholm-program%C4%B1na-onay/a-5490646> (Erişim Tarihi: 30.05.2019)

¹⁷⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı, **Stockholm Programı Kabul Edildi**, https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=4180&id=4209 (Erişim Tarihi: 30.05.2019)

Suriyeliler üzerinden geliştirilen Türkiye-AB diyalogu ile hangi sonuçların elde edildiği sonraki süreçte gelinecek noktalar için önem arz etmektedir.

AB'nin politikaları ve geleceği açısından büyük bir endişeye konu olan Suriyeliler, AB'de ortak ve ulus üstü düzeyde iltica ve göç politika yapımının ne kadar gerekli olduğunun somut bir kanıtıdır.¹⁷⁸ AB'ye sınır dışı yöntemlerle Akdeniz ve Ege Denizi üzerinden ulaşmaya çalışanların sayısı her geçen gün artarak katlanmıştır.

Grafik 4. Ocak-Ekim 2015 AB'ye En Çok İltica Başvurusunun Geldiği Ülkeler¹⁷⁹

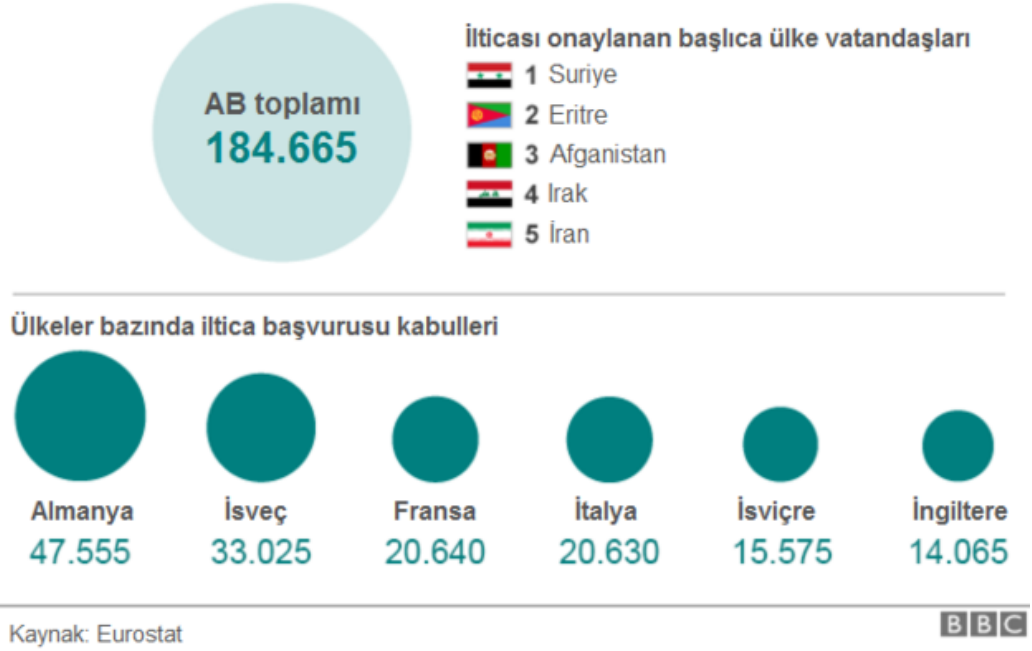
AB'ye her ne kadar binlerce iltica başvurusu yapılsa da kabul edilenlerin sayısı oldukça azdır.

¹⁷⁸Bozkaya, Kınca, a.g.e, s.113

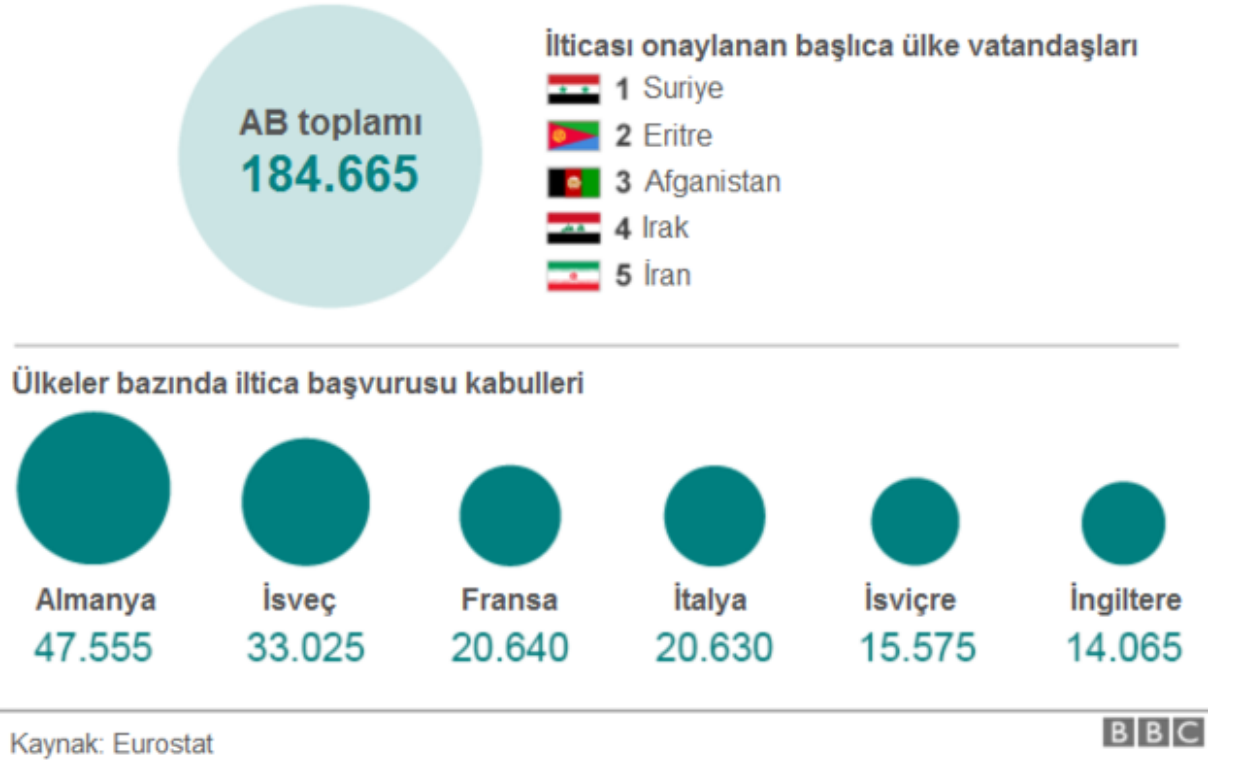
¹⁷⁹Eurostat

Grafik 5. AB'nin 2014'te Kabul Ettiği İltica Başvuruları¹⁸⁰

AB'nin 2014'te kabul ettiği iltica başvuruları

AB'nin 2014'te kabul ettiği iltica başvuruları

¹⁸⁰Eurostat

2.5.3 Yunanistan Açısından

Yunanistan 1990'lara kadar göç veren bir ülke olduğu için göç politikası oluşturma sürecini geç başlatmıştır. 1990'lı yıllarda Arnavutluk'tan gelen göç dalgasıyla birlikte göç politikasında kapsamlı bir düzenlemeye gitmek zorunda kalmıştır.¹⁸¹ Yunanistan da ilk dönemlerinde Türkiye gibi göçmen konusunda etnik homojenliği savunan bir ülke olmuştur. Yunanistan'ın önceleri göç veren bir ülke olmasının en önemli nedeni ekonomidir. Zamanla Yunan ekonomisinin hızla büyümesi sonucunda farklı bölgelerden işçiler Yunanistan'a gelmeye başlamıştır. 1980'lerin başında yaşanan bu gelişmelere rağmen göçmenler nüfusun çok küçük bir bölümünü oluşturmaktaydı.

1981 yılında Avrupa Topluluğu üyesi olan Yunanistan, Birliğe katılmanın avantajlarından faydalanmış, Batı ve Kuzey Avrupa ülkeleriyle arasındaki ekonomik farklılık giderek kapanmıştır. Yunanistan'ın göç veren ülkeden göç alan ülkeye dönüşmesinde Avrupa Topluluğu'na katılmış olması büyük bir etkidir. Yunanistan bu sayede Avrupa'ya ulaşmak isteyenlerin transfer noktasını oluşturan, kolaylıkla aşılabilen deniz sınırlarına sahip olan, coğrafi zenginliklerini değerlendirme imkânı elde eden bir ülke olmuştur. Bahse konu sebepler Yunanistan'ı cazip bir ülke konumuna getirmenin yanı sıra birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle düzensiz göçmen akımlarıyla karşılaşması Yunanistan'ı göç konusunda kamusal düzenlemeler yapmaya itmiştir. Söz konusu sürecin başlaması, yaşanan istikrarsızlıklar neticesinde Arnavutluk'tan büyük bir göç dalgasının gelmesiyle olmuştur.¹⁸²

Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol 30 Ocak 1923 tarihli Lozan Barış Anlaşması'nın bir ön koşulu olarak 1990'lı yılların başında gerçekleştirilmiştir.¹⁸³ Söz konusu protokol gereğince, 500 bin Türk vatana göç ederken, 1,2 milyon Rum ise Yunanistan'a göç etmiştir. Gerçekleştirilen bu nüfus mübadelesinden sonra Yunanistan için iki önemli göç hareketinden bahsedebiliriz. Bunlardan ilki komünist rejimlerin çökmesiyle eski komünist ülkelerden gelen göç, ikincisi ise savaştan kaçarak Türkiye üzerinden Yunanistan'a ulaşan göçmenlerdir. 1990'lı yıllarda göçmen hareketlerinin artması sonucunda Yunanistan göç ve mültecilikle ilgili yasal

¹⁸¹Alioğlu Çakmak, **a.g.e.**, s.39

¹⁸² Alioğlu Çakmak, **a.g.e.**, s.46

¹⁸³ Canan Emek İnan, **Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme**, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, 2016, s.17

düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda 1991 yılında yeni göçmenlik yasası yürürlüğe girmiştir. Bu göç yasası, göçü engellemeye yönelik katı kurallar içermekte ve yasadışı girişler üzerinde kontrolü güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

1997 yılında yapılan düzenlemelerle kayıtsız göçmenlerin kayda geçirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmaya çalışılsa da çok ilerleme kaydedilmemiştir. Fakat göçmen konusunun bu dönemlerde medyada sıklıkla dile getirildiği ve göçmenlerin suç ile ilişkilendirildikleri görülmektedir. 28 Eylül 1998 tarihli Kathimerini Gazetesi'nde "Arnavutlar elimizde bir bombadır, göçmenler ülkemiz için bir vebadır ve 1990'lı yıllardan beri şiddet ve suç oranları artmaktadır" ifadelerine yer verildiği görülmektedir.¹⁸⁴ Bu gazete haberi dönemin Yunanistan'ında göçmenlere yönelik algının somut örneklerinden yalnızca birini oluşturmaktadır.

Yunan hükümetinin göçe yönelik hukuki düzenlemelerinin 2000'li yıllardan sonra gündeme gelmeye başladığını görüyoruz. Önceki göçmen düzenlemeleri, göçe yönelik tedbirleri ve sınır düzenlemelerini esas almaktayken 2000'li yıllar sonrası düzenlemeler hukuki temelli ele alınmaya başlanmıştır. 2005 yılının Mayıs ayında kabul edilen yeni göç yasası, 2007 yılında göç mevzuatını ulusal yasalar ve AB direktifleriyle uyumlu hale getirmek üzere değiştirilmiştir. Bahse konu yasanın içeriği Yunanistan'daki üçüncü ülke vatandaşlarının giriş, konaklama ve sosyal entegrasyon meselelerinden oluşmaktadır.

Yunanistan Hükümeti 2010 yılında Vatandaşlık Kanunu'nu yenilemiş, fakat 2012 yılında kanun iptal edilmiştir. Yunanistan 2011 yılında da iltica prosedürlerini tamamen değiştirmiştir. 2012 yılına gelindiğinde ise Yunanistan'ın AB ile ortak politikalardan uzaklaştığı görülmektedir. Bunun temel nedeni ise Yunanistan'ın yaşadığı kriz döneminde AB tarafından finansal ve ekonomik alanlardaki direktiflere uymaya zorlanmasıdır. Bu sorunlu dönem Yunanistan göç ve vatandaşlık yasalarına olumsuz olarak yansımıştır.

Yunanistan'ın göçmen politikası oluşturması, bunların entegrasyonunun sağlanması, ülkenin göçü nasıl yöneteceği gibi hususlarda vizyon oluşturması bir hayli zaman almıştır. Bu çerçevede Yunanistan Göç Politikaları Bakanlığı 2016 yılında kurulmuştur. Söz konusu Bakanlığın kurulması Yunanistan'ın göç konusunda karşılaştığı sorunlarda diğer aktörlerle arasında iş birliğinin ancak bakanlık düzeyinde yürütülebilmesi etkili olmuştur.

¹⁸⁴ Alioğlu Çakmak, **a.g.e.**, s.47

Yunanistan Göç Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalarda Avrupa Birliği vurgusunun sıkça yapılması dikkat çekmektedir. Resmi söylemlerin iki ana temelde yürütüldüğü görülmektedir. Bunlardan ilki, Avrupa Birliği'nin üstüne kurulduğu değerler bütünü yansıtmakta, ikincisi ise göç sorununun yarattığı maliyetin üye ülkeler arasında eşit bir biçimde paylaşılması yönündedir. Göç Bakanlığı nezdinde yapılan açıklamalarda Avrupa değerlerine vurgu yapılarak tüm üye ülkelerin sorumluluk alması gerektiği belirtilirken, bu tez Avrupa değerlerine referans gösterilerek güçlendirilmeye çalışılmaktadır.¹⁸⁵ 2017 yılının Eylül ayında dönemin Yunanistan Göç Bakanı Yardımcısı Balafas, İtalyan mevkidaşı ile yaptığı toplantı sonrasındaki basın açıklamasında, göçün bir Avrupa sorunu olduğunu belirtmiş ve hiçbir üye ülkenin bu sorunla tek başına mücadele edemeyeceğini ve yükün AB üyeleri tarafından adil bir şekilde paylaşılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁶

Sonuç olarak, 1990'lı yıllara kadar göç veren bir ülke olması nedeniyle kapsamlı bir göç politikasına sahip olmayan Yunanistan düzensiz göçmen konusunda mevcut sınırlamalar getiren düzenlemelere sahip olmanın yanında hukuksal düzenlemeleri hayata geçirme konusunda epey geç kalmış bir ülkedir. Yunanistan 2008 yılında yaşadığı ekonomik kriz nedeniyle AB ile yaşadığı siyasi istikrarsızlık nedeniyle sorunlu bir süreç yaşamıştır. Avrupa Birliği'nin doğu kapısı olarak nitelendirilen söz konusu ülke, 2015 yılından beri Suriye'deki iç savaş nedeniyle Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenlerin ilk durağı olmuş ve Yunan Hükümeti bu göç hareketini kontrol etmekte güçlük çekmiştir. Nihayetinde 2000'li yıllarda Avrupa Birliği'yle uyum çerçevesinde yeni yasalar ve düzenlemeler ortaya koymuştur. Yapılan düzenlemeler ihtiyaçlara kısmen cevap verebilmiştir. Bu süreçte göçün yarattığı siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunların aşılmasında Yunanistan'ın AB'ye ihtiyaç duyduğu ve bu yüzden sıklıkla AB değerlerine vurgu yaptığı görülmektedir.

2.6.Sonuç

Türkiye ve Yunanistan göç politikası geliştirme konusunda epey geç kalmış iki ülkedir. Geçmiş tarihte göç veren ülke olmalarının etkisiyle birlikte göç politikaları üretmeye modern dönemdeki gibi gereksinim duymamışlardır. Her iki ülkenin de Suriye krizi gibi göç hareketlerine hazırlıksız yakalanmaları birtakım yenilikleri beraberinde getirmiştir. Göç

¹⁸⁵ Alioğlu Çakmak, a.g.e, s.50

¹⁸⁶a.g.e, s.50

problemleriyle başa çıkmak için daha kurumsal bir yapı benimseyen Türkiye ve Yunanistan'ın bu süreci tamamları uzun zaman almıştır.

Türkiye ve AB arasında yapılan Geri Kabul Antlaşması Türkiye ve Yunanistan'ın göç politikalarını daha sistemsel ve kurumsal şekilde yürütmeleri konusunda oldukça etkili olmuştur. Ayrıca Geri Kabul Antlaşması, Türk-Yunan sorun alanlarında göçün, kontrol altında tutulmasına büyük çoğunlukta katkı sağlamış fakat bunun yanında AB tarafından bazı taahhütlerin yerine getirilmemesi sebebiyle kesintiye uğradığı ya da yetersiz kaldığı durumlar da olmuştur. Geri Kabul Antlaşmalarının eksik kaldığı dönemlerde mutabakat ve protokollerle bazı önlemlerin alındığı görülmektedir. Söz konusu önlemler, Geri Kabul Antlaşmalarının göç sorunlarıyla mücadelesinde destekleyici pozisyonda olmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇÜN GÜVENLİK SORUNSALLARINA KATMAN VEYA ÇARPAN ETKİSİ

Göçmen problemlerinin Türkiye, Yunanistan ve AB'nin göçmen politikalarına olumlu ve olumsuz etkilerinin yanısıra ne gibi güvenlik sorunları doğurduğu önceki bölümde ortaya konulmuştur. Bunun yanısıra ortaya çıkan göçmen dalgalarının aktörlerce ne şekilde güvenlikleştirildikleri, hangi önlemlere başvurdukları ve tehdit algılamalarının ortaya çıkan yasadışı göçmen çerçevesinde nasıl şekillendiği konuları dikkat çekmektedir.

1648 Vestfalya Anlaşması'ndan bu yana devletler uluslararası sistemin en güçlü aktörleri olarak kabul edilmektedirler.¹⁸⁷ Devletlerarası ilişkileri düzenleyen bir üst otoritenin olmadığı ortamlarda güvenlik, devlet hükümetlerinin sorumluluğunda olan bir olgudur. Realist görüşe göre, devletlerin herhangi bir üst otorite olmaksızın varlıklarını sürdürdükleri durumlarda kendilerini korumak dışında bir alternatifleri yoktur.

Uluslararası sistem, devletlerin komşuları pahasına güvenliklerini sağlamaya çalıştıkları bir alan olarak değerlendirilmiş ve devletlerarası ilişkiler, devletlerin sürekli birbirinden faydalanmaya çalıştığı bir güç mücadelesi olarak görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra realist düşünür Edward H. Carr ve Hans Morgenthau'ya göre, kalıcı barışın sağlanması için devletlerden birinin tam bir hegemonya kurmasını önlemek gerekmektedir.¹⁸⁸ Bu da güç dengesinin kurulmasıyla mümkün olabilmektedir. Anarşik yapının büyük ölçüde devamlı olduğu bir ortamda güvenlik ve güvensizlik yüksek ölçüde uluslararası sistemin yapısının sonucu olarak görülmektedir.

Uluslararası sistemin anarşik yapısı çerçevesinde kavramsallaştırılan güvenlik anlayışı, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşmeyle birlikte yeniden ele alınmıştır. Soğuk Savaş sonrası yeni tehditlerin ortaya çıkması, güvenlik çalışmalarının derinleşmesine imkân sağlamıştır. Söz konusu süreç sonrasındaki güvenlik anlayışı askeri odaklı olmanın dışında sosyal, ekonomik, çevresel ve politik amaçlarla biçimlendirilmiştir. Küreselleşme süreciyle birlikte, devlet ve egemenlik kavramı dönüşüme uğramış, devletlerin tercihleri ve eylemleri

¹⁸⁷Baylis, **a.g.e.**, s.71

¹⁸⁸Baylis, **a.g.e.**, s.72

giderek kendi kontrolünün sınırlı olduğu egemenlik ötesi alanlarda belirlenmiştir.¹⁸⁹ Optimist yazarların görüşüne göre; Soğuk Savaş'ın bitimi uluslararası örgütler, ulus ötesi kapitalizm ve liberal demokrasi üzerine kurulu bir barış ve işbirliği döneminin başlangıcı olarak görülmektedir.¹⁹⁰ Küreselleşen dünyayla birlikte devletler ve diğer aktörler dönüşüme ne kadar hazırlıklı olurlarsa, ortaya çıkan güvensizlik durumundan o kadar sorunsuz sıyrılabilirler.

3.1 Kavram Olarak Güvenlik

Güvenlik, uluslararası ilişkiler disiplininin en temel kavramlarından biridir. Dinamik bir kavram olarak güvenlik, zamana ve kavrama göre değişime uğramakta ve sürekli dönüşüm yaşamaktadır. Güvenliğin uluslararası sistemin yapısındaki değişimlere paralel olarak geliştiğini söyleyebiliriz.

Neorealizm, güvenlik politikalarının şekillenmesinde maddi faktörlerin önemine vurgu yapmaktadır.¹⁹¹ Devletlerarasındaki rekabetçi ilişkileri, uluslararası anarşik ortamda devlet üstü bir otoritenin bulunmamasına bağlayan neorealistler, askeri ve politik güvenliği öne çıkarmaktadır. Söz konusu görüşe göre, anarşik ortamda güvenliğin sağlanabilmesi için güç dengesi mekanizmasına işlerlik kazandırmak gerekmektedir. Anarşik uluslararası sistemde bir devletin öncelikli amacı devamlılığını sağlayabilmek için güvenliğini korumaktır.

Devletlerarası çatışmalarda düzeni sağlayacak herhangi bir üst otoritenin olmadığı durumda güç ve kuvvet kullanımı ön plana çıkmaktadır. Her ne kadar diplomasi gücü dengeleme konusunda önemli bir araç olarak kullanılsa da askeri güç dış politikada daha etkin bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şartlar altında devletler, uluslararası sistemdeki otorite boşluğunda kendi güçlerini arttırmak durumunda kalmaktadırlar. Uluslararası anarşi ortamında devletlerin güce olan ihtiyaç ve arzuları hayatta kalmak için sahip olabilecekleri ana unsur olarak görülmektedir.

Güvenlik kavramının pek çok çalışmada temel değerlere yönelik tehditlerden özgür olması anlamına geldiği belirtilmiştir. Korku ve tehlikeden uzak olma durumunu yansıtan

¹⁸⁹ Bülent Sarper Ağır, **Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı**, Güvenlik Stratejileri, Sayı 22, 2011, s.100

¹⁹⁰ Levent Yiğittepe, Yiğit Anıl Güzelipek, **Küresel Güven(likesiz)lik Eski Kavramların Yeni Yorumu**, Hiper yayın 291, 1. Baskı, İstanbul, 2018, s. 13

¹⁹¹ Ağır, **a.g.e**, s.101

güvenlik anlayışı zamanla yerini farklı güvenlik kavramlarına bırakmıştır. Fakat burada ortaya çıkan farklılıklar bireysel, ulusal ve uluslararası güvenlik çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.¹⁹² Temelde askerî açıdan tanımlanan “ulusal güvenlik” kendilerine yönelik tehditlerle mücadele etmek için geliştirmeleri gereken askeri imkânlarını arttırmaya yönelik bir çaba içerisine girmektedir. Fakat değişen konjonktür ulusal güvenlik anlayışını genişletecek ve derinleştirecek diğer kavramlara ihtiyaç doğurmuştur. Bu şekilde dar biçimde ele alınan bir olgunun daha geniş bir şekilde yorumlanmasına imkân tanınmış; güvenliğin siyasi, ekonomik, çevresel ve askeri boyutları da analize dâhil edilmiştir. Böylece güvenlik daha geniş bir uluslararası çerçevede tanımlanmıştır. Barry Buzan, ortaya koyduğu güvenlik tanımında ulusal ve uluslararası güvenlik kaygılarının birbiriyle uyum halinde olmaları ve devletlerin işbirliğine yatkın bir şekilde hareket etmeleri gerektiğine yer vermiştir.¹⁹³ Bu tutum, devletlerin sadece kendi güvenlik politikalarını göz önünde bulundurmamaları ve komşularının da güvenlik çıkarlarını dikkate almaları gerektiğini içermektedir.

Buzan’ın yukarıda bahsedilen tutumu tüm güvenlik uzmanları tarafından kabul görmemiştir. Bu konuda Buzan’a getirilen eleştiri Soğuk Savaş sonrasında yaşanan değişimlerin devletlerarası güvenliğe yapılan vurguda göz ardı edilmesidir. Bazı durumlarda bütünleşmeyi öngören süreçler toplumsal güvenliğe vurgu yapabilirken, bazı durumlarda parçalanma süreçleri birtakım toplumsal güvenlik/güvensizlik yaratmaktadır.¹⁹⁴ Buna bağlı olarak Avrupa Birliği’nin bütünleşmeye örnek oluşturduğunu ve aynı zamanda ulus devletlere dayalı düzeni etkisizleştirdiklerini söyleyebiliriz. Söz konusu görüşe sahip güvenlik uzmanlarının devletlerden ziyade etnik-milliyetçi değerler odaklı bir güvenlik anlayışı benimsediği görülmektedir.

Diğer bir görüşe göre ise, Soğuk Savaş’ın ardından ortaya çıkan küresel toplumun ortaya çıkmasıyla güvenlik kavramı şekillenmiştir. Bu yorumcular, toplumsal güvenlik teorisyenlerinin yaptığı etnik-milliyetçi vurgunun aksine küresel topluma odaklanması gerektiğini düşünmektedirler. Benjamin Miller’a göre, temel güvenlik tehdidi insan haklarını ihlal eden, etnik temizlik ve kitlesel tehdit unsuru içeren devletlerden kaynaklanmaktadır.¹⁹⁵ Ayrıca küresel güvenliği tehdit eden küresel ısınma, küresel finans sisteminin çöküşü, nükleer

¹⁹²Baylis, **a.g.e.**, s.73

¹⁹³Baylis, **a.g.e.**, s.73

¹⁹⁴Baylis, **a.g.e.**, s.74

¹⁹⁵ Ağır, **a.g.e.**, s.106

kazalar, kitle imha silahlarının yayılması, salgın hastalıklar gibi küresel nitelikli unsurlar büyük ölçüde ulus devletlerin kontrolü dışında değerlendirilen tehditlerdir.

Yeni yaklaşımlara göre eski temel değer olan devlet egemenliği, yerini yeni değerlere bırakmıştır. Söz konusu değerler, sınır aşan teknolojik ve sosyo-ekonomik olgularla güvenliğin devlet yerine toplumsal gruplarla ve bireyi temel alarak daha geniş sosyal, ekonomik, çevresel ve politik amaçlarla birleştirmektedir. Devlet merkezli paradigmalara getirilen eleştirilerde uluslararası ilişkilerin giderek ulus-aşırı bir nitelik kazandığı ve aktörlerin sayısındaki artışla beraber devletlerin tek başına karar verici olmaktan çıktığı argümanı yer almaktadır.¹⁹⁶ Geleneksel güvenlik yaklaşımı eleştirilenlerine göre, güvenlik tehditlerinde sadece askeri araçlara odaklanmak yetersizdir. Askeri olmayan olgular da devletleri ve bireyleri tehdit etmektedir. Tehditlerin çeşitlenmesi çözümlerin de çeşitlenmesini ve niteliksel bir dönüşüm geçirmesini beraberinde getirmektedir.

3.1.1 Güvenlik Kavramına İlişkin Yaklaşımlar

Güvenliğin tanımlamalarıyla ilgili tartışmalar sürerken, güvenliğin neyden kaynaklandığı ve hangi sebeplerden etkilendiği üzerine birtakım yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Soğuk Savaş sonrasında yaşanan 1991 Körfez Krizi, Eski Yugoslavya'nın ve bazı bölgelerinin çatışmayla ayrılması, Ortadoğu şiddetinin devam etmesi, 2003 Irak Savaşı'na işaret eden çağdaş realist veya neorealistler; güvensizlik ve sürekli güvenlik rekabetinin geçmiş yıllarda olduğu gibi şimdilerde de devam ettiğini savunmaktadırlar.¹⁹⁷

Uluslararası ilişkilerin kurucu teorilerinden olan realistler, devleti uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak görmektedir ve devletlerin güvenliklerini sağlayacak bir merkezi otoritenin olmamasından dolayı uluslararası sistemin anarşik bir yapıda olduğunu iddia edilmektedirler.¹⁹⁸ Bu anarşik yapı, devletlerin öncelikle güvenliklerini sağlamaya odaklanmalarına sebep olmaktadır ve her devlet kendi güvenliğini sağlamakla sorumludur. Bu noktada devletlerarası iş birliği de bazen mümkün olabilmektedir. Fakat bunu başarmak ve sürdürmek bu anarşik yapıda oldukça zordur. İş birliğini zorlaştıran nedenlerin arkasında aldatma ihtimali ve devletlerin göreceli kazançlara yönelik ilgisi yatmaktadır.¹⁹⁹ Devletler diğerlerinin varılan

¹⁹⁶ Ağır, **a.g.e.**, s.107

¹⁹⁷ Baylis, **a.g.e.**, s.74

¹⁹⁸ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, MKM Yayıncılık, 2010, Bursa, s.160

¹⁹⁹ Baylis, **a.g.e.**, s.74

anlaşmaya uymamasından ve kendi üzerlerinden fayda sağlamaya çalışmalarından korkması sebebiyle iş birliğine her zaman yanaşamamaktadır. Neorealist yazarlara göre; devletler iş birliğinde “mutlak kazanç” sağlamaya imkân bulamadıkları için “görece kazanç” sağlamaya odaklanırlar. Esas sorun da bu görece kazancı kontrol etme zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Bütün devletler kazançlarını rekabetçi, güvensiz ve belirsiz bir uluslararası ortamda sağlamaya çalıştıkları için işbirliğinin sürdürülmesi oldukça zor görünmektedir.

Güvenliği genellikle askeri unsurlarla alakalı bir kavram olarak değerlendiren realistler, uluslararası politikanın gündemini ulusal güvenlik konularının oluşturduğunu iddia etmektedirler. Ulusal güvenlik konuları ise askeri ve siyasi konulardan meydana gelmektedir. Birincil öncelikli olarak algılanan bu görüşe göre realistler, askeri ve siyasi konuları “yüksek politika” olarak adlandırmaktadır. İkinci planda değerlendirilen “alçak politika” ise ekonomi, sağlık, çevre gibi konularla ilgilenmektedir.²⁰⁰

Klasik realistler, ulusal çıkarların korunması için savaşların olabileceğini ve uluslararası ilişkilerde belirleyici olanın “çıkar” olduğu görüşündedir. Klasik realistler savaşların var olmasını insan doğasına bağlarken, neorealistler uluslararası sistemin anarşik yapısına bağlamaktadır. Uluslararası sistemdeki anarşik yapı güvensizliğe yol açmakta ve devletler kendi güvenliklerini sağlamak için önlemler almak zorunda kalmaktadır. Askeri güç temelinde değerlendirilen güvenlik çerçevesinde alınacak önlemler olarak askeri gücün artırılması ve silahlanmaya gidilmesi gibi çözümler düşünülmektedir. Bu durumda bir devletin kendi güvenliğini sağlamak için silahlanmaya gitmesi, diğer devletinde savunma amaçlı yapılan silahlanmayı bir tehdit olarak algılamasına sebep olmakta ve kendisinin de silahlanmaya gitmesine sebep olmaktadır. Sonuç itibariyle bir devletin mutlak güvenlik içinde olması diğer devletler açısından mutlak güvensizlik olarak algılanmaktadır.²⁰¹ Bu durum “güvenlik ikilemi” olarak tanımlanmaktadır.

Realistlerin de neorealistlerin de devletlerarası ilişkilerde güç unsurunu merkeze koydukları görülmektedir. Fakat realistler güce ulaşmayı bir amaç olarak algılamakla neorealistler bir araç olarak görmektedir. Neorealistler devletlerin nihai amaçlarının hayatta

²⁰⁰H.TarıkOğuzlu, **Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?** Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt 22, 2007, s.14

²⁰¹ Kadir Sancak, **Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü,** Sosyal Bilimler Dergisi, s. 126

kalmak olduğunu iddia etmekte ve asıl önemli olanın güvenlik olduğunu savunmaktadırlar. Bu yüzden, devletlerin güçlerinden daha çok güvenliklerinden endişe ettikleri düşünülmektedir.²⁰²

Sosyal inşacı yazarlara göre ise, uluslararası sistemin temel yapıları sadece maddi değildir. İnşacılar, realist teorinin evrensel kanunlar, kesinlik ve öngörüğü vurgulayan pozitivist yaklaşımını reddetmeye eğilimlidir.²⁰³ Sosyal inşacılar neorealistlerden farklı olarak, uluslararası politikanın sosyal ilişkilerin ürünü olduğunu iddia ederler. Bu görüşe göre sosyal yapılar kısmen ortak anlayışlar, beklentiler ve bilgi tarafından belirlenir. İnşacılar göre güvenlik toplumu, devletlerin birbirlerine güven duydukları bilgisine dayanan ve anlaşmazlıklarını savaş olmadan çözebilecekleri farklı bir sosyal yapıdır. Güç politikaları devletlerin davranış biçimlerini etkilemenin yanında devletlerarası ilişkilerin tamamını biçimlendirmez. Devletler, aynı zamanda hukukun üstünlüğü ve kurumsal iş birliği gibi diğer fikirlerden de etkilenir.

Eleştirel teorisyenler, geleneksel devlet algısından uzaklaşıp bireye odaklanılması gerektiğini savunurlar. Güvenlik en iyi şekilde bireyleri ve grupları normal şekilde yaşayabilecekleri ortamın yaratılmasıyla sağlanabileceğini iddia ederler. Bu durum bireylerin sosyal, fiziki, ekonomik ve diğer kısıtlanmalardan kurtulmasıyla mümkün olabilmektedir.

Post-modernistler, düşünsel söylem ve yorum mantığının uluslararası politika ve güvenliği anlamada çok önemli olduğunu savunur. Post-modernistler realizmi uluslararası güvensizliğin temel sorunu olarak görürler. Güç politikaları, dünyada savaşların ortaya çıkmasına sebep olur. Realistlerin savunduğu şekilde gücü dengelemeye çalışmak, savaşa yol açan davranışlardan biridir. Aynı zamanda ittifakların da barışa değil savaşa yol açtığını düşünürler. Post-modernistlerde güç söylemi farklı iki kavramda yorumlanır. Bunlar tehlike ve ulusal güvenlik kavramlarıdır. Bu görüşe göre realizm temelli normların yerini işbirliğine dayanan normlar alırsa bireyler ve devletler birbiriyle çalışmayı öğrenecek ve küresel politika daha barışçıl olacaktır.²⁰⁴ Post-modernistler; küresel, dini, tarihi ve dilsel farklılıklar karşısında aynı zamanda insan davranışındaki karmaşıklık ve bilinmezliğin de göz önünde bulundurulduğunda küresel gerçeklikte tek bir çerçevenin var olamayacağını düşünürler.

²⁰² Yücel Bozdağlıoğlu, Çınar Özen, **Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık**, Uluslararası İlişkiler Dergisi 1, s.63

²⁰³ Baylis, **a.g.e**, s.79

²⁰⁴ Baylis, **a.g.e**, s.83

3.1.2 Küreselleşme ve Güvenlik

Uluslararası sistemin anarşik yapısı çerçevesinde kavramlaştırılan ve devleti merkeze alan güvenlik anlayışı, Soğuk Savaşın sona ermesi ve küreselleşme sürecinin etkisiyle yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Bu çerçevede yeni güvenlik yaklaşımları, güvenliği daha geniş sosyal, ekonomik, çevresel ve politik kavramlarla devlet yerine toplumsal grupları ve bireyleri işlemektedir. Bu çerçevede yaşanan genişleme geleneksel güvenlik anlayışının sorgulamasına sebep olmuştur. Bu sorgulama sürecine etki eden en önemli faktör ise küreselleşme sürecinin kendisidir.²⁰⁵

Küreselleşme süreciyle beraber, kolayca anlaşılabilen ve uzun ömürlü bir güvenlik tanımı yapmak giderek daha da zorlaşmıştır. Kavramın sınırları ve dış çizgilerini belirlemek her zamankinden daha zor bir hal almıştır. Güvenliğin artık geleneksel güvenlik tehditleriyle açıklanamayacağı, devletlerin yanı sıra devlet dışı aktörlerin de dâhil olduğu bir ortamda yeni savaş çizgilerinin tüm dünya olarak görüldüğü söz konusu durumlarda güvenliğin kaynağı, şekli ve zamanlaması artık kolayca tahmin edilememektedir. Güvenlik kavramı yeni bir anlam kazanırken ulusal ve uluslararası ekonomik düzenlere gerçekleştirilen saldırılar, sağlık ve çevreye yönelik saldırılar, göç ve iltica hareketleri ulusal çıkarlara yönelik yeni tehditler oluşturmaya başlamıştır.

Geleneksel güvenlik anlayışının gündeminin genişlemesi ve aktörlerin derinleşmesi güvenlik alanını tanımlamakta zorluk yaratmakta, aynı zamanda artan bütünleşme çabaları ve parçalanma süreçleri, küreselleşme sürecinin barındırdığı ikilem olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası güvenlik ortamının dinamik bir sürece girmesiyle birlikte realist/neorealist çevrelerin yeni yaklaşımların eleştirilerine maruz kaldıkları görülmektedir. Çeşitlenen çok boyutlu tehditler, geleneksel güvenlik anlayışına sahip tarafların alçak politika olarak nitelendirdikleri olguların güvenliğin gündeminde yer almasına sebep olmuştur. Küreselleşmenin getirdiği belirsizlik sarmalı günümüzde etnik çatışmaların, kültürlerarası nefretin, kaçakçılığın, yolsuzluğun ve toplu göçlerin de sebebi olarak algılanmaktadır.²⁰⁶

Fiziksel olmayan güvenliğin önem kazanmasıyla beraber çeşitlenen güvenlik sorunları tehditlerin değişmesine, çoğalmasına neden olmaktadır. Küreselleşme ile güvenlik arasındaki

²⁰⁵ Ağır, **a.g.e.**, s.100

²⁰⁶ Enver Dersan, **Güvenlik Alanında Küreselleşen Belirsizlik: Türkiye Nereye?**, Uluslararası İlişkiler, Cilt 2, Sayı 8, 2005-2006, s.129

bağ, iç ve dış güvenlik arasındaki ayrımı tartışmalı bir konuma getirmiştir. Küreselleşmeyle birlikte iç ve dış sorunlar arasındaki sınırlar kalkmış, aynı zamanda devletler iç ve dış sınırların kesiştiği bir alanda faaliyet göstermeye başlamıştır.²⁰⁷ İç ve dış güvenlik arasındaki çizgini belirsizleşmesi sonucu küreselleşme ve güvenlik arasındaki ilişki daha net bir görünüm kazanmıştır.

Küreselleşmenin güvenlik üzerindeki bir diğer etkisi de tehdit kavramını karmaşıklaştırmasıdır.²⁰⁸ Devletin tehdit birimi olarak algılanmasının yanında diğer aktörlerin de tehdit oluşturabileceği anlaşılmıştır. Yeni tehdit türlerinin ve tehdit kaynağı olan aktörlerin ortaya çıkması, ulusal güvenlik sağlayıcı devleti bir adım geriye taşımıştır. Çünkü devlet, güvenlik sorunlarını karşılamaya yönelik ihtiyaçları gidermede yetersiz kalmaya başlamıştır. Yeni tehditler, doğası itibarıyla küresel oldukları için bu tehditlere yönelik ulusal ve tek taraflı çözümler etkisiz kalmaktadır. Küreselleşme sürecinin her devleti etkileme kapasitesi farklı olmasına rağmen, küreselleşme sürecinde devletlerin geçirdiği dönüşümler, giderek güvensizlik kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bahse konu olan küreselleşmeden kaynaklanan güvenlik sorunlarının çözümü için Held, birtakım ilkelerin karşılanması dikkat çekmektedir. Bu ilkeler;²⁰⁹ hukukun üstünlüğünün ve yansız uygulamaların geliştirilmesi, siyasal eşitliğin ve onunla alakalı temel toplumsal şartların iyileştirilmesi, demokratik politikalar geliştirilerek vatandaşların kendi yaşamlarını ilgilendiren kararlara en geniş biçimde katılmalarının sağlanması, yaşamda yaygın olarak görülen asimetriklerin iyileştirilerek toplumsal adaletin geliştirilmesi, ortak değerler ve insan hakları bağlamında toplumsal dayanışmanın ve bütünleşmenin iyileştirilmesi, ekonomik yeterlilik ve etkinliğin sağlanması şeklinde sıralanabilmektedir.

Güvenlik alanında küreselleşen siyasi belirsizliğin aşılmasında birçok öneri ortaya atılmıştır. Bu noktada işbirliğinin öne çıkarılması ve ulusal boyutta sosyal, kültürel ve ekonomik alanda ortaya çıkacak sorunların çözümüne ilişkin reformların yapılması gerektiği öngörülmektedir. Ulusal güvenlik kaygılarına yönelik ulusal politikalar üretmek küreselleşen düzende önem arz etmektedir. Nitekim Türkiye'nin karşılaştığı 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve 1995'teki Kardak Krizi ulusal güvenlik politikalarının örneklerinden sadece bir kısmıdır.

²⁰⁷ Ağır, a.g.e, s.110

²⁰⁸ Ağır, a.g.e, s.110

²⁰⁹Dersan, a.g.e, s. 143

3.1.3 Güvenlik İkilemi

Güvenlik ikilemi, bir aktörün kendi güvenliğini sağlamak amacıyla politikalar üretmesi, bu politikaların diğerleri tarafından güvensizlik kaynağı olarak algılanmasıyla karşı önlemler alması sonucunda oluşan genel güvensizliktir.

Butterfield, fikirde savaşıma niyetine sahip olmayan karar alıcıların eylemde savaşmak zorunda kalanların durumunu trajedi olarak nitelendirmiştir.²¹⁰ Butterfield'a göre, bireyler daima diğerlerinin kendilerine zarar verebileceği korkusunu yaşarlar. Bu da kendilerini korumak için önlem almalarına sebep olur. Fakat diğer bireyler alınan bu önlemleri kendilerine yönelik tehdit olarak algılayabilir ve nihayetinde kendileri de karşı politika üretmeye başlarlar. Yani A devletinin mutlak güvenliği B devletinin mutlak güvensizliği anlamına gelmekte ve bu durum devletleri güvensizlik sarmalına itmektir.²¹¹ Bu karşılıklı korku durumu bireyleri ve devletleri devamlı yeni önlemler almaya iter ve bu durum her iki tarafı da savaşa sürükler. Soğuk Savaş döneminde aynı blokta yer almalarına rağmen Türkiye ve Yunanistan'ın birbirini tehdit olarak algılamaları ve karşılıklı silahlanmaya gitmeleri güvenlik ikilemine örnek oluşturmaktadır. Güvenlik ikilemine göre devletler, uluslararası ilişkileri "sıfır toplamlı bir oyun" olarak görmektedirler.²¹²

Güvenlik ikilemi kavramını ortaya atan Herz, yukarıda bahsedilen tehdit algılamalarını şiddetli bir biçimde var olan uluslararası sistemdeki anarşik yapıya bağlamaktadır. Realist düşünce temelli ortaya çıkan söz konusu kavramda zamanla değişimler gözlenmektedir. Yeni güvenlik sorunlarının artan bir biçimde dünya siyasetini etkilemesi değişimlere sebep olan önemli nedenlerdendir. Bu sorunlara örnek olarak zayıf devlet yapısına sahip ülkelerde ortaya çıkan suç örgütleri, çevre ülkelerden merkeze göçteki artış ve bunun göç edilen toplumlarda yarattığı güvensizlik gösterilebilir.²¹³

Dünya siyasetinde yaşanan değişimler sonucunda ve uluslararası ilişkilerde güvenlik anlayışının değişmesiyle beraber gelişen güvenlik ikilemi kavramı bu dönemde devlet merkezci

²¹⁰ Ali Bilgiç, **a.g.e.**, s.124

²¹¹ Atilla Sandıklı, Bilgehan Emeklier, **Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm**, Uluslararası İlişkiler, Galatasaray Üniversitesi, s.8-9

²¹² Atilla Sandıklı, Bilgehan Emeklier, **21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları**, BİLGESAM, Uluslararası Balkan Kongresi, 2014, s.24

²¹³ Bilgi, **a.g.e.**, s.126

düşüncenin dışına çıkarılmıştır. Ancak kavramın temel varsayımları detaylı olarak sorgulanmamıştır. Kavramın esas geliştiği dönem Booth ve Wheeler tarafından temelden değiştirildiği dönemdir. Booth ve Wheeler'e göre, bireylerin niyetleri konusundaki belirsizlik sosyal ve politik hayatın vazgeçilmezidir çünkü hiçbir bireyin diğerlerinin niyetlerinden yüzde yüz emin olma şansı yoktur.²¹⁴ Bu çerçevede ele alınan güvenlik ikilemi kavramı iki aşamada incelenir. Birinci aşamayı "yorum ikilemi" oluşturmakta, ikinci aşamayı ise "karşılık ikilemi" kavramı oluşturmaktadır. İlk aşamada aktör, başka aktör tarafından güvenlik sorunuyla karşılaştığı zaman, söz konusu aktörün niyetlerini yorumlama konusunda iki seçenekle karşı karşıya kalmaktadır. Bu aşamada aktör, diğerlerinin niyetleri hakkında yorum yapmaktadır. Sonrasında ikinci aşamaya geçilir. Bu süreçte de aktör diğerine hangi politikaları üreterek ve hangi araçları kullanarak karşılık vereceği konusunda bir karara varmaktadır.

Sonuç itibariyle güvenlik ikilemi kavramının yeniden geliştirilmesi, güvenlik çalışmalarında farklı güvenlik anlayışları ve eylemleri de beraberinde getirmiştir. Bu yaklaşımla beraber korku ve düzen kavramları sorunsallaştırılmış ve güven kavramı detaylı olarak tartışılmaya başlanmıştır. Ayrıca kavramın farklı güvensizlik durumlarını nasıl karşılayacağı konusunda varsayımlar ve öngörüler sunulmuştur.

3.2 Güvensizlik Katmanı ve Güvenlik Çarpanı

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göç, tarih boyunca farklı gerekçelere bağlı olarak insanların mekânsal hareketliliğine neden olmaktadır. Bu çerçevede, doğa olayları, savaşlar, bölgesel etnik zorbalıklar, ekonomik ve siyasal birçok etken göç nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç olgusunun göç edenler üzerinde olduğu kadar, göç hareketinin gerçekleştiği toplum yapısında da önemli etkileri bulunmaktadır. Yakın geçmişte küresel bir sorun olarak doğan göç olgusu, toplumsal ve kültürel bağlamda edinilmiş olan şiddet unsurunun yarattığı sonuçları ve ortaya koyduğu güvensizlik durumunu sorgulamamıza, aynı zamanda göç hareketlerinin olumsuz etkisini olabildiğince azaltmaya yönelik önlemler almamıza sebep olmaktadır.

Bilindiği üzere, geçmişten günümüze uluslararası sistemdeki aktörler arasındaki ilişkilerin edimlerini belirleyen en önemli unsurlardan biri olarak değerlendirilen güvenlik kavramı aktörler arasında hala temel amaç olarak görülmektedir. Güvensizlik, tarihsel süreçte tüm aktörler için karşılıklı olarak süregelen bir paylaşımdır. Dolayısıyla güvensizlik her

²¹⁴ Bilgi, a.g.e, s.128

dönemde olağan bir edim olarak karşımıza çıkmaktadır. Taraflar arasındaki güvensizlik, mevcut sorunların çözümü için bir kör düğüm oluşturmakta ve bu kör düğüm müttefiklik ilişkisinin var olması durumunda bile kolayca çözülememektedir. Müttefiklik ilişkisi tarafların tehdit algılamalarını değiştiremediği gibi ikili sorunların diğer müttefiklere yakınlaşmak için araç olarak kullanılmasına sebep olabilmektedir. Karşılıklı tehdit algılamalarının bu noktada güvenlik ikilemelerine sebep olduğu ve bu durumun güç yarışı doğurduğu da aşîkârdır.

Birey temelli olarak dünyanın her alanında etkili olan güvenlik, Abraham Harold Maslow'un da belirttiği gibi; güvenlik ihtiyacı farklı düzlemlerde ve farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Özünde ihtiyaç olarak güvenlik; insan, toplum, devlet ve sistem seviyelerinde aktör ve değişkenlere sahiptir. Güvenliğin kavram alanı da bu çok değişkenli geçişlere sahip boyutlardan oluşmaktadır.²¹⁵ Güvenliğin sözcük anlamıyla tehlike ve korkudan uzak olma durumunu yansıttığından yola çıkarak hem fiziksel hem de psikolojik boyutlarının varlığı öne sürülebilmek mümkündür.

Güvenliği varlık ve değer kavramları üzerinden değerlendiren Buzan, “*Bir konunun güvenlik konusu olması için, bir grup insan tarafından değer verilen bir nesneye yönelik belirgin bir tehdit olmalı ve bu tehdit acil önlemlerin alınmasını gerekli kılmalıdır.*” ifadelerine yer vermektedir.²¹⁶ Güvensizlik halinin ortadan kaldırılması durumunda güvenliğin sağlandığı varsayılmaktadır. Güvensizlik durumlarının tehdit olarak görülmesi ve korku halini yansıttığı nedeniyle, güvenliği sağlamada güvensizliğin yok edilmesi ana unsur görevi görmektedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, bir veya birden fazla faktörün birey, devlet ve aktörler üzerinde tehdit ve korku yaratması sonucu “güvensizlik katmanı” oluşmaktadır. Yani, tedirginlik hali yaratan duyguya yönelik bir girdi olarak algılanan güvensizlik, katman olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel değerlere karşı yürütülen fiziki ve psikolojik tehdidin yok edilmesine yönelik önlemlerin alınması ve bertaraf edilmeye çalışılması, ortaya çıkan güvensizlik katmanını yok etme eğilimindedir. Güvenlik sorununun bulunduğu bir ortamda varlık gösteren güvensizlik katmanı birtakım tedbirlerin alınmasına ihtiyaç doğurmaktadır.

Güvensizlik katmanı, ortaya çıkardığı tehdit algılamalarından dolayı aktörlerce mümkün olduğunca yok edilmeye çalışılmalıdır. Güvensizlik katmanı yok edilmeye çalışılırken birden fazla katmanla da muhatap olunabilmektedir. Örneğin; Türkiye'nin Yunanistan'la olan mücadelesinde Ege Sorunu bir katmandır. Aynı zamanda Yunanistan tarafından Türkiye'nin

²¹⁵ Yorulmaz, a.g.e, s.106

²¹⁶ Yorulmaz, a.g.e, s.107

egemenlik alanına karşı tehdit oluşturan adaların silahlandırılması, deniz milinin yükseltilmeye çalışılması, karasularının genişletilmeye çalışılması bir katmandır. Burada birden fazla katmanı yok edecek şekilde, tehdit oluşturan girdiyi aktörler önlemeye çalışmalıdır.

“Güvenlik çarpanı”yla ise; birey, devlet ve aktörler tarafından alınmış olan güvenlik tedbirlerinde güvenliğin daha da sağlanabileceği ve kontrol edilebileceği bir alan yaratılmış olur. Güvenliğin kuvvetlenmesi için oluşturulan bu güvenlik çarpanıyla, doğmasına ihtimal olan tehditler için önlem alınmış olur. Yani güvenlik istikametinde atılmış olan her bir adım güvenlik çarpanını ifade eder. Ayrıca güvenlik çarpanı oluşturulurken, içgüdüsel olarak güvensizlik katmanı yok edilmeye çalışılır.

Bu çerçevede göç hareketi AB için bir güvensizlik katmanıdır. Dolayısıyla AB'nin farklı sosyal sorunların yanında tek başına göçü ele aldığı zaman katman olarak birtakım tedbir alması gerekmektedir. Alınan bu tedbirler ise güvenlik istikametinde atılmış olduğu adımları göstermektedir. Alınan her bir tedbirin neticede elde ettiği, neden olduğu kazanımlar güvenlik çarpanını ifade eder. Bu kazanım farklı alanlara da sirayet edebilir. Örneğin; Avrupa Birliği'nin göçmenler için aldığı tedbirler farklı alanlarda da girdide bulunur. AB için bir güvensizlik katmanı yaratan göçmenlere yönelik oluşturulan, Avrupa'nın düzensiz göçü engelleme mekanizması olan Frontex, bir yandan göçmenlerin girişini engellemekte bir yandan da Birliğin beka kaygılarını gidermekte bir yandan da ekonomik sonuçlar doğurması itibariyle olumlu girdiler yaratmaktadır. Aynı şekilde AB'nin Suriyeli göçmenleri güvensizlik katmanı olarak algılayarak Türkiye'yle Geri Kabul Anlaşması imzalaması gibi güvenlik tedbirlerine başvurması ve bu tedbirler neticesinde birden fazla kazanım elde etmesi güvenlik çarpanını yansıtmaktadır. AB, söz konusu anlaşma neticesinde düzensiz göçmen sorununa çözüm üretirken bir kazanım elde etmiştir. Bu ana kazanımın yanında göçmenlerin oluşturacağı ekonomik külfetin önüne geçmiş, Birlik içinde oluşma ihtimali olan sosyo-kültürel çarpıklıkları bir noktada engellemiştir. Dolayısıyla sadece bir alanda alınan tedbir farklı alanlarda genişleme ve nüfuz etme etkisine sahiptir. Yani güvensizlik katmanında daha çok tekillik hâkimken, güvenlik çarpanında birden fazla alanda sonuç elde etme yeteneği olduğu için çoğulluk hâkimdir.

Günümüzde göç, ülkelerin sınırlarını daha da sıkılaştırmasına, kontrol altına almasına ve göçü güvenlik sorunu haline getirerek ortaya çıkan güvensizlik katmanını içgüdüsel olarak yok etmeye çalışmasına ihtiyaç doğurmaktadır. Avrupa Birliği de göçü güvenliğe getirmeye çalışırken siyasi ve söylemsel yollara başvurarak oluşan tehdit algılamalarını yok etme eğilimiyle güvenlik çarpanı yaratmaktadır. Avrupa Birliği'nin güvenlik çarpanı oluşturmak

maksadıyla aldığı önlemlerle güvensizlik katmanı yok edilmeye çalışılmaktadır. Avrupa tarafından yöntem olarak sunulan anlaşmalar, mutabakatlar Avrupa'nın güvenlik çarpanı elde etmesi yönünde kazanımlar yaratırken, Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkileri olumsuz etkilediği görülmektedir. Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşması neticesinde Türkiye'ye vermeyi vaad ettiği Vizesiz Seyahat imkânını yerine getirmemesi ve 72 kriterde terör meselesinden dolayı sorun yaratılması ilişkilerin gerilmesine yol açmıştır.

Avrupa Birliği'nin Türkiye ile olan ilişkileri kapsamında göçü siyasi ve politik araç haline getirdiği görülmektedir. AB, Geri Kabul Anlaşmaları sayesinde üçüncü ülkelerle olan diyalogunda güvensizlik katmanı oluşturan göçün sınırlarından uzak tutulmasını sağlayacak şekilde belirlediği aşikârdır. Bu çerçevede Avrupa için elde edilen kazanımların birden fazla olduğu ve güvenlik çarpanının söz konusu yöntemlerle sağlandığı görülmektedir.

3.3. Sonuç

Güvensizlik katmanı ve güvenlik çarpanı kapsamında göç, güvenlik kavramına girdi olarak, güvenliğin kapsamına etki eden bir dinamik olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca göç, Türkiye- AB ve Yunanistan arasındaki anlaşma ve anlaşmazlıklar çerçevesinde bir güvenlik-denge, çıkar-kazanç unsuru olarak belirlemiştir. Güvenlik ikilemi gibi güvenlik yapıtaşları olan kavramlar göç ile içerik genişlemesi içinde olmuştur. Bu çerçevede sosyal, kültürel ve ekonomik beka ön plana çıkmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Geçmişten bu yana Türkiye ve Yunanistan'ı hem birbirine yakınlaştıran hem de her iki ülkeyi birbirine rakip hale getiren güvenlik sorunları hala tam manasıyla çözüme kavuşturulamamıştır. Özellikle her iki ülkenin egemenliğiyle ilintili hususlar ikili ilişkileri güvenlik ve güvensizlik istikametinde ele alıp değerlendirmelerine ihtiyaç doğurmuştur.

Türk-Yunan sorunları bu çalışmada güvensizlik katmanı olarak ön plana çıkmıştır. Göç konusu ile ilgili sorunlar söz konusu katmanı derinleştirmiştir. 1923 yılında göç ile ilgili kayıtlarla kabul edilen Lozan Anlaşması her iki ülkenin göç yönetiminde tecrübe edinmesine neden olmuştur. Lozan Antlaşması'yla birlikte edinilen bu tecrübe etabli antlaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye jeopolitik ve coğrafi konumu itibariyle göç hareketlerinden her dönemde etkilenen bir ülke olmuştur. 2011 Suriye Krizi'yle birlikte Türkiye, düzensiz ve yasadışı göçmenlerin akınına uğramıştır. Daha uygun yaşam arayışı içerisinde olan göçmenler daha iyi şartlarda yaşama umuduyla Türkiye üzerinden Yunanistan'a, oradan da diğer AB ülkelerine geçmek için hatırı sayılır bir göç harekâtı başlatmıştır. Bu göçmen dalgası hem Türkiye için hem de AB üyesi ülkeler için göçü güvenikleştirme istikametinde birtakım önlem almaya itmiştir. Nitekim bu çerçevede AB, Türkiye ile Geri Kabul Anlaşması imzalamıştır. Yasadışı ve düzensiz göçü engelleme yolunda atılan adımların sonuç bulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü Geri Kabul Anlaşmaları, mutabakatlar ve protokoller sonucunda Avrupa'ya göçmen akışının kısmen azaldığı görülmektedir.

İç savaştan, baskıcı yönetimden veya çeşitli örgütlerin şiddetinden kaçan milyonlarca göçmen, göç ettikleri toplumlar üzerinde tehdit algısı yarattığı için güvenlik sorunlarını beraberinde getirmiştir. Göç edilen toplumlarda güvensizlik hissi yaratan bu durum, göçü güvenikleştirme çabaları ve politikalarını da beraberinde getirmiştir. Güvensizlik katmanı kavramı da bu noktada ortaya çıkmıştır. Güvensizlik katmanı oluşturan düzensiz ve yasadışı göçmenler, güvenlik çarpanıyla bertaraf edilmeyi amaçlamıştır.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki egemenlik kaygılarının göçün modern yönetiminde olumsuz etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. AB ulus üstü bir örgüt olarak Yunanistan'ın egemenlik kaygılarının ötesinde göç sorunsalının uzlaşıyla halledilmesinde

Türkiye'yle uzlaşmayı ön plana çıkartmıştır. Bu nedenle Geri Kabul Antlaşması sonrası göçün önlenmesine yönelik alınan tedbirler güvenlik çarpanı haline gelmiştir. Ancak bu çerçevede oluşturulan güvenlik çarpanı, ortaya çıkan güvensizlik katmanını tamamen yok etme konusunda yetersiz kalmıştır.

Güvenlik çarpanı ile elde edilen kazanımlar sonucunda AB ve aynı zamanda Yunanistan için, hem güvensizlik hissi yaratan katman yok edilmiş hem de ekonomik, kültürel yükümlülükler hafifletilip birden fazla sonuç elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AB Komisyonu Başkanı Juncker'den 'Türkiye' Açıklaması.* Yayın Tarihi: 02.12.2016.
<http://www.criturk.com/haber/gundem/ab-komisyonu-baskani-junckerden-turkiye-aciklamasi-2845> (Erişim Tarihi: 22.05.2019).
- AB'den Stockholm Programına Onay,* Yayın Tarihi: 21.04.2010,
<https://www.dw.com/tr/abden-stockholm-program%C4%B1na-onay/a-5490646>
(Erişim Tarihi: 30.05.2019)
- Ağır, B. S. (2011). *Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı.* Güvenlik Stratejileri, 22.
- Ağır, O. ve Sezik, M. (2015). *Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları,* 5(9).
- Ak, G. (2014). *Ege'deki Hayalet: Türk-Yunan Deniz Sınırı, Durum ve Etkiler.* CTAD, 20.
- Akçadağ, E. (2012). *Yasadışı Göç ve Türkiye.* Bilge Adamlar Kurulu Raporu. Rapor No: 42, İstanbul.
- Akkaraca Köse, M. *Geri Kabul Anlaşması ve Vizesiz Avrupa: Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerini Anlamak.* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(2).
- Akkoyunlu E. K. ve Ertan, B. *Türkiye'nin Göç Politikası.* Türkiye ve Ortadoğu Amme ve İdaresi Enstitüsü.
- Aksu, F. (2001). *Türk Yunan İlişkileri, İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme.* Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi. Araştırma Projeleri Dizisi 2, Ankara Üniversitesi.
- Aksu, F. (2003). *Türk Yunan İlişkilerinde Güvenlik ve Güven Arttırma Çabaları.* Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye. Cem Karadeli Dergisi. Ayraç Yayınları.
- Alasya, F. (1987). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi.* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Alioğlu Çakmak, G. (2018). *Avrupalılaşmasının Aşıl Tendonu: Göç Politikaları ve Yunanistan Örneği.* Mukaddime. Özel Sayı.
- Altun, A. (2016). *AB'nin Vize Politikası Bağlamında Sığınmacıların Durumu ve Türkiye-AB Geri Kabul Antlaşması.* International Journal of Academic Value Studies, 2(2): 36-47.
- Anadolu Ajansı (2018). *AB'den Geri Kabul Anlaşması Açıklaması.* Yayın Tarihi: 08.06.2018,
https://www.ntv.com.tr/dunya/abden-geri-kabul-anlasmasi-aciklamasi,7thzdO4XfUqnXe-HqItIdw?_ref=infinite (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

- Arends, F. M. A (2009). *Homeros'tan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları*. Uluslararası İlişkiler, 6(22).
- Arı, K. (2012). *Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Arı, T. (2010). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. MKM Yayıncılık, Bursa.
- Arı, T. (2019). *Ege Sorunları ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları*, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/468/5378.pdf> (Erişim Tarihi: 25.01.2019)
- Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı*, Ankara, http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2019).
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, (2016). *Mülteci Krizi'nin Yönetimi: Komisyon'un AB-Türkiye Eylem Planının Uygulanmasına İlişkin Raporu*, Avrupa Komisyonu Basın Açıklaması, Yayın Tarihi: 10.02.2016, <https://www.avrupa.info.tr/tr/news/multeci-krizinin-yonetimi-komisyonun-ab-turkiye-eylem-planinin-uygulanmasına-iliskin-raporu> (Erişim Tarihi: 22.05.2019).
- Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği (2017). *Avrupa Göç Gündemi: Göç Akışını Yönetmede Sağlanan Gelişme Sürdürülmeli*. Yayın Tarihi: 06.09.2017. https://ec.europa.eu/cyprus/news/20170906_tr (Erişim Tarihi: 30.05.2019)
- Aydın, G. (2016). *Deniz Yoluyla Gerçekleştirilen Düzensiz Göç ile Mücadelede Devletlerin Yetki ve Uygulamaları*. Göç Araştırmaları Dergisi, 2(2).
- Aydın, M. ve Ereker, F. (2014). *Türkiye'de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı*. Uluslararası İlişkiler, 11(43).
- Bakır, B. (2016). *Geri Kabul Anlaşması Buzdolabına Kalkıyor*. <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1328853-geri-kabul-anlasmasi-buzdolabina-kalkiyor#> (Erişim Tarihi: 22.05.2019).
- Baran, D. *AB Dış Güvenlik ve Göç Politikaları Üzerinden Mülteci Krizinin Değerlendirilmesi*. Beykent Üniversitesi. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler.
- Batır, K. *Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme*. Yönetim Bilimleri Dergisi, 15(30).
- Baydarol, C. (2007). *Avrupa Birliği'ni Kuran Anlaşma (Maastricht Anlaşması)*. İktisadi Kalkınma Vakfı. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. <https://www.ikv.org.tr/images/files/A5-tr.pdf> (Erişim Tarihi: 28.05.2019).
- Baylis, J. (2008). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*. Uluslararası İlişkiler, 5(18).

- Baysal, B. ve Lüleci, Ç. (2011.) Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. Güvenlik Stratejileri, 22.
- BBC News (2016). *Bozkır, Umudumu Kaybetmeye Başladım Demişti*, Yayın tarihi: 24.05.2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160524_erdogan_ab (Erişim Tarihi: 25.05.2019)
- BBC News (2016). Erdoğan'dan AB'ye: Vize Kolaylığı Yoksa Geri Kabul Anlaşması Da Yok, Yayın tarihi: 24.05.2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160524_erdogan_ab (Erişim Tarihi: 25.05.2019)
- Bilgiç, A. (2011). "Güvenlik İkili"ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarından Yeni Bir Perspektif. Uluslararası ilişkiler, 8(29).
- Bilgiç, A. "Güvenlik İkilemi"ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarından Yeni Bir Perspektif. Uluslararası İlişkiler, 8(29).
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014). *Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları*. TSA, 18(3).
- Bozdağlıoğlu, Y. ve Özen, Ç. *Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık*. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 1.
- Bozkaya, Ö. ve Kıncal, A. (2018). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi*. Göç Araştırmaları Dergisi, 4(2).
- Brauch, H. G. (2006). *Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü*. Uluslararası İlişkiler, 5(18).
- Cihangir, Ç. K. (2013). *Lozan Barış Konferansı'nın İlk Aşaması ve Konferansın Kesintiye Uğradığı Dönemde Yunanistan*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 53.
- Çakran, Ş. ve Eren, V. (2017). *Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(39).
- Çıvgın, İ. *Azınlıklar Sorunu*. Dicle Üniversitesi. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi.
- Çilingir, S. (2018). *Kriz Gündeminde AB Politikasının Yetkiler, Hedefler ve Araçlar İtibariyle Değerlendirilmesi: Sınır Yönetimi Örneği*. İşletme Fakültesi Dergisi, 19(1).
- Demir, O. Ö. ve Soyupek, Y. (2015). *Mülteci Krizi Denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, Çıkarlar ve Kaygılar*. Global Politika ve Analiz. Global Analiz 6., Ankara.
- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). *Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi*. Birey ve Toplum, 5(9).

- Dersan, E. (2005). *Güvenlik Alanında Küreselleşen Belirsizlik: Türkiye Nereye?*. Uluslararası İlişkiler, 2(8).
- Ekinci, M. U. (2016). *Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyaloğu*. SETA Yayınları, Ankara.
- Ferudun, A. (2009). *Ege'de, Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Aidiyeti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Fırat, M. (2001). "1919-1923 Yunanistan'la İlişkiler", (Ed.) Baskın Oran. *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. Cilt-I. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Goularas, G. B. ve Sunata U. (2015). *Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi*. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2(1).
- Gökçen, S. *Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Temel Sorunlar*. Dergipark.
- Gökçen, S. *Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Temel Sorunlar*.
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/26060>
- Güleç, C. *Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları*. TESAM 2.
- Güler, A. (2005). *Sorun Olan Yunanlılar ve Rumlar*. Berikan Yayınları, Ankara.
- Gürel, Ş. (1993). *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*. Ümit Yayınları, Ankara.
- Gürel, Ş. (1993). *Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*. Ümit Yayıncılık, Ankara.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. *Stockholm Programı Kabul Edildi*.
https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=4180&id=4209 (Erişim Tarihi: 30.05.2019)
- İlktürk, S. E. (2017). *Suriyeli Göçmenlerin Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri*. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- İnan, C. E. (2016). *Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme*. Göç Araştırmaları Dergisi, 2(3).
- İskân Kanunu*, Kanun no: 5543, Cilt 46, Sayı 26301,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> (Erişim Tarihi: 26.05.2019)
- Kara, P. ve Korkut, R. (2010). *Türkiye'de Göç İltica ve Mülteciler*. Türk İdare Dergisi, 467.
- Keser, U. (2006). *Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar*. ÇTTAD.
- Keser, U. ve Ak, G. (2013). *Ege'de Yunanistan'ın Türk Adaları: Unutulamayanlar*. Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi, Kıbrıs Özel Sayı.
- Koçak, O. ve Gürbüz, R. D. *Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi*. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi.

- Mandacı, N. ve Özerim, G. (2013). *Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi*. Uluslararası İlişkiler, 10(39).
- Meray, S. L. (2011). *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler*. Birinci takım. Cilt I. İstanbul.
- Nas, Ç. (2015). *Türkiye AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi*. Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, 23(2).
- Oğuzlu, H. T. (2007). *Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?* Güvenlik Stratejileri Dergisi, 22.
- Orsam. *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*. ORSAM Rapor No: 123. The Black Sea International. Rapor No:22.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*. Rapor No: 123.
- Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2016). *Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(43).
- Özakman, T. (2005). *Şu Çılgın Türkler*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Özkan, T. (2000). *Operasyon*. Doğan Kitap, İstanbul.
- Pallis, A. A. (1995). *Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)*. (Çev.) Orhan Azizoğlu. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Rumelili, B. ve Karadağ, S. *Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar*. s.4 https://www.academia.edu/35578277/G%C3%B6%C3%A7_ve_G%C3%BCvenlik_Ele%C5%9Ftirel_Yakla%C5%9F%C4%B1mlar_Migration_and_Security_Critical_Perspectives_with_Bahar_Rumelili_, (Erişim Tarihi 25.05.2019)
- Sancak, K. *Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü*. Sosyal Bilimler Dergisi.
- Sandıklı, A. ve Emeklier (2014). *21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları*. BİLGESAM. Uluslararası Balkan Kongresi.
- Sandıklı, A. ve Emeklier, B. *Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm*. Uluslararası İlişkiler. Galatasaray Üniversitesi.
- Sarısr, S. *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Anadolu Sahillerine Sığınan Yunanlı Sivil Mülteciler*. Türkiyat Araştırmalar Dergisi, 505.
- Sönmezoğlu, F. (2000). *Türkiye-Yunanistan İlişkileri & Büyük Güçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar*. Der Yayınları, İstanbul.

- Şemşit, S. *Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.
- Şen, Y. F ve Özkorul, G. (2016). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme*. Göç Araştırmaları Dergisi, 2(2).
- Şen, Y. F. *Türk Milliyetçiliği ve "Öteki" Algısı: Yunanistan'la Çözilemeyen Ege Sorunu*. Türk İdare Dergisi, 480.
- Şen, Y. F. ve Özkorul, G. (2016). *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme*. 2(2).
- Tamçelik, S. *"Kıbrıs ve Avrupa Birliği İlişkileri-I"*. Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin, B. Ç. (2017). *Düzensiz Göçün Yönetimi Konusunda Varılan Türkiye- AB Mutabakatının Avrupa Birliği'nin Uluslararası Kimliği Üzerindeki Etkileri*. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 39(11).
- Tekin, B. Ç. (2017). *Düzensiz Göçün Yönetimi Konusunda Varılan Türkiye-AB Mutabakatının Avrupa Birliği'nin Uluslararası Kimliği Üzerinde Etkileri*. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 39(11).
- Turhan, E. (2017). *Mülteci Krizinin AB-Türkiye İlişkilerine Etkileri: AB'ye Üyelik Sürecinde Bir "Stratejik Ortaklığa" Doğru mu?*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(21).
- Turhan, E. (2017). *Mülteci Krizinin AB-Türkiye İlişkilerine Etkileri: AB'ye Üyelik Sürecinden bir "Stratejik Ortaklığa" Doğru mu?* İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2017). *Avrupa Birliği Başkanlığı. AB Bakanı Ömer Çelik'in Geri Kabul Anlaşmasına İlişkin Açıklaması*. Yayın Tarihi: 23.05.2017, https://ab.gov.tr/ab-bakani-omer-celikin-turkiye-ab-geri-kabul-anlasmasına-iliskin-aciklamasi_50778.html (Erişim Tarihi: 12.05.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar*, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa (Erişim Tarihi:22.05.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma*. https://www.ab.gov.tr/files/sib/18_resmi_gazete___geri_kabul.pdf (Erişim Tarihi:22.05.2019).

- Türkiye'den AB'ye 7 Kriterli Mesaj, Yayın Tarihi: 08.02.2018, <https://businessht.bloomberght.com/guncel/haber/1829676-turkiye-den-ab-ye-7-kriterli-mesaj> (Erişim Tarihi: 27.05.2019).
- Uluslararası Af Örgütü (2017). *Yunanistan: Mahkeme Kararları, sığınmacıların AB-Türkiye anlaşması çerçevesinde zorla gönderilmelerinin önünü açıyor*. Yayın Tarihi: 22.09.2017, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/yunanistan-mahkeme-kararlari-siginmacilarin-ab-turkiye-anlasmasi-cercevesinde-zorla-geri-gonderilmelerinin-onunu-aciyor> (Erişim Tarihi: 30.05.2019)
- Ulusoy, Ü. H. *Uluslararası Hukuk Açısından Ege Hava Sahasında Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Sorunlar*. Ankara Üniversitesi.
- Uygulamalı Bilimler Kongresi (2016). *Göç, Yoksulluk ve İstihdam*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, Konya.
- Ünay, B. (2007). *Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi*. Atılım Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Üstün, N. *Shengen Anlaşması ve Geleceği*. Konya Ticaret Odası. Etüd- Araştırma Servisi.
- Vatandaş, S. (2016). *Avrupa'ya Göçmen Akışı ve Türkiye'de Göç Politikaları*. Bilgi Analiz, 3.
- Yakinthou, C. ve Polili, Ö. (2010). *Ortak Bir Amaç Üzerinden Uzlaşmak: Kıbrıs'ta Mülteci ve Sığınmacılar İçin İnsan Hakları*. TESEV.
- Yerasimos, S. (2010). *Milletler ve Sınırlar*. (Çev. Şirin Tekeli). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, A. (2014). *Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri*, International Periodical For The Languages. Literature and History of Turkish or Turkic, 9(2).
- Yiğittepe, L. ve Güzelipek, Y. A. (2018). *Küresel Güven(likesiz)lik Eski Kavramların Yeni Yorumu*. Hiper yayım, İstanbul.
- Yorulmaz, M. (2014). "Değişen" Uluslararası Güvenlik Algulamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu. Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, 3.
- Yücel, S. *Ege'de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları*. Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.